

LIK@BTA.BG

LIK@BTA.BG

август 2025

БЪЛГАРИЯ

130 ГОДИНИ ОРГАНИЗИРАН
ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ

ИЗДАНИЕ НА БТА ЗА ЛИТЕРАТУРА, ИЗКУСТВО И КУЛТУРА, ГОДИНА LX

ЛИТЕРАТУРА
ИЗКУСТВО
КУЛТУРА

АПРИЛ

МАЙ

ЮНИ

ЮЛИ

Литература Изкуство Култура

ЛИК

АВГУСТ 2025

ТЕМАТИЧНО ИЗДАНИЕ
НА БЪЛГАРСКАТА
ТЕЛЕГРАФНА
АГЕНЦИЯ

ГЕНЕРАЛЕН ДИРЕКТОР:
Кирил Вълчев

ГЛАВЕН РЕДАКТОР:
Георги Лозанов

ОТГОВОРЕН РЕДАКТОР:
Яница Христова

МЛАДШИ РЕДАКТОР:
Ренета Георгиева

КОРЕКТОР:
Лиляна Николова

ХУДОЖНИК НА КОРИЦА:
Пламен Герчев

КОРИЦА:
За основа на корицата е използван
един от двата наградени плаката
на Люба Халева в Международния
конкурс за туристически плакат
на България.

ДИЗАЙН И ПРЕДПЕЧАТ:
Леонора Константинова

ПО ДИЗАЙН НА СТУДЕНТИ ОТ НХА:
Теодор Мирчев
Елисавета Драгомирова
Виктория Димитрова

В БРОЯ СА ИЗПОЛЗВАНИ СНИМКИ ОТ:
архив на Пресфотото БТА,
pressphoto@bta.bg

ISSN 0324-0444

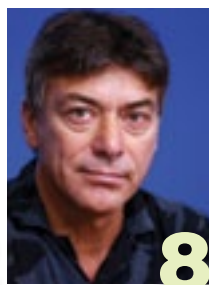
КОНТАКТИ:
Българска телеграфна агенция
1124 София,
бул. „Цариградско шосе“ 49

РЕКЛАМА:
marketing@bta.bg / 02 926 2296

ИЗРАБОТКА:
„ПРИНТИНГ ХАУС“ ЕООД

2

8

16

98

108

142

СЪДЪРЖАНИЕ

130 години организиран туризъм в България

2 | *Доц. Харалан Александров,*
социален антрополог:
Туристът живее, за да се наслаждава,
да се забавлява и да се образова

8 | *Венцислав Венов,*
председател на Българския туристически съюз:
България е еталон и мярка за туризъм в Европа

16 | Движението „Опознай България –
100 национални туристически обекта“

98 | Икономика на туризма в България
Доц. д-р Елена Петкова

108 | Туризмът в България, прочетен през архива
на Българската телеграфна агенция

142 | Туристически плакати за конкурс улавят
духа на България

ДОЦ. ХАРАЛАН АЛЕКСАНДРОВ, СОЦИАЛЕН АНТРОПОЛОГ: ТУРИСТЪТ ЖИВЕЕ, ЗА ДА СЕ НАСЛАЖДАВА, ДА СЕ ЗАБАВЛЯВА И ДА СЕ ОБРАЗОВА

„Туристът е особена форма на човек, който живее, за да се наслаждава, за да се забавлява, но в някакъв смисъл и да се образова“, казва пред списание ЛИК социалният антрополог Харалан Александров. Той допълва, че туристите постоянно търсят нови забележителности, които да видят и до които да си направят селфи. Пред изданието на Българската телеграфна агенция антропологът разказва за някои от съвременните тенденции в туризма, които показват необходимостта от идентичност и корени и които говорят за очакванията и нагласите на съвременните туристи.

Харалан Александров е и публицист, преподавател в Нов български университет. Научните му интереси са в областта на социалната антропология, социалната политика и организационните изследвания. „Познавам туризма само в качеството си на човек, който се занимава с регионално развитие, в някои малки общини, които разполагат с културни, природни или други забележителности, туризмът е важна част от индустрията и икономиката“, казва той в началото на нашия разговор.

По думите му България е много богата територия, в която всеки може да намери това, от което има нужда. Той посочва някои видове туризъм, развиващи се у нас – сред тях са кулинарният, виненият, конгресният, поклонническият, както и различни нишови форми на туризъм, които стават форма на живота. Антропологът разказва как е изглеждал туризмът у нас преди 1989 година и как се е променил след това.

Пред списание ЛИК Харалан Александров коментира съвременната тенденция да се наслагват наративи върху останките от миналото, която цели да задоволи еволюцията на туристическите потребности.

Социалният антрополог доц. д-р Харалан Александров
Снимка: Владимир Шоков, БТА

КОРЕНИ И ИДЕНТИЧНОСТ

„От гледна точка на местното развитие туризмът е много важно нещо“, посочва доц. Александров и допълва, че през последните години общините откриват способи, с които да си сътрудничат с държавата и да развиват туризъм в своите райони. Един от плюсовете, които следват от това, е, че се спира процесът на депопулация, което е от значение за местното население.

„Всички общини в един момент пожелаха да имат паметници, които да показват и с които да се гордеят. Започнаха да инвестират в тях. Същото направиха и доста предприемачи. Дори има места, където се съревновават традиционните забележителности с нови обекти, в които е инвестирано от страна на бизнеса. И понякога не е ясно кой печели в съревнованието“, казва антропологът. Като примери за подобни изградени паметници в съвременното той посочва Пантеона на българските войводи около село Райовци в Еленския Балкан или станалия популярен като „Исторически парк“ туристически атракцион до Варна. Харалан Александров разказва, че е виждал хора, които се умиляват и се просълзяват, когато посещават тези обекти. По думите му те са качествено построени от бетон и камък, но представляват материализирана версия на миналото, която няма нищо общо с него. „Това е, така да се каже, ретроспективно проектирана фантазия за великата българска история, която доста произволно се опира на отделни исторически факти или митове – казва той.

– Но отговаря на тази огромна необходимост от връщане назад към корените, от произвеждане на някаква позитивна идентичност в един, общо взето, разпадащ се глобален свят, в който се провали идеята за глобалния човек, можещ да обитава света без идентичност. Видимо това не работи и общността отговаря с такъв тип – донякъде спекулативни, донякъде имитативни, донякъде манипулативни, но със сигурност много търсени отговори от този порядък“, подчертава антропологът.

Доц. Александров разказва, че през последните 10-15 години успоредно с тази тенденция се възстановяват и остатъците от българското антично и средновековно културно наследство благодарение на проекти, финансирани от Европейския съюз. По думите му по този начин общините се опитват да направят това, което се е случило в Европа през XIX век. Тогава, по времето на Индустриалната революция, се появява Романтизмът като алтернатива на Модернизма и на Класицизма. „Копнежът по Античността, или в случая по готиката и Средновековието, водят до появата на забележителни готически паметници, но построени със средствата на модерната индустриална цивилизация – това е Викторианската епоха и около нея“, казва ученият. По думите му така огромна част от замъците са всъщност от XIX век, а се разказват като готически. Той смята, че нещо подобно правим и ние с разказа за някоя от нашите старини.

Харалан Александров коментира и още една съвременна тен-

денция – възстановките. Според него те са част от голямото постмодерно връщане към идентичността, в което всеки може не просто да се въобрази, а понеже е достатъчно заможен – и да се въоръжи и облече като хайдутин, башибозук, юнак, част от руската освободителна армия или каквото пожелае. След което по повод на някое историческо събитие, да се включи във възстановката му. „Има цяла общност от хора, които живеят през това. И, разбира се, това е доста забавно за чужденците, които се появяват там и снимат“, смята антропологът.

НАСЛАГВАНЕ НА НАРАТИВИ

Харалан Александров разказва и за обекти, които стават туристически привлекателно място, но се движат на границата между въображаемото, историческите факти и потребностите на туристите. Като пример дава крепостта на граф Дракула около Свищов, за която вече има цяла легенда.

Според антрополога появила се е много специфична категория туристи, които имат ненаситна необходимост от забележителности – не просто да разглеждат „камъни“, а искат нещо повече, искат шоу или дигитално добавена реалност. Той разказа за навлизането на своеобразни дигитални зигове, които помагат не само да се научи повече за забележителностите, а и да се види повече от тях. „Тези неща стават задължителни. Там, където не са направени, се налага да бъдат направени, защото туристите вече ги очакват. Тоест има

еволюция на туристическите потребности. Организаторите на съответните забележителности се стремят да отговорят на тези потребности”, казва доц. Александров. По думите му благодарение на това върху материалния пласт – от камъни и археологически артефакти, се налага да бъде насложен, да бъде надстроен и дигитализиран пласт, който е и много по-интерактивен.

Ученият допълва, че въз основа на това, което е останало след всички бурни векове на история тук, върху артефактите се наслагват наративи. Тези наративи може да бъдат обличани в допълнителни артефакти, а всичко това да бъде опаковано по начин, който да бъде достъпен за бизнеса и да привлича туристи.

ПЪТУВАНЕТО КАТО КУЛТУРНА ДЕЙНОСТ

На въпроса дали пътуването е културна дейност, Харалан Александров отговаря: „Разбира се, че е културна дейност, доколкото прави възможен досега до тези истории, артефакти и културни паметници.“ Според него дефиницията на културен паметник е „хлъзгава“. „Очевидно възникват нови паметници, които биват разказани много често като стари или като установени стари, но така или иначе това е много добър повод хората да започнат да четат и да се образуват“, казва той.

По думите му България е много богата територия, в която всеки може да намери това, от което има нужда. Той посочва различни видове туризъм, развиващи се

у нас – сред тях са кулинарният, виненият, конгресният, поклонническият, както и различни нишови форми на туризъм, които стават форма на живота. „Има и чисто екологичен туризъм, който е нещо като антикултура – един вид бягаш от културата, бягаш от цивилизацията, което е форма, разбира се, на цивилизационно завръщане. Той е такъв цивилизационен жест поне от времето на Русо – завръщане към дивото и към първичното“, казва ученият.

По думите му туризмът има културно значение. „Той едновременно е потребление и производство на култура. Потребление – готовкова, доколкото туристите искат да видят нещо интересно и да му се зарадват, а същевременно туристическата индустрия започва да поражда и да произвежда такива артефакти, за да отговори на търсенето“, казва доц. Александров. Според него в този смисъл това е един късномодерен или постмодерен процес на окултуряване на физическото пространство. При него има постоянен процес на преоткриване на нещо, което винаги е било там, но не е било значимо, а сега се оказва интересно и важно. „Туристът е особена форма на човек, който живее, за да се наслаждава, за да се забавлява, но в някакъв смисъл и да се образува. И който постоянно търси нови и нови забележителности, които да види, да докосне и, разбира се, да си направи селфи и да се похвали после“, споделя антропологът.

„Ние вече сме съвсем категорично в типа пътуващо общество“, казва Харалан Александров.

Той описва неврозата на късната модерност като „невъзможност да стоиш дълго на едно място, да извършваш рутинна работа, да посветиш живота си и да намериш смисъл в това да произведеш нещо или да бъдеш в офис и да обслужваш хора“. „Смисълът на живота, щастието, радостта да не е в работата – това е съвсем ясно. Малцина са щастливите хора“, споделя ученият. Според него, тъй като нарастват свободното време и благоденствието, голямата част от хората искат да бъдат някъде, да правят нещо, да виждат нови места, да срещат нови хора – те за това живеят.

По думите му постмодерната невроза по същество се състои в отсъствието на голям универсален разказ, който да организира стройно живота и да му даде смисъл. „Налага се сам всеки път отново и отново, всеки ден, най-вече през всяка ваканция, да осмисляш изобилието от свободно време, което не е заето от борба за оцеляване, тоест – от скучна работа, и трябва да го запълниш с някакви вълнуващи преживявания“, казва Харалан Александров. По думите му тъй като нямаме в момента или поне не е популярна концепцията за спасението на душата, която е осмисляла живота на по-голямата част от нашите християнски предци, налага се нещо друго да се измисли, за да нямаме чувството, че сме напълно безполезни в този свят. „Туризмът решава този екзистенциален проблем, по, общо взето, приличен начин“, смята социалният антрополог. Той допълва, че наблюдава хората и е забелязал,

че след като поседят някъде, срещнат се със себеподобни и видят нови неща, започват да изпитват ентусиазъм, чувство за блаженство и благополучие. След което отново могат да влязат в „месомелачката на късно-модерната капиталистическа икономика“, казва ученият. По думите му така туризмът има и терапевтичен ефект.

Антропологът коментира един от типове в типологията на съвременните персонажи – това е номадът. Тъмната му версия е емигрант или бежанец, който е изкоренен, маргинализиран, отхвърлен и изключен. Докато светлата, жизнерадостната страна на номада, това е туристът – богатият или достатъчно заможеният номад, който може да се шляе. Доц. Александров припомня и че само преди век възможностите за туризъм не са били такива, каквито са днес. „На практика до Първата световна война, до преди 100 години, е било така – единствената форма на мобилност е била военната. Войната, това е било туризмът“, казва той. По думите му огромна група хора за първи път са пътували и са виждали нови места и хора, защото са били включени във военните действия. Той изрази надеждата този етап от историята да не се повтаря.

ТУРИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ ПРЕДИ И СЛЕД 1989 ГОДИНА

На въпроса как са изглеждали туристическите практики в България преди 1989 година и как изглеждат те днес, Харалан Александров отговаря: „Преди

бяха много институционализирани, подредени и интегрирани в политиката на държавата. Която беше веднъж насочена навътре – към обществото, и втори път – към външни туристи. Вътрешният туризъм даже не беше толкова туризъм, колкото много се препокриваше социалната политика с туристическата.“ По думите му тогава туризмът е имал възпитателни цели. Особено младите поколения с възпитателно-идеологическа цел са водени да видят всички важни паметници и забележителности, свързани с националноосвободителните войни от българската история и от фашистката борба. Всяка ваканция децата отиват в някой музей или с автобус организирано ги водят до някой паметник.

„Изглеждаше като туризъм, но си беше част от политиката за възпитание и индоктринация, която тогавашният режим съвсем неотклонно следваше – казва доцентът. – Друга група туристически маршрути, които бяха оформени, имаха отношение към здравето и спорта“, допълва той. Като пример дава маршрута по билото на Стара планина от Ком до Емине. Според него в този случай е трудно да се сложи граница между спорта и туризма, тъй като, от една страна, е ходене в планината, а от друга – е туризъм, тъй като се преминава от хижа на хижа.

Харалан Александров припомня и че преди 1989 година е имало политика населението да ходи на море, за да си почива. „Има система от почивни домове и ведомствени станции към всич-

ки големи държавни институции и към предприятията, които осигуряваха почивка и това беше част от доктрината“, казва той. Ученият коментира, че през 60-70 години това се случва в цяла Европа, когато се появяват няколко неща, едно от които е т.нар. ваканция. Тъй като капиталистите трябва да удържат на натиска на социалистическия лагер и да покажат някаква загриженост за пролетариата, а не просто да го експлоатират безмилостно. „И тук се появява тази идея за по-кратката работна седмица – шестдневна и петдневна дори, появява се съботата като втори почивен ден. Появяват се една или две седмици отпуск – нещо невиждано и нечувано. И, разбира се, появява се личният автомобил, който е пряко свързан с отпуска, защото, за да можеш да си го купиш и да имаш мотив, ти трябва да можеш да го караш. Това е прочутият „Фолксваген“ (костенурка) в Германия или малкото „Пежо“ във Франция“, разказва доц. Александров и допълва, че така започва едно невиждано пътешествие. „В интерес на истината на първия, на когото му хрумва да направи кола за народа, да даде ваканция и да осигури работа на всички, е небезизвестният Адолф Хитлер, който е направил и други неща, с които оставя по-лош спомен...“, казва антропологът. По думите му идеята на националсоциализма е всяко германско семейство да има кола, да живее здравословно и радостно. Харалан Александров припомня и култа към здравето тяло. „Такава е идеологията. Много подобна е в

България”, коментира той.

Според социалния антрополог масовизацията на туризма настъпва по едно и също време и в България, и в Европа. „Допреди 70 години можеш да си позволиш да практикуваш туризъм, ако си аристократ или си богат и имаш свободно време. Изведнъж става масов”, казва той. Допълва, че тогава започват тълпи от хора да се изсипват по морето, което продължава през годините със свръхзастрояването му.

Харалан Александров казва, че ако преди 1989 година туризмът е много повече социален и държавно контролиран, то в периода след промените в последните 30-ина години става повече бизнес и икономически мотивиран.

Той допълва, че през последните години новото, което забелязва, е появата на СПА туризма, който се оказва много

популярен сред високата средна класа и става част от живота на представителите ѝ. „Вече си има такива маршрути, те пък са интегрирани със здравето. Виждате как туризмът се докосва до различните сфери – здравеопазване, образование, индустрия и т.н.”, споделя антропологът. По думите му, тъй като се създава идеята, че ако си от тази класа, значи трябва да ходиш на СПА, туризмът придобива и класов смисъл. „В новите условия туризмът започва да има характеристиките на социална практика, която поддържа и възпроизвежда съсловните различия и лайфстайлът на различните класи”, казва той.

РЕКЛАМА НА ТУРИЗМА

На запитването какво трябва да съдържа рекламата на туризма ни, за да привлича повече

почитатели на отдиха у нас, Харалан Александров заявява, че този въпрос трябва да се изследва. „Според мен трябва да бъдат изследвани дори вкусовете на потребителите. Трябва да се направят дори анкети и интервюта с хората, които идват. Да не разчитаме на нашето въображение, а да разберем какво е това, което те очакват. Най-лесният начин е да се прихванат тези групи от различните категории туристи, които постоянно летят насам-натам”, казва той. Посочва, че подходящо място, където да бъдат открити, са чартърните полети от Бургас и Варна.

Серията от плакати на Страхил Димитров, който получава една от трите равностойни награди за цялостно представяне в Международния конкурс за туристически плакат на България, резултатите от който бяха обявени в началото на този месец. Повече за инициативата може да прочетете в този брой на ЛИК. Кадрите са част от архива на организаторите на конкурса

Летище „Васил Левски“ – София: Променящото се лице на България

Летище „Васил Левски“ – София преминава през безпрецедентна трансформация с мащабна инвестиция от 624 милиона евро. Новият Терминал 3, дигитализацията, частната 5G мрежа и устойчивите решения позиционират столичното летище сред най-модерните в Европа.

29 авиокомпани с редовни полети

С нарастващо доверие от водещи световни превозвачи, София се утвърждава като ключова точка в европейската мрежа от въздушни връзки.

75 регулярни дестинации

Увеличената свързаност носи не само удобство за пътниците, но и принос от над 1.3 млрд. евро към БВП на България.

Топ 5 дестинации

Лондон
Виена
Франкфурт
Истанбул
Милано

SOFIA
AIRPORT | by Meridiam

С изграждането на Терминал 3, столичното летище ще стане първият в Европа 5-звезден регионален хъб.

ВЕНЦИСЛАВ ВЕНЕВ, ПРЕДСЕДАТЕЛ НА БЪЛГАРСКИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗ: БЪЛГАРИЯ Е ЕТАЛОН И МЯРКА ЗА ТУРИЗЪМ В ЕВРОПА

„Ние сме еталон, ние сме мярка за туризъм в Европа“, казва в интервю за списание ЛИК Венцислав Венов, председател на Българския туристически съюз (БТС).

Венцислав Венов е роден през 1966 година в Шумен. От ранна възраст е член на местното туристическо дружество „Мадарски конник“, присъединява се към него в края на 70-те години на миналия век. Членувал е и в клуба по ориентиране към дружеството. По-късно става състезател в клуба по ориентиране към „Академик“ в София. Възпитаник е на Висшия икономически институт и на Националната спортна академия (НСА). Повече от десетилетие е председател на клуба по ориентиране на НСА. В своята практика Венов има зад гърба си организирани множество туристически и спортни събития не само на национално, а и на международно ниво. През април 2022 година е избран за председател на БТС.

За списание ЛИК Венцислав Венов припомня как е стартирал организираният туризъм у нас, как се е развивал БТС през годините и каква трябва да бъде националната стратегия за туризма у нас и неговото бъдеще.

На въпрос дали има опасност туризмът да бъде засегнат от напредъка на новите технологии, Венов казва: „Виртуалният туризъм е за геймърите. За тези, които искат да усетят планината, това няма как да стане виртуално.“

Председателят на Българския туристически съюз Венцислав Венов
Снимка: Минко Чернев, БТА

Господин Венов, през този месец се навършват 130 години от началото на организирания туризъм в България и от създаването на Българския туристически съюз. Как възниква движението?

– Много правилно първо казахте, че е организираният туризъм и Българският туристически съюз, защото всички забравят организирания туризъм.

У нас организираният туризъм е нещо много важно, тъй като освен БТС в България съ-

ществуват множество други организации, които се занимават с планински туризъм. Те са не по-лоши от БТС и, разбира се, имат своя принос в развитието на организирания туризъм в България.

Самото създаване на движението е много интересно. То е създадено от една много интелигентна среда за онова време, когато преди 130 години заедно с Алеко Константинов е голяма част от интелегенцията на българското общество, включително и Патриарха на българ-

ската литература Иван Вазов. Той става първият председател на Българския туристически съюз, така нареченото Българско туристическо дружество с Български туристически клуб, който се основава на Черни връх преди 130 години.

Предисторията е такава – във вестник „Знаме“ Алеко Константинов публикува покана към всички софийски любители на природата да заповядат на Черни връх да основат първото Българско туристическо дружество. Любопитен факт

е, че в момента тази покана е публикувана на банкнотата от 100 лева, която е в обращение. Така че всички ваши читатели и любители на природата могат да я прочетат.

След публикацията във вестник „Знаме“ откликват много хора не само от София, а и от цялата страна. На Черни връх се събират над 300 души, които пристигат от няколко посоки и се качват на върха, както е записано в поканата. По онова време им е коствало два дни да се качат горе. Сега знаем, че да се качиш на Витоша е доста по-бързо.

Любопитно е, че когато се качват на Черни връх в мига, в който започват да правят подписката за основаване на туристическото дружество, точно в този момент се разразява много силна буря, която пречи да се подпише и на върха да стане самото основаване. Така че документи биват подготвени няколко седмици след това и биват входирани по съответния начин за онова време, за да бъде регистрирано първото туристическо дружество, което се води началото на БТС. Това е рожденият му ден и ние го честваме всяка година в последните събота и неделя на август.

Както споменах, участвали са изключително много хора, над 300 души от най-различни професии – имало е занаятчии, адвокати, лекари, публицисти, писатели. Цялата българска интелигенция е била въвличена в това наистина благородно дело, което дава началото на организираното туристическо движение в България.

А как се развива то през годините?

– Започва много усилено създаване на туристически клубове по места. През далечната 1903 година в Русе се създава Юношеският туристически съюз (ЮТС), който е част от БТС и започва да въвлича много млади хора в най-различни клубове и дружества, за да ги обединява.

Малко по-късно започва и строителството на хижи в България. Първата хижа е „Скакавица“, която е в Рила. След това започва строителството на хижа „Македония“, хижа „Мусала“. Всичко това се прави на доброволни начала. Ние в БТС все още пазим документите как са строени тези хижи. В тях е посочено колко точно пари всеки доброволец е дал, има и специални писма, които са пускани от БТС към хората, събирали средствата за дарения, за да може да се строят хижи и да се маркират пътеки. Тогава са създадени и Кайзеровият път в Рила, и първите обекти, първите хижи и места за настаняване, които са приютявали първите български туристи.

По това време започва строителството и на хижите в Пирин планина. Първата е „Бъндевица“, създадена отначало като Центъра за семена за черна мур. Впоследствие тя малко по малко прераства в дом на туристите от Банско и с течение на времето започва и нейното използване и разширяване като хижа. Тази година чествахме 110 години от нейното създаване.

Малко по-късно, по време на войната, туристическото дви-

жение се развива в България изключително силно. То е много залегнало в младежките организации. Тогава започва и т.нар. работническо движение в туристическите дружества. След 9 септември за кратко време БТС е затворен, но през 1953 година е възстановен по решение на тогавашната власт. Започва много силно организиране на структури и на места за настаняване по планините и техните високи части. Възстановяват се старите хижи. Отпускат се много средства да се създадат нови. Идеята тогава е била работническата класа да може да почива успешно през събота и неделя, та да може в понеделник сутрин хората да бъдат работоспособни.

Имало е много сериозна подготовка във връзка с организирането на туристическото движение. През 1957 година с постановление на Министерския съвет много построени обекти се предават на БТС за стопанисване и управление и по този начин се създава може би една от най-големите съществуващи в Европа хижни бази – над 700 обекта в цялата страна. В отначало се делят – една част са към БТС, а друга – към „Почивно дело“. Започва създаването на т.нар. Движение през лятото. По-големите от нас си спомнят екскурзионните летувания. През „Почивно дело“ и през БТС се създават такива пакети, с които през лятото ученици, работещи и служители или по други линии са се организирали. Това движение набира изключително голяма скорост,

София, 27 август 1967 г. Традиционен туристически поход до Черни Връх
Снимка: Димитър Дейнов, БТА

която продължава и към настоящия момент. Има наследници на т.нар. екскурзионно летуване, когато с раниците на гърба тръгват туристи в група от 20-30 човека, придвижват се от хижа на хижа с планински водач, обучен от БТС. Местата за настаняване също са подготвени от БТС – там, където не стигат местата в хижите, е имало подготовка за палатки. По този начин хижите са били проверявани през цялото лято и са били изключително заети.

През далечната 1966 година се основава Националното движение „Стоте национални обекта“ и оттогава досега това

движение обединява много исторически, природни и културни обекти в цялата страна. То кара хората да посещават тези обекти и да събират т.нар. печати. С тези печати те получават морален стимул – значки. Бронзовата значка е за 25, сребърната – за 50, златната – за 100 събрани печата. Тези, които са събрали „100-те национални обекта“ в своите книжки се стимулират и чрез най-различни награди, поощрения и бонуси, които се получават от БТС.

Това движение се разраства до такава степен, че се създава специален комитет към Министерството на културата, където е принципалът на

„100-те национални обекта“. Заедно с БТС, който администрира движението, участват Министерството на туризма, Министерството на спорта, Министерството на културата и много други институции. Включително Мюфтийството и Българската православна църква, тъй като много от обектите са с религиозна насоченост.

Това движение се разраства изключително много и се оказва, че е уникално за цяла Европа. Имахме такъв случай, когато при желанието ни БТС да бъде приет в една европейска структура, която отговаря за туризма в Европа и контактува с Еврокомисията, ни попитаха защо БТС трябва да бъде член? Ние не знаехме какво да отговорим, но тогава се сетихме, че имаме Национално движение „Стоте национални обекта“. Попитаха ни какво е това и след като им разказахме, ни казаха: „Вие сте уникални! Вие сте страхотни! Това трябва да го направят в цяла Европа!“

Така че „100-те национални обекта“ е едно уникално за България движение, което се развива. В момента работим заедно с нашите партньори и сме направили дигитално приложение, с което любителите на това движение могат да получават дигитални печати. С дигиталните печати им е много по-лесно и по-удобно да събират и да обикалят по забележителностите на България. Разбира се, книжните носители също са налични, защото традицията е тази, която пази историята и атмосферата на това движение.

С настъпването на демокрацията се оказва, че туристическите дружества трябва да станат самостоятелни юридически лица. Спрямо новата политическа и икономическа обстановка, която възникна, те станаха самостоятелни юридически лица. Това до една степен противопостави по някакъв начин дружествата едно на друго, което след това се оказва, че не е добре. Това, разбира се, е мое мнение – не е удачна форма, тъй като много голяма част от обектите, които са били собственост на БТС, се оказаха в туристически дружества. Започнаха да се правят нотариални актове от туристическите дружества, съответно пък много от тях отпаднаха като туристически дружества и тези обекти или се занемариха, или се разпродадоха и в момента са частни. Голяма част от тези обекти в момента не са под патронажа, така да се каже, или от патримониума на БТС, което наруши до голяма степен и маршрутите, които бяха създадени и продължават да бъдат ползвани в планините.

Тази тенденция продължи може би до края на двадесетте години на миналия век. Голяма част от хижите, които бяха над 700 под патронажа на БТС, намаляха съответно на 350. В момента около 150 е броят места за настаняване, които са под патронажа на БТС. От тях около 100 са под управлението на различни туристически дружества в цялата страна и около 50 пряко на Централния съвет на БТС. Много е важно да се каже, че БТС като струк-

тура представлява сбор от туристически дружества. Към настоящия момент те са над 150 в цялата страна, което означава, че всяко малко по-голямо село има, а в големите градове съществуват по няколко туристически дружества. Пример мога да дам – във Варна и Пловдив има по четири дружества, в Троян – три, в Банско – две.

В този ред на мисли БТС има изключително богата клонова мрежа и по този начин ние успяваме да управляваме туристическата маркировка и местата за настаняване по различните региони – чрез възлагане на туристическите дружества да извършват тази дейност. Затова след 2022 година, когато встъпи в управление, новото ръководство начерта една 12-годишна стратегия, в която ясно е указано какви са целите и задачите на БТС. Те са в едно изречение – може да се каже, че това е България да се превърне в най-привлекателната дестинация за планински туризъм в Европа. Най-привлекателната! Не на второ, трето, пето място – най-привлекателната!

В момента се работи точно по тази стратегия и се реализират задачите, които са поставени поетапно. Първите задачи, които имаме в настоящата и следващите една-две години, е да увеличим членската маса, като целта ни е членовете на БТС да надхвърлят 100 000. Освен това да организираме туристическата маркировка в туристически маршрути, които да се ползват от нашите туристи, за да бъдат безопасни и добре проходими гората

и планината. Втората ни задача е да направим така, че да организираме младите хора да бъдат съпричастни с делото, което има БТС, и с неговите задачи. През последните години забелязваме, че генерацията, която е в БТС, позастаря. Затова насочваме своето внимание към младите хора и привличането им към редовете на БТС – да бъдат организирани туристи, а не да бъдат като разходкаджии, както обикновено се случва в момента – необучени, незнаещи и неориентирани в планината, което води често и до инциденти. За да постигнем тези цели, подходяме по няколко направления, едно от които е провеждане на прояви с младежка насоченост. Най-важното от тях е Козлодуй-Околчица – традиционният поход по стъпките на Ботевата чета, където се събират над 1500 учащи се и пет дни се обучават не само на туризъм, а на патриотизъм, на дисциплина и на гражданска взаимопомощ по време на целия преход. Той се провежда в края на месец май и е до 2 юни, когато приключва на връх Околчица.

След това продължаваме с „Кристалния еделвайс“, който всяка година се провежда в района на язовир Копринка. Тази година участваха над 550 учащи се от цялата страна. Проявата се казва Преглед на ученическите сръчности сред учащите се „Приз кристален еделвайс“. Тази година имаше голям интерес, изключително приятно и весело изкарване както на самите участници, така и на ръководството, на учителите и на

представителите на БТС, които се представиха прекрасно при посрещането на всички тези ученици на язовир Копринка.

Заедно с това по места туристическите дружества имат задачата да организират младежите в младежки пешеходни, велосипедни или друг вид туристически клубове, за да могат да участват живо в проявите на дружествата. Новата инициатива, която ще проведем тази година, се казва „България на върха“. Тя ще бъде проведена на 3 октомври в цялата страна. Идеята е всички училища по градове и по населени места да изведат учениците извън класните стаи, извън града, извън урбанизираната част, извън кафенетата, извън тяхното ежедневие и да ги заведат на близката планина, близкия връх, близката гора или близкия парк. С това поставяме началото – всичко ще се извърши чрез туристическите дружества, под ръководството на планински водачи, на инструктори по туризъм и, разбира се, членовете на туристическите дружества, които ще подпомагат тази инициатива.

Друга проява, с която искаме да привлечем младите хора, е дигитализацията на дейностите в българския туризъм. Като казвам българския туризъм, имам предвид не само БТС, а всички, които са почитатели на природата, на забележителностите и изобщо на България. Те ще може да ползват дигиталното приложение, което в момента разработваме със заглавие „Дигитален туристически портал“. То

ще представлява интерактивна карта с множество слоеве върху нея: слой с местата за настаняване – туристически хижи, спални и заслони, както и хотели, които предлагат такава услуга; слой с маркировките между тези места за настаняване; слой със забележителностите с отделни слоеве – туристически, исторически, природни или културни; ще има и слой на събитията – ако има някакво интересно събитие в района, в който пребивавате или живеете, вие ще може с този туристически портал да видите какво представлява събитието, да влезете в неговия сайт, да видите дали е платено, каква е метеорологията в момента там и т.н. Това приложение в момента е в работна фаза и се тества. Надявам до края на август да можем да направим първите демонстрации на това чудо, което готвим. Надяваме се то действително да влезе в употреба и да е в полза на всички туристи, пребиваващи не само в планината, но и на територията на България – както българи, така и чужденци. Разбира се, в приложението сме предвидили тази карта, когато се изтегли, да работи офлайн – тоест независимо дали имате GSM сигнал, вие ще може да се позиционирате къде се намирате. Съответно, ако имате инцидент или сте се изгубили, приложението да може да ви изведе на познато за вас място, след като му зададете дестинация. Разбира се, ще има и специално копче за спешни случаи, което ще набира веднага или планинската служба, или директно 112.

Туристическа държава ли е България и какво се разбира под това понятие?

– България е изключително туристическа държава. Ако говорим за туризъм, България е еталон, ние можем да бъдем мярка за туризъм.

На изключително кратки разстояния имаме невероятно разнообразни туристически атракции. Буквално за 20 минути от града може да посетите религиозна, историческа, природна, културна и всякакъв вид забележителност, каквато се сетите. Ако сте гост на България и сте чужденец, кацайки в София, в рамките на два часа може да посетите изключително голямо разнообразие от места. България има невероятните плажове, невероятните планини – както високи, така и ниски, равнини, културен туризъм, кулинарен и винен туризъм, каквото се сетите.

Искате да снимате птици? Заповядайте. Искате да снимате животни? Няма проблем. В последно време много популярно става да се снимат мечки, явно популацията е нараснала.

България е изключително туристическа страна. Тя е най-туристическата държава. Всички говорим за Гърция, за Швейцария, за Австрия. Да, за тях също мога да кажа, че са туристически държави, но в Австрия имат ли си море? Имат ли равнината – такава, каквато е нашата? Имат ли тази храна и вината, които ние можем да предложим?

Гърция например е прекрасна морска държава. Всъщност

София, 27 август 1967 г. Участници в традиционния туристически поход до Черни Връх полагат венци пред паметната плоча на Алеко Константинов, по чиято инициатива през 1895 година се дава началото на организираното туристическо движение
Снимка: Димитър Дейнов, БТА

Всички си мислят, че Гърция е морска гържава и ходят там заради морето. Никой не знае, че реално тя е планинска гържава, тя е изцяло в планини. Но те не ги ползват – нямат хижната мрежа, маркировките и дружествата по места, нямат тази развита дейност, която ние в България сме създали преди 130 години, запазили сме през годините традицията, разширяваме я и продължаваме да я поддържаме.

На нас природата ни е дала всичко. Ние сме еталон, ние сме мярка за туризъм в Европа. Ако някой иска да прави туризъм,

той може да го прави в България – за много кратко време, с къси разстояния и с всички дадености, които може да предостави природата. Винаги се изпуска нещо, а не бива – това е минералната вода. Почти всеки регион в България може да се похвали с минералния си извор, и то не какъв да е, а термален. Къде в Европа го има това? Никъде! Ние имаме невероятната благодат.

Ние сме мярка за туризъм в Европа. Това трябва да го знаем. Трябва да го пазим. Да го създадем като продукт. Продукт, който да продаваме на

целия свят. Това, което липсва в момента в нашите програми, проекти и всякакви европейски инициативи, е, че гумата „туризъм“ не съществува нито в програмата за устойчивост и развитие, нито в някои европейски програми.

Ако попитате дали има програми, с които можем да направим реновация на местата за настаняване, ще ви отговоря веднага – няма. А дали се задават, също ще ви отговоря – не се задават. Опитваме се да разговаряме с министерствата на регионалното развитие, на културата, на туризма, на спорта... Уважаеми господа, ние сме туристическа гържава. Нека да направим програми, по които туристическите дружества и туристическият съюз да кандидатстват, за да подновим нашата хижна база, която е изключително голямо богатство, да подновим нашата маркировъчна мрежа, която е още по-голямо богатство, и да създадем условия българските и чуждестранните туристи да практикуват планински туризъм в България. Много е важно да се знае, че България е с една от най-развитите хижни бази в Европа, а най-вероятно и в света. Всички си мислят, че гържави като Чехия, Румъния и Германия имат хижна база. Изненадата за всички тях е, че те нямат. България има хижна база – множество хижи, които са свързани помежду си с маршрути, а нашата задача е да поддържаме и да създаваме такива маршрути и да поставяме съответната маркировка по тях.

Казвате, че е необходимо туризмът да стане национален приоритет за България. Каква трябва да се направи, за да се случи това?

– Първото нещо, което трябва да се заложи в националната стратегия на държавата, като под националната стратегия имам предвид такава за 30-50 години напред, е да се постави цел, както си е поставил БТС, да превърне България в най-привлекателната дестинация. Първо, туризмът трябва да влезе в националната стратегия. Ако си мислите, че с къщи за гости ще успеем да привлечем чужденци или ще можем да направим туризъм на европейско ниво – тотално се лъжем... Не е лошо, нека да има и къщи за гости. Но, уважаеми институции, България е с невероятни природни дадености. Господ ни е дал възможност да печелим от нашата територия. Нека да заложим туризма като национален приоритет номер едно. Имаме хубава природа. Имаме заложи за земеделие, селско стопанство и туризъм. Това е, което ни е дала природата. Дала ни е и хора. Хора, които ние трябва да обучим. Хора, които да бъдат горди, че живеят в България, че живеят в такава прекрасна страна и да предлагат услугата, която заслужават туристите и очакват от нас при тези дадености.

Много често съм срещал наши сънародници, които ходят по чужбина, обикалят по целия свят. Когато се върнат, репликата, която чувам от тях, е: „Как може от пустинята хората да направят рай?” Хайде и

ние нашия рай да си го запазим и нека си бъде рай, а да не го превръщаме в пустиня.

Това е нашата задача и това са приоритетите – не на БТС, това са приоритетите на държавата. Това трябва да се реши на държавно ниво, да влезе в държавната стратегия. А не в стратегията на неправителствени организации, каквито сме БТС. Разбира се, на нас това ни е задачата, но когато ти имаш определени дадености, то няма логика да не ги използваш.

Какво е бъдещето на туризма? Има ли опасност да става все по-виртуален?

– Няма опасност според мен за бъдещето на туризма. Ще ви дам малък пример. Аз имам приятел, той се казва Кирил Николов, известен повече като Дизела. Преди години заедно с него няколко пъти правихме Ком-Емине, правили сме много маршрути, бягали сме заедно и сме обикаляли по планини, а и не само планини, и не само в България. Много често си говорим, че нашата цел и задача винаги е била да изкараме хората, да ги накараме да мислят като нас, да излизат, да се разхождат. За съжаление, не можахме да направим това. Направи за няколко месеца ковид-19. Той изведе хората по планините. Това обаче доведе до още по-голям проблем – в планините излязоха хора, които не са подготвени, нямат културата да ходят по тези места. И сега много често в природата срещаме хора, които са излезли, разходили са

се, оставили са боклуците си, оставили са непочистено и са си отишли. Излизайки в планината, каквото носиш със себе си, връщаш го обратно в града. Това е правилото.

Аз мисля, че всички хора, които най-вероятно ще прочетат това, което в момента коментираме, трябва да знаят, че, излизайки в планината, има определени правила. Най-важното от тях е уважение – уважение към природата, към планината, към гората. И уважение към хората, които пребивават там постоянно или временно. Когато видиш някой в планината, поздрави го: „Здравей, добър ден, как си? Накъде си тръгнал? Добре ли си?” Когато отидеш на хижа – разговаряй с хижаря: „Здравейте, как сте?” Или пък тръгнал си нагоре към хижата – обади се на хижаря, поинтересувай се има ли места, няма ли, ако има – попитай: „Игвам от цивилизацията, искаш ли нещо да ти кача нагоре? Имаш ли необходимост от нещо?” Много често местата за настаняване са недостъпни, единственият достъп до тях е само с коне. Тези хора слизат долу с конете веднъж или два пъти месечно и зареждат обектите си. Питайте ги: „Искате ли нещо? Трябва ли ви да кача нещо, хляб ако трябва?” Това е уважението, когато отидете горе. Защото хижарите се грижат за вас. Те са не само домакини. Те са перачи, чистачи, готвачи. Те са много често ваши аниматори, а нерядко и ваши спасители. Ако има някъде бедствие, те са първите, които най-бързо могат да реагират. Трябва да уважава-

ме тези хора, респект към тях.

И, разбира се, планината. Планината винаги ще си бъде такава. Тя и след нас ще си остане такава. Това, което сме разхвърлили и сме оставили като боклуци, тя един ден ще го прибере и ще го рециклирам сама. Но защо трябва да я караме тя да го рециклира? Нека си го приберем ние и да я оставим такава, каквато сме я заварили. Тогава тя ще ви уважава. И тогава самото усещане на всеки от нас ще бъде такова, че да получаваме удовлетворение от пребиваването си в природата и във високата планина.

Туризмът ще се развива и

няма да стане виртуален.

В момента на няколко километра от нас се снима филм с работно име „Ком-Емине“ и е по поръчка на Българската национална телевизия. Костваше ми доста време да убедя тези хора, че трябва да снимат реалната планина, а не на зелен фон. Когато се качиха горе, като видяха за какво става въпрос, за усещането, което имаш, когато се качиш горе – да усетиш вятъра, да усетиш гръх на билките, да усетиш умората от катеренето... Тогава казаха: „Леле, това е съвсем различно!“ Тези хора не бяха излизали в планината. В момента са там за-

едно с артистите и аз съм им много благодарен, че успяха да разберат това, което им казвам, за да се убедят, че филмът трябва да се снима в реалната обстановка. В момента те снимат точно по пътеката между хижа „Ехо“ и Козя стена – реалната ситуация, реалната буря, реалния вятър и реалната умора, които усещат самите артисти, когато се придвижват.

Така че виртуалният туризъм е за геймърите. За тези, които искат да усетят планината, няма как да стане виртуален. Обуваш маратонките и горе в гората. Това е истината...

Изглед от Стара планина. Снимка: Владимир Шоков, БТА

ДВИЖЕНИЕТО „ОПОЗНАЙ БЪЛГАРИЯ – 100 НАЦИОНАЛНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТА“

Богатата история и природните забележителности на България от десетилетия привличат туристи не само от територията на страната, а и извън нейните граници. През 1966 година на Черни връх – емблематичното място на Витоша, където в края на XIX век Алеко Константинов поставя началото на организирания туризъм у нас, е създадено движението „Опознай България – 100 национални туристически обекта“. Инициативата е на Българския туристически съюз и през годините се превръща в една от неговите емблеми, нарежда се сред най-престижните му прояви.

Движението има широк обхват – включва както природни и исторически, така и културни и археологически забележителности. Благодарение на това то е без аналог в страната и в света. Списъкът с включените в него туристически обекти обаче не е статичен. През годините той неколкратно се актуализира, като към вече утвърдените забележителности се присъединяват и нови. А това позволява по-богат избор на най-запалените любители на туризма да планират своите пътувания до разнообразни дестинации в страната. От есента на 2024 година общият брой на включените обекти е 242. Националният координационен съвет – ръководният орган на движението, връчва златни значки на туристите, посетили поне веднъж 100 различни обекта от тях. Класическият вариант, с който посещенията се удостоверяват, е чрез печат или марка на съответния обект, събирани в туристически книжки – своеобразни паспорти на движението, издавани от Българския туристически съюз.

През последните години с все по-бързото развитие на технологиите туристическите книжки започват да съществуват паралелно с дигитално приложение за националните обекти. В него посещенията се отбелязват чрез сканиране на QR код в посещения обект.

Освен най-големия приз – златната значка, движението връчва и още две отличия – при посещение на 50 обекта се получава сребърна значка, а на 25 – бронзова. Първите носители на златни значки са отличени само година след старта на инициативата – през 1967-а, като церемонията се провежда през лятото сред живописния пейзаж на връх Мусала. Днес почти 9000 души са заслужили своите златни значки, пътувайки и опознавайки красотата и величието на България.

На страниците на списание ЛИК разказваме кои са обектите, включени към момента в движението „Опознай България – 100 национални туристически обекта“. Те са групирани по области и носят номерацията от актуалния паспорт на движението от 2025 година. Илюстрациите към статията са от богатия фотоархивен фонд на Българската телеграфна агенция.

Връх Вихрен в Пирин
Снимка: Владимир Шоков, БТА

Банско

1. Музей „Никола Вапцаров“

Родният дом в Банско на един от най-популярните български поети – Никола Вапцаров, е превърнат в музей през 1952-ра – годината, в която се поставя и началото на музейното дело в града. Чрез насоки на близки от семейството на твореца до голяма степен музея пресъздава бита и домашната среда, в която той е израснал. Тук може да се видят ръкописите на Вапцаров, както и облеклото и часовникът му, носени преди да бъде

разстрелян. Музеят разполага с видеозала, където е представена поезията на Никола Вапцаров, и две помещения, в които е разположена етнографска експозиция.

1. Къща-музей „Неофит Рилски“

През 1981 година родният дом на възрожденския български духовник и книжовник Неофит Рилски е превърнат в музей. Къщата е архитектурно-строителен и исторически паметник на културата с на-

ционално значение. Тя е образец на банската архитектура от края на XVII и началото на XIX век и представя традицията на старите къщи-крепости.

Никола Поппетров Бенин, както е рожденото име на определяния като патриарх на българските учители и книжовници Неофит Рилски, е роден през 1793 година. Той остава в бащиния си дом в Банско до 1811 година. Днес къщата-музей „Неофит Рилски“ се състои от две части – автентично запазената

сграда с етнографска експозиция и документална експозиция, в която е показано наследство на Неофит Рилски, събрано в над 400 документални материали и вещи – писма, книги и др.

1. Музей „Велянова къща“

Архитектурно-етнографският музей „Велянова къща“ се намира в град Банско и е типичен пример за банска укрепена къща от периода на Възраждането. Сградата се откроява със своята декоративна украса – гърворезба и стенописи, дело на уста Велян Огненов, представител на Дебърската художествена школа. Той я превръща в истинско произведение на изкуството, изографисвайки я отвътре и отвън. Едни от най-впечатляващите орнаменти по къщата са стенописната украса на „Синята стая“ и резбованата розетка на тавана на чардака.

1. Постоянна иконна изложба

В най-старата запазена сграда в Банско се помещава постоянната иконна изложба „Банска художествена школа“. Обявена за паметник на културата, построената през 1749 година къща е запазила автентичния си вид. В миналото в нея се е помещавал женски мотех – първо към Хилендарския, а по-късно и към Рилския манастир.

Шест изложбени зали днес приютяват разказа за развитието на иконописната школа в района през XVIII и XIX век. Сред експонатите са представени и стенописи, включително от Рилския манастир. В тях се долавя самобитният почерк на творците от Банската художествена школа. Неин пръв представител е Тома Вишанов, повлиян от европейската светска и църковна живопис при пътуванията му в чужбина. Негови оригинални творби също намират своето място в постоянната изложба.

1а. Църква „Св. Троица“

Една от най-големите исторически и културни забележителности на Банско е храмовият комплекс „Света Троица“. Църквата е обявена за паметник на културата. Тя е построена през 1835 година с желанието и отгадеността на банскалии. Скоро след това – през 1842 година, до страничния ѝ вход се появява и Възрожденска чешма, която може да бъде видяна и днес. През 1850 година в двора е изградена и кула-камбанария, към която по-късно е добавен часовник. През годините тя се превръща в един от символите на града.

От архитектурна гледна точка църквата е трикорабна безкуполна псевдобазилика. В нея може да се видят красиви гърворезби, икони и фрескова живопис, създадени от творци от Дебърската художествена школа и Банската иконописна школа.

Пирин планина

2. Връх Вихрен

Вихрен – най-високият връх в Пирин, се извисява със своите 2914 метра. Той е вторият по височина връх в страната ни след първенеца на Рила – връх Мусала, заслужил си първото място с „ръст“ от 2925,4 метра, и е трети на Балканския полуостров след олимпийския връх Мити-

кас и неговите 2917,727 метра.

Вихрен е част от едноименния Национален парк „Пирин“, който през 1983 година е включен в Списъка на световното природно и културно наследство на ЮНЕСКО. Въпреки че паркът е изключително богат с животински и растителни видове, това не може да се

каже за Вихрен. Върхът е изграден от незагържащи вода мрамори, което е и причината да няма реки и езера. Въпреки бедната растителност, състояща се предимно от треви и лишеи, в някои райони на върха се среща еделвайс.

Село Добърско

3. Църква „Св. св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат“

В Разложката котловина, на 17 километра от Банско, е разположено село Добърско. В него се намира известната църква „Св. св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат“, която е

единствената в страната ни, посветена на двамата светци. Църквата, построена през 1614 година, днес е вписана в книгата на ЮНЕСКО и е обявена за паметник на културата. Сред забележителностите ѝ са над 460 изключително запазени изобразения, които изпъстрят стените ѝ. Много от тях из-

образяват светци по начин, различен от общоприетите норми. В един от стенописите дори – в сцената „Преображение Господне“, изглежда че Божият син се отправя към небето с нещо, наподобяващо космическа ракета.

Мелник

4. Градски исторически музей – Мелник

Битът и културата на Мелник – най-малкия град в страната ни, привличат любопитни посетители от различни краища на света. Те могат да се докоснат до историята на мястото чрез експозициите в градския музей, който е филиал на Археологически музей-Сангански. В продължения на няколко десетилетия той се е помещавал в Пашовата къща – известна сграда, построена в началото на XIX век. През 90-те години музеят се мести

на ново място в центъра на града. Етнографската му експозиция показва основния поминък в региона – винопроизводството от местната мелнишка лоза.

4. Кордопулова къща

Кордопуловата, известна още като Цинцаровата къща, е построена през 1754 година. Освен че е една от най-монументалните къщи от периода на Възраждането в България, тя е и най-голямата възрожденска къща на Балканския полуостров. Построена е за заможна фамилия

гръцки търговци – Кордопулос. Предназначението ѝ е било да подпомага работата им по производството, съхраняването и търговията на вино. Последният представител на фамилията – Манолис Кордопулос, получава образование по винопроизводство във Франция. Опитът му в Мелник подпомага отрасъла в района да се модернизира.

Експозицията в Кордопулова къща представя издълбана в скалата мелнишка изба с огромни бъчви за вино. Показана е и нейната вътрешна архитектура с резби, стенописи и стъклописи.

Село Рожен

4а. Светороженски манастир „Рождество Богородично“

На няколко километра североизточно от Мелник, в югозападните склонове на Пирин, е разположен Роженският манастир „Рождество Богородично“. През 1973 година той е обявен за паметник на културата с национално значение. За първи

път манастирът се споменава в исторически извори от XIII век. През десетилетията обаче претърпява и разрушения, но през XVI век е възстановен и достига своя апогей през XIX век, когато се превръща в регионален духовен център. Днес това един от средновековните български манастири, запазени в много добър вид. Той е най-голямата обител в Пиринския

край и от него може да се наблюдават върховете на Пирин и Беласица, както и пирамидалните хълмове около Мелник.

Освен архитектурата, гърворезбования иконостас, стенописите и стъклописите, туристите в Роженския манастир могат да посетят и тематична експозиция.

5. Местност Рупите – храм-паметник „Света Петка Българска“

На 10 километра от Петрич, разположена по брега на река Струма и в източното подножие на вулканичния хълм Кожух, се намира местността Рупите. Мястото обикновено се свързва с името на най-известната пророчица в страната, наричана от народа често само Баба Ванга. Тук тя е приемала посетители, а мястото придобива популярност като заредено със силна енергия.

През 1994 година пророчицата построява храма „Св. Петка Българска“, чийто архитектурен проект е на Лозан Лозанов и Богдан Томалевски. Иконостасът е изрисуван от проф. Светлин Русев. Мястото привлича поток от поклонници и туристи. Любопитството ги отвежда и до дома на Баба Ванга, който се намира в близост.

5а. Национален парк-музей „Самуилова крепост“

На 16 километра западно от Петрич, в подножието на Бе-

ласица, на десния бряг на река Струмешница, се намира Самуиловата крепост. Тя носи името на българския владетел, изградил тук цяла система от отбранителни съоръжения срещу Византия. Но на това място през 1014 година византийският император Василий II печели историческа битка и пленява българската войска, предвождана от цар Самуил. Императорът, наречен по-късно Българоубиец, ослепява 14-хилядната войска, като оставя по един едноок вожд на всеки сто души.

Днес останките от средновековното укрепление са консервирани, а националният парк-музей е открит на 23 октомври 1982 година. В него са включени 40 малки земянки и т. нар. Голяма земянка, наблюдателна кула, от която са останали руини, и природен парк.

Отдалеч се вижда бронзовият паметник на цар Самуил, изработен от художника Борис Гондов. От двете страни на владетеля върху пана са изобразени релефите на войниците. Част от музейната експозиция са и находки, събрани при археологическите разкопки на крепостта.

5б. Античен град Хераклея Синтика

В близост до местността Рупите и на разстояние 10 километра от град Петрич се намира античният град Хераклея Синтика. В древността той е бил център на областта Синтика, обитавана от тракийското племе синти. Първият, който споменава за тях, е древногръцкият поет Омир. Над хилядолетие това е най-важният град по средното течение на река Струма. През IV в.пр.Хр. той се превръща в резиденция на македонските царе. Според историци дори самият Александър Велики е бил негов управител. По-късно Хераклея Синтика преминава под владение на римляните, като първият римски император Октавиан Август е негов покровител. Днес откритията, направени от археолозите в Хераклея Синтика, се укрепват и консервират, за да се запази автентичният дух на града и съвременните посетители да се докоснат до вида му от древността.

27. Регионален исторически музей – Благоевград

Регионалният исторически музей в Благоевград е осно-

ван през 1952 г. Разположен е в близост до църквата „Въведение Богородично“ във „Вароша“ – един от най-старинните квартали в града и заедно с тях част от Националното

движение „Опознай България – 100 национални туристически обекта“. Експозицията на музея представя историческото, археологическото, етнографското и природното

богатство на Пиринския край. Тук може да се видят уникални неолитни колекции от глинени съдове, материали от епохата на траките, предмети от Българското средновековие и Възраждането, вещи, свързани с историята на Македоно-одринското освободително движение и съдбата на революционера Гоце Делчев. Част от музейния фонд са картини на Златю Бояджиев, на Владимир Димитров-Майстора и др.

27. Възрожденски комплекс „Вароша“

През Възраждането в град

Горна Джумая – както до 1950 година се е наричал Благоевград, се обособява квартал „Вароша“, единствената българска махала в града през първата половина на XVIII век. Запазени и до днес са някои характерни за епохата къщи, предимно едноетажни, украсени с различни орнаменти. Типичната за времето украса може да бъде видяна в известната Мощанска къща. През 80-те години на XX век кварталът е реставриран. Атмосферата в него се допълва от работещи дюкянчета, занаятчийски ателиета, гостилници и ресторантчета. Един от най-забележителните

обекти тук е църквата „Въведение Богородично“, която е национален паметник на културата. Тя е построена през 1844 година и от архитектурна гледна точка представлява трикорабна псевдобазилика. Стенописите, иконите и изписването на тавана са дело на зографи и майстори от Банската, Самоковската и Дебърската художествена школа. Иконостасът е изработен по подобие на този в църквата в Рилския манастир и е сред най-добрите образци на българското дърворезбено изкуство от Възраждането.

Сангански

46. Епископска базилика

Епископската базилика в Сангански е открита при археологически разкопки през 1989 година от директора на Археологическия музей в града Владимир Петков. Обектът датира от V-VI век и заедно с него са открити кръщелна, атриум и други постройки от църковния живот на ранното християнство. Базиликата впечатлява със своята

монументалност и има класическа трикорабна форма. Забележителна е и със своята вътрешна архитектура, стенописи и погони мозайки. В миналото, тъй като тук е било седалището на епископа, базиликата е била важна част от управлението на града.

46. Археологически музей – Сангански

През 1936 година е създа-

ден Археологическият музей в град Сангански. На първия му етаж на място е експонирана раннохристиянска базилика със запазени мозаечни килими от V век. Експонати, запазени от периода от Праисторията до Средновековието, са поместени на втория етаж. А в откритата част на музея са представени антична улица и раннохристиянски комплекс с базилика от IV век.

Гоце Делчев

596. Общински исторически музей – Гоце Делчев

През 1979 година Общинският исторически музей в Гоце Делчев отваря врати за посетители. Той се помещава в ба-

рокова къща, построена през 1877 година, принадлежала на богатия мюсюлмано-търговец Проконис Прокониос. Таваните и вратите на първия етаж в представителните 4 стаи са с дърворезби, дело на рез-

бари от Дебърската школа. Експозициите в музея представят автентични материали свидетелства, свързани с миналото, археологията и етнографията на Гоцеделчевския район.

ОБЛАСТ БУРГАС

Архитектурно-исторически резерват „Несебър“
Снимка: Христо Стефанов, БТА

Несебър

6. Археологически музей – Несебър

През 1956 година с експозиция в църквата „Св. Йоан Кръстител“ е гадено началото на Археологическия музей в Несебър. През 1994 година музеят се премества в специална сграда, проектирана от архитект Христо Коев. Тук историята на антична Месамбрия и средновековния град е представена чрез експозицията „Несебър през вековете“.

Несебър е един от най-гревните градове в Европа. Той

възниква преди повече от 3200 години. Старият град е разположен на малък полуостров с дължина 850 метра и ширина 350 метра. През десетилетията той е загубил 1/3 от територията си, която е пропаднала в морето. Във водата, на около 80 метра от брега, се наблюдават останки от крепостните му стени. До днес са запазени Западната крепостна стена с портата, отбранявала града откъм сушата. В града има много запазени църкви, най-вече от XIII-XIV век. Според легендите

в Несебър е имало около 40 църкви, като в момента има данни за 23 от тях.

До нас са достигнали и запазени типични къщи от черноморски тип, вятърни мелници, баня и чешми от епохата на Възраждането. Заради уникалните си природни гадености и много добре запазените паметници от различни епохи през 1983 година Старият град Несебър е включен в Списъка на паметниците на световното културно наследство на ЮНЕСКО.

ба. Музей на солта

През 2002 година в района на стария град на Поморие е открит Музеят на солта. Той е единственият в България и в Източна Европа специализиран музей за производство на сол чрез слънчево изпарение на морската вода. В античното селище Анхиало, както в миналото се е наричал град Поморие, морската сол се добива от V век преди Христа. Дори самото му наименование Анхиало, което има гръцки произход, означава близо до солта. Именно Поморие е единственото място в България, където до 30-те години на XX век е добивана морска сол. Музеят на солта запознава посетителите с анхиаловската технология, с която е добивана сол през древността. Освен зала с експозиция, представляваща снимки, макети и автентични солни инструменти, музеят разполага с 25 дка действащи солници.

ба. Антична куполна гробница – Поморие

Архитектурата на Античната куполна гробница, която се намира на около километър от Поморие, е уникална за Балканския полуостров. Датирана е към епохата на Римската империя – периода II-IV преди Христа. Тя обединява тракийските традиции със строителната техника на римляните. Представява съоръжение от две преддверия, дълъг гробос и централна кръгла камера, с цилиндрична колона по средата на помещението. Смята се, че мястото е било хероон (мавзолей) на богата тракийска фамилия, в който са се извършвали религиозни ритуали, свързани с култа към слънцето. След мавзолеите на Август, Хадриан и Септимий Север, разположени в Рим, гробницата около Поморие се нарежда на четвърто място като големина на подземен насип в Римската империя.

66. Поморийско езеро

В непосредствена близост до град Поморие и Музея на солта се намира естествена свръхсолена крайбрежна лагуна, известна още като Поморийското езеро. То се използва за добив на сол и лечебна кал. Благодарение на специфичните условия

за живот единствено тук вирее много рядък комплекс от соленолюбива растителност, както и животни, приспособени към високата соленост.

Над езерото минава вторият по големина миграционен път на птиците в Европа – Via Pontica. Това е причината около 270 вида птици да се срещат тук през различните сезони на годината. Поморийско езеро е част от Списъка на влажните зони с международно значение към Конвенцията за опазването на влажните зони. То в екологичната мрежа на Европейския съюз „Натура 2000“.

7. Природозащитен център „Пога“

През 1989 година местността Пога, която се намира на юг от Бургас и се стопанисва от Българското дружество за защита на птиците, е обявена за защитена територия. През

годините тя се утвърждава като модел за устойчива природозащита, природосъобразен туризъм и екологично образование. В местността са установени 273 вида птици. Дори редките видове може да бъдат наблюдавани необезпокоя-

вано чрез бинокли и далекосглед от подходящи тераси и специални маршрути.

Местността Пога е отворена целогодишно за посещение.

Айтос

7а. Скален феномен „Трите братя“ – Айтос

Един от символите на Айтос – скалният феномен „Трите братя“, наподобяващ трима великани, се намира в местността Казаните в парк

„Славеева река“ в близост до града. През 1972 година скалният феномен е обявен за природна забележителност.

Въпреки че районът напомня на камениста пустиня, тук е единственото естествено находище на включения в списъка на застрашените расте-

ния в България айтоски клин – гентер. Около природната забележителност „Трите братя“ витаят много легенди. Според една от тях това са трима братя, защитници на крепостта „Аетос“, които и до днес бдят над града.

Малко Търново

8. Исторически музей – Малко Търново

Историческият музей в Малко Търново е създаден през 1983 година като пазител на древното наследство в района. Експозицията е разположена в четири странджански възрожденски къщи, които са паметници на културата. От септември 2013 година музеят носи името на проф. Александър Фол, ръководител на програмата „Странджа-Сакар“, благодарение на която са открити много от археологическите предмети, показани в сбирката. Запазените археологически паметници в района са свързани с тракийската и римската култура. Освен тях в музея може да се наблюдават образци на иконната

живопис от странджански майстори, артефакти от новата история и Преображенското въстание, етнографска сбирка, както и експозиция за нематериалното културно наследство на Странджа, част от което е и нестинарството. Към музея е изградена килимарска работилница. Мемориалният национален паметник „Петрова нива“ също е част от обектите на Историческия музей в Малко Търново.

8. Местност Петрова нива

В Странджа, в землището на село Стоилово, се намира историческата местността Петрова нива. Това е едно от най-свещените места в Странджа. Тук през лятото на 1903

година делегати на конгреса на Вътрешната революционна организация на българите от Тракия решават да подкрепят Илинденското въстание, избухнало по-рано в Македония. То се превръща във върхната точка в националноосвободителната борба на македонските и тракийските българи. Повече от 20 дни въстаниците се съпротивляват на многохилядната османска армия, но бунтът все пак е потушен, при това с изключителна жестокост. Саможертвата на борците за свобода е увековечена с паметник, открит на Петрова нива на 16 август 1958 година. През 2003 година е построена и църквата „Света Петка“. Документи, предмети и богат снимков материал, събрани в музейна експозиция, пазят спомена за смелите воители.

Созопол

8а. Археологически музей – Созопол

ЛМК 2025

Археологическият музей в Созопол е създаден през 1961 година. В началото се помещава в пре-

доставената от Светия синод сграда на храм „Св. св. Кирил и Методий“. По-късно, през 1978 година, е преместен в Културния дом. Сбирката в му-

зея разказва за Созопол като един от най-старите градове у нас, възникнал около V хилядолетие преди Христа. В древността той е бил гръцка

колония, носеща името Апология. Част от експонатите са събрани чрез подводни археологически експедиции. Музейната експозиция се развива

в две направления – в първата са включени археологически, исторически и културни находки, които обхващат периода от VI хилядолетие

преди Христа до XVII век. Второто направление разглежда християнско изкуство от периода XVII-XIX век.

Царево

86. Общински исторически музей – Царево

Историческият музей в град Царево е открит през 2012 година. Той популяризира наследството на Крайморска

Странджа. Музейният разказ е разгърнат на три етажа в залите „Археология“, „Етнология“ и „Галерия“. Сред представените артефакти от миналото има такива, които са на над три хиляди години. Тук са показани

съкровищата от село Синеморец, сребърното монетно съкровище от епохата на тракийския цар Мостис, златното съкровище на знатна тракийка от III век преди Христа.

Поморийското езеро
Снимка: Христо Стефанов, БТА

ОБЛАСТ ВАРНА

Римските терми във Варна
Снимка: Красимир Кръстев, БТА

9. Регионален исторически музей – Варна

През 1887 година братята Карел и Херман Шкорпил организират група учители от Варненската мъжка гимназия, с които събират археологически материали от града и околностите му. През юни 1888 година с решение на Общинския съвет се създава музей към Градската библиотека, като за основа на сбирката са използвани събраните от групата предмети. След време събраният фонд е изпратен в София. Началото на новата музейна сбирка е поставено през 1895 година, когато музеят в града се организира

в новопостроената Девическа гимназия. От 1993 година той се простира в цялата сграда на бившата гимназия, където се помещава в 32 зали. Във фонда му се пазят над 100 000 предмета не само от Варна, а и от цяла Североизточна България. Сред тях са находките от злато от Варненския енеолитен некропол.

9а. Военноморски музей – Варна

Военноморският музей във Варна е филиал на Националния военноисторически музей.

Основите му са от 1883 година, когато офицери от Ду-

навската флотилия в Русе започват да събират старини. Първата показана пред публика експозиция на т.нар. Морски музей датира от 1923 година. През 1955 година преминава под ведомството на Министерството на отбраната и е наречен Военноморски музей. Музейният разказ представя хронологично корабоплаването по бреговете на нашите земи от древността до най-ново време. Развитието на българската морска и военноморска история също може да бъде проследено чрез модели на кораби. Сред най-впечатляващите експонати е корабът-музей „Дръзки“, който е построен в нача-

лото на XX век, а днес е единственият в света запазен торпедоносец от този клас.

96. Парк-музей „Владислав Варненчик“

През 1444 година полско-литовско-унгарският крал Владислав III Ягело, наречен посмъртно Варненчик, е начело на кръстоносен поход срещу нахлуващите турски войски на Балканския полуостров. Армията му претърпява поражение, а владетелят губи живота си в битката. В неговия памет през 1935 година на мястото, където е било бойното поле, е изграден малък мавзолей. По повод 520-ата годишнина от битката при Варна през 1964 година е построена музейна сграда. Днес парк-музей „Владислав Варненчик“ е филиал на Националния военноисторически музей-София. Той е разположен на площ от 30 декара. Сред експонатите в музейната сбирка са единствените в страната рицарски доспехи от епохата, оръжия от битката, документи, писма и гр.

98. Аладжа манастир

Най-известният средновековен скален манастир по Българското Черноморие е Аладжа манастир. Той е издълбан във Варовикова скала на височина от около 40 метра. Архитектурата му е уникална, изградена в синхрон с релефа и материала на скалата. В периода XIII-XIV век храмът е обитаван от монаси-отшелници. Стара християнското име на обителта не е запазено до днес, а наименованието му идва от думата аладжа, която е с персийско-арабски произход и означава пещер, шарен.

През 1927 година Аладжа манастир е обявен за народна старина. През 1968 година той става и архитектурен паметник на културата от национално значение. Малко по-късно в близост до храма е построена музейна сграда, в която е разположена постоянната експозиция, разказваща историята на мястото.

98. Римски терми

В близост до пристанището, в югоизточната част на съвременна Варна, се намират Римските терми. Те са имали важна социална роля в античния град Одесос – „град край водата“, както в древността се е наричал Варна. Римските терми се разполагат на площ от над 7100 кв. метра. Това ги превръща в най-голямата антична обществена сграда в България и им отрежда четвъртото място по големина на терми (бани) в европейските провинции на Римската империя. Римските терми във Варна са изградени в края на II век и функционират до края на III век. Отоплителната система на баните, построени до топли минерални извори, е уникална – чрез двоен под и специални кухни топят въздух се издига до върха на зданието. През 1968 година Римските терми на Одесос са обявени за архитектурно-строителен паметник на културата с национално значение.

ДеВня

10. Музей на мозайките

Археологически разкопки, започнали през 1976 година, поставят началото на идеята за създаването на Музей на мозайките. Той е изграден върху част от античните основи на сградата от края на III и началото на IV век и представя римски и ранновизантийски мозайки от древния град Марцианопол. Част от погове

на помещенията са покрити с многоцветни погони мозайки, изработени от малки камъчета във формата на кубчета, направени от мрамор, варовик, печена глина или цветно стъкло. Мозайките комбинират 16 цвята и изобразяват сцени и герои от митологията на Гърция и Древен Рим, животни и птици, растителни и геометрични елементи. Тук може да се види мраморен слънчев часовник, който

измерва времето и посочва зимното и лятно слънцестояние, както и равноденствието. Тук е и една най-емблематичните мозайки с образа на Горгона Медуза. В Музея на мозайките в ДеВня са показани едни от най-добрите образци на римското изкуство, изработени с тази техника и открити на територията на България.

ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Архитектурно-историческият резерват
„Царевец“ във Велико Търново
Снимка: Цветомир Петров, БТА

Велико Търново

11. Регионален исторически музей – Велико Търново

В първите дни на 1871 година родолюбиви търновци предлагат към читалище „Надежда“ в града да се учреди музей, в който да бъдат представени частните им колекции от старини. Това поставя основите на най-стария и най-големия извънстоличен общоисторически музей. Днес той е съвкупност от музеи и исторически обекти не само на територията на града, а и на близките населени места. Сред тях са Археологическият музей, музей „Възраждане“ и Учредително събрание, музей

„Нова и най-нова история“, музей „Замвор“, музей „Сарафкина къща“, къща-музей „Петко Р. Славейков“, архитектурно-музеен резерват „Арбанаси“ и др.

11. Архитектурно-музеен резерват „Царевец“

Архитектурно-музейния резерват „Царевец“ се намира на едноименния хълм във Велико Търново. Това е била главната българска крепост в периода на Второто българско царство (1185-1396), когато Царевград Търнов – както тогава се е наричал Велико Търново, е бил

столица. През XII-XIV век това е един от най-могъщите градове в Югоизточна Европа, определян често като Втори Константинопол или Трети Рим. Дворцовият и Патриаршеският комплекс заемат важно място в укрепения хълм Царевец – оттук е осъществявано политическото и духовното управление на царството. Днес патриаршеският храм „Възнесение Господне“ е напълно реставриран, а във вътрешността му са разположени композиции на Теофан Сокеров, които представят моменти от средновековната ни история.

Село Никюп

11а. Никополска аг Иструм

На около 20 километра от Велико Търново в посока Русе и на около 3 километра от село Никюп се намира най-запазе-

ният и добре проучен римски град не само в България, а и в европейските граници на Римската империя. Уникалността му се допълва от откритите

в него белези, дело на тракийската култура. Император Траян основава града около 106-110 година в чест на победите си над даките. Името,

което му дава, означава Граг на победата при Истер, като Истер се е наричала днешната река Дунав.

В археологическия резерват

„Никополис ад Иструм“ може да се наблюдават различни исторически влияния в античната Европа – тук има следи от римската цивилизация, след-

вана от влиянието на Гърция и присъствието на готите на Балканите, останали са следи и от византийската култура.

Свищов

12. Къща-музей „Алеко Константинов“

Още приживе писателят и общественик Алеко Константинов подарява родния си дом на Община Свищов. През 1926 година той е превърнат в музей. Авторът на „До Чикаго и назад“ и „Бай Ганьо“ е роден на 1 януари 1863 година в дома на Иваница х. Константинов – за-

можен търговец. Алеко е убит на 11 май 1897 година при неуспешен атентат срещу Михаил Такев, негов съпартиец. Освен с безсмъртните си литературни произведения той остава в историята и като родоначалник на организираното туристическо движение в България. На 27 август 1895 година, придружен от 300 души, се изкачва на най-висо-

кия връх на Витоша – Черни връх.

В музея на името на Алеко днес е направена възстановка на подкремата в богата търговска къща от втората половина на XIX век. Показани са и много от личните вещи на твореца, но най-забележителният експонат е запазеното му сърце.

Елена

60. Археологическо-исторически комплекс „Даскалоливница“

В архитектурно-историческия комплекс „Даскалоливница“ са включени три музейни обекта – Камбуровия хан, най-старата църква в района – „Свети Никола“, и първото класно училище – „Даскалоливница“. През 1843 година отгаденият на просветното дело Иван Момчилов открива в Елена първото класно училище в България. През 1848 година Петко Славейков е учител в града и дава на школото името, с което то остава в историята – „Даскалоливница“, подобно на думата „свещоливница“, тъй като мястото е призвано „да лее даскали“. Днес „Даскалоливницата“ е символ на град Елена.

Храмът „Свети Никола“ е най-старата църква в района. Тя е построена през XIX век, а днес е национално културно богатство. Мястото е било популярно като книжовно хранилище, изграждащо мост между Търновската книжовна школа и Елена.

От XIX век е и Камбуровият хан, който носи името на своя собственик – Стоян Камбура. В него е представена етнографска експозиция, която разказва за поминъка и традиционните занаяти в региона през Възраждането.

60. Къща-музей „Иларион Макариополски“

На улица „Дойно Граматик“ 2 в град Елена се намира род-

ната къща на бореца за църковна независимост Иларион Макариополски, на неговия брат – видния книжовник през Възраждането Никола Михайловски, както и на сина му – популярния поет Стоян Михайловски. Именно в едно от помещенията в този дом през 1863 година е основано читалището в града, което носи името „Напредък“. Днес къщата е паметник на културата с национално значение. Тя има и забележителна архитектура. Двуетажната сграда е построена в периода 1710-1715 година, като за изграждането са използвани само два материала – камък и дърво. Характерно за нея е, че е от типа на богатите еленски талпени жилища.

ОБЛАСТ ВИДИН

Белградчишките скали
Снимка: Благой Кирилов, БТА

Видин

13. Крепост „Баба Вуга“

Единственият изцяло запазен средновековен замък в България се намира на брега на Дунав, в североизточната част на Видин. Крепостта „Баба Вуга“, наричана още и „Бабини Видини кули“, е била едновременно владетелски замък и отбранително съоръжение. През Средновековието тук е била резиденцията на видинските царе.

Крепостта е заобиколена с ров, който в миналото се пълнел с вода от река Дунав, а в нея се е влизало чрез подвижен мост. По време на османското нашествие тя се използва като складове за боеприпаси и дори затвор.

През 1964 година крепостта „Баба Вуга“ е обявена за паметник на културата с национално значение. Днес тук

се намира летният театър на Видин, където се провеждат традиционните Видински театрални дни.

13. Исторически музей – Видин

През 1910 година е поставено началото на музейното дело във Видин. Тогава е създадено Археологическото

дружество и е представена първата музейна сбирка. Това превръща Историческия музей в един от най-старите научни и културни институти в града. Експозициите,

които музеят представя, са „Археология“ (която включва „Праистория“, „Античност“ и „Средновековие“), „Етнография“, „Българските земи през XV-XIX век“, „Нова история“

и „Най-нова история“. Разположени са в няколко обекта: музеите „Конака“ и „Кръстата казарма“, крепостта „Баба Вига“ и Епиграфския център.

Село Рабиша

14. Пещера Магурата

Една от най-големите пещери в България – Магурата, се намира на около 18 километра северозападно от град Белоградчик. 2500 метра е общата дължина на откритите досега галерии – главната и три странични разклонения. Геоложки проучвания показват, че образуването на пещерата е започнало преди

около 15 милиона години. Тук са едни от най-впечатляващите по форма и размери пещерни образувания – сталактити, сталагмити, сталактони, пещерни перли и др. Тук е най-големият сталагмит в изследваните български пещери – Падналият бор, който е с дължина над 11 метра и диаметър в основата 6 метра. Според изследователите първите следи от човешко

присъствие в Магурата са от 8 хиляди години преди Христа. Добре запазените древни рисунки по стените правят пещерата наистина уникална. Единствено във Франция, Италия и на Иберийския полуостров са открити други подобни изобразения.

Белоградчик

15. Исторически музей – Белоградчик

Историческият музей в Белоградчик се помещава в Пановата къща – двуетажна сграда, построена през 1810 година, която днес е пример за предбалканската възрожденска архитектура. Музейната експозиция разказва за развитието на белоградчишкия регион в социално-икономически план през XVIII-XIX век. Сред акцентите е животновъдството като основен поминък на населението, обработването на земята и отглеждането на определени култури, подемот на занаяти като абаджийство, кондурджийство, грънчарство и др. Запазени са спомените и за

исторически моменти, свързани с града – като обсадата на Белоградчик например. А в отдел „Природа“ е представено развитието на живата и неживата природа през различни геоложки времена.

15. Белоградчишки скали и крепост Калето

Каменният природен феномен, наречен Белоградчишки скали, е уникално явление – не само за територията на България, то е без аналог в света. Формирането им започва преди около 230 милиона години. Хилядолетните наслоявания и ерозията, причинени от природни и атмосферните влияния, моделират скалните

фигури, които наподобяват човешки силуети, образи от митовите, птици и животни. Причудливите им форми превръщат скалите в обект на много легенди. По време на Римската империя сред непристъпните скали е изградена крепостта, наречена Калето. Нейния „бел градеж“ дава и името на града, познат днес като Белоградчик. През вековете и крепостта, и градът са били унищожавани и възстановявани отново – както от византийци, така и от българи и турци. Днес Калето е една от най-запазените български крепости.

ОБЛАСТ ВРАЦА

Национален музей „Параход „Радецки“
Снимка: Любомира Филипова, БТА

Враца

16. Регионален исторически музей – Враца

Още през Възраждането е поставено началото на музейното дело във Враца. През годините идеята се развива и през 1953 година се стига до създаването на Окръжен народен музей. Днес в специално оборудвана за целта зала тук е изложено Рогозенското съкровище. То е открито през 1985 година и включва 165 сребърни съдове, от които 131 са позлатени. Сред ценните експонати е скелет на млада жена, датиран на 8000 години. Любопитни артефакти

има в залите „Праистория“, „Античност“ и „Средновековие“. Показан е и приносът на местното население в националноосвободителните борби. Сред водещите акценти е делото на революционера Христо Ботев.

16. Пещера Леденика

На 16 километра от Враца, в Северозападния край на Врачанската планина, се намира пещерата, наречена Леденика. Името ѝ идва от натрупването на големи ледени късове през зимния сезон в началото на пещерата – в т.нар. Пред-

гверие и Малката зала. При ниски температури причудливи ледени форми се създават и в някои от другите, общо десет зали в дългата около 300 метра пещера. Тук се намира и т.нар. Концертна зала, в която са изнесени едни от първите концерти под земята у нас. През 1963 година Леденика е обявена за природна забележителност. Днес тя е най-посещаваната благоустроена пещера в България. За да се види в цялата ѝ красота, най-подходящите сезони за посещение са зимата и пролетта.

Мездра

16а. Археологически комплекс „Калето“

В близост до гара Мездра, на 15 километра от Враца, върху висок скалист рид над река Искър е разположен Археологическият комплекс „Калето“. Историята, която той пази между стените

си, се простира в рамките на 70 века. Тук са открити следи от всички цивилизации, обитавали българските земи от каменно-медната епоха до Средновековието. Крепостни структури, които са изградени и са служили на местните от Римската империя до Второто българско

царство, днес са консервирани и реставрирани. Сред забележителните находки, открити тук, е т.нар. Светилище на Тура, което е без аналог в страната. То е свързано с дивото говево Тур – езическо божество, на чиито роза се е крепял светът според хората в древността.

Село Челопек

17. Врх Околчица

На около 20 километра от Враца, в Националния парк „Христо Ботев“, се извисява със своите 1048 метра връх Околчица. През 1876 година тук е последната битка на четата, предвождана от българския поет и революционер Христо Ботев. Днес на

лобното му място върху скала е издълбан надписът: „На великия Ботев. Изпълни се пророчеството твое – жив си ти!“ В края на 30-те години на миналия век тук е издигнат 35-метров обелиск с опълченски кръст. Всяка година на 2 юни – датата, на която Ботев губи живота си в битката, на върха се събират хора от ця-

лата страна, за да отгадат почит към безсмъртното му дело. А през 1947 година група туристи поставят началото на традиция, която продължава и днес – да се провежда национален поход „По стъпките на Ботевата чета“, който започна от Козлогуй и стига до Околчица.

Козлогуй

18. Национален музей „Параход „Радецки“

Единственият пътуващ параход музей не само в България, а и на Балканския полуостров е музеят „Параход „Радецки“. Плавателният съд е построен през 1851 година в Будапеща. На 29 май 1876 година става важна част от българската история, след като четата на Христо Ботев го завладява и го принуждава да спре при Козлогуй. Оттам борците за свободата на България тръгват към Врачанския Балкан за своето геройско дело.

През 1924 година параходът е бракуван и унищожен. Но през 1964 година започва обществена кампания за неговото възста-

новяване. Само след две години с много труд и задружност е построено точно копие на парахода в неговия автентичен вид. През 1982 година получава статут на национален музей, а от 2004 година е филиал на Националния исторически музей в София. Намира се на вечен пристан в Козлогуй и при сформирание на група осъществява туристически плавания.

18. Паметник на Христо Ботев и неговата чета

Всяка година на 2 юни в Козлогуй пристигат много хора, за да отгадат почит към героите пред паметник на Христо Ботев и неговата чета. Въпреки

че подобни паметници има на много места в страната, този е специален, понеже именно тук четниците срещат смъртта, извършвайки смелото си дело. Първото честване на паметта им тук е още през 1878 година, като тогава се е наричало „оброк“ и е дало името на местността, която и до днес се нарича Оброк. Тогава тук е издигнат опълченски кръст от акациево дърво, по-късно е поставен оброчен каменен кръст, а в близост е създаден жив паметник – с акациеви дръвчета са изписани инициалите на Христо Ботев. През 1947 година в Кюстендил е поставен бюстът на Христо Ботев.

ОБЛАСТ ГАБРОВО

Архитектурно-етнографски комплекс „Етър“
Снимка: Радослав Първанов, БТА

Габрово

19. Регионален етнографски музей на открито „Етър“

В квартал „Етър“ в Габрово е разположен първият по рода си в България Регионален етнографски музей на открито. Той отваря врати през 1964 година по идея на Лазар Донков, а само няколко години по-късно – през 1971-ва, е обявен за паметник на културата. Битът, занаятчийството, културата и поминъкът на балканджиите от Възраждането до днес са пресъздани в „Етър“. Тук се намира единствената в страната ни колекция от действащи съоръжения, задвижвани с водна

сила. Обособени са няколко тематични сектора, в които са представени работилници от занаятчийска чаршия, обществени сгради и съоръжения като часовникова кула и мостове, традиционни поминъчни дейности като скотовъдство и др.

19а. Музей на образованието

Габрово се превръща в един от духовните центрове на страната още в началото на XVIII век. Първото българско светско училище е открито тук на 2 януари 1835 година. То прераства в Първата пъл-

на гимназия в България през 1872 година, а от 1889 година носи името на благодетеля на новобългарското образование Васил Априлов – Априловска гимназия. Първите учебници и ученически пособия, създадени в Габрово, се превръщат в еталон след това за появилите си други български училища. Първият Държавен училищен музей е създаден през 1905 година. Откритият през 1974 година Национален музей на образованието е негов наследник. Той се намира в едно от крилата на обявената за паметник на културата сграда на Априловската гимназия.

19а. Географският център на България – местността Узана

Идеята за намирането на географския център на България тръгва от страници-те на вестник „Позлег“ през 1991 година. Със задачата се заемат група учени, ръководени от проф. д-р Младен Младеновски. Неправилната геометрична фигура на страната налага използването на няколко различни математически метода. Благодарение на тях се доказва, че географският център е разположен на 42°45'58" северна ширина и 25°14'18" източна дължина. Тези координати се падат в габровската планинска местност Узана, под връх Исполин. На мястото е поставен знак с формата на стилизирана пирамида с отвес, изработен от скулптора Петър Хаджизанев.

Обградена с вековни букови гори, Узана е най-широката билна поляна в Стара планина. Природата е запазена, като тук се срещат редки представители от животинския и растителния свят. Районът е подходящ за различни видове туризъм – за преходи, планинско колоездене, скално катерене, а през зимата функционират осем ски писти.

19а. Домът на хумора и сатирата

Домът на хумора и сатирата е създаден на 1 април 1972 година – Деня на шегата. Той се намира в централната част на Габрово – градът, известен с местния си фолклорен хумор, карнавални традиции и анекдоти. Сатирикът Радои Ралин е автор на девиза на музея – „Светът е оцелял, защото се е смял!“ От 1973 година музеят е главен организатор на Габровското биенале на хумора и сатирата в изкуството, който се провежда в града.

Домът на хумора и сатирата има не само национално, а и световно значение. Той популяризира хумора на народите и от създаването си събира забавни елементи от целия свят, представя върховете постижения от световното изкуство и карикатурата в специални изложби. Неговата емблема включва земен глобус с котешки очи и уши, с които да забелязва и да чува всичко смешно по света подобно на котката – символа на хумора в Габрово. Музеят разполага с девет изложбени зали и няколко постоянни експозиции – „Как Габрово стана столица на хумора“, „Град градина“, „Сатира и пропаганда“, както и с огледална зала.

19б. Регионален исторически музей – Габрово, и Музеен обект „Дечкова къща“

В красива барокова сграда, построена през 1904 година от архитект Никола Лазаров, е разположен Регионалният исторически музей в Габрово. Корените на музейното дело в града датират от 1883 година, когато директорът на Априловската гимназия Райчо Каролев поставя началото на първата историческа сбирка. Днес музеят разполага с над 100 000 фондови единици, които разказват историята на района от палеолита през Античността, Първото и Второто българско царство, Възраждането, индустриализацията и съвремението.

Постоянната експозиция на музея „Градски бит от края на XIX до 40-те години на XX век“ се намира в т.нар. Дечкова къща. Самата къща е недвижима културна ценност и е единственият запазен паметник на представителната възрожденска жилищна архитектура в града. Тя е построена в периода 1815-1820 година за чорбаджи Дечко, заемал важно място обществен живот тук.

Село Боженци

20. Архитектурно-исторически резерват „Боженци“

Село Боженци се намира на 16 километра от Габрово.

През 1964 година то е обявено за архитектурно-исторически резерват и ЮНЕСКО го включва в престижния списък на културните паметници

със световно значение. Селото изцяло е запазило духа на Възраждането и в него може да се видят етнографски архитектурни паметници и

градоустройствени ансамбли. Тук може да се влезе в килийното училище, в ножарска работилница, базар на тъкани, къщи от епохата с тема-

тични експозиции за миналото и историята на селото. Сред забележителностите е построената през 1835 година трикорабната църква

„Св. Пророк Илия“, която е получила по турско време разрешение да има и камбанария.

Севлиево

20а. Исторически музей – Севлиево: Хаджистояновото училище

През 1844 година богатият търговец Хаджи Стоян Николов дарява средства за построяване на училище в Севлиево – това е едно от първите светски училища по българските земи и единственото до Освобождението в Севлиевската кааза. Петко Рачев Славейков е първият учител в Хаджистояновото училище, в което се обучават много от възрожденските дейци на Севлиевския край.

Сградата и днес носи името на своя дарител. От средата на миналия век тя е основната сграда на Исторически музей – Севлиево. Постоянните музейни експозиции са разположени тук и представят

артефакти от миналото на региона в разделите „Археология“ и „Севлиевският край през Възраждането“.

20а. Ранновизантийската и средновековна крепост Хоталич

На около 4 километра в посока северозапад от Севлиево, на т.нар. Крушевски баир, е разположен археологическият обект „Ранновизантийска и средновековна крепост Хоталич“, който представлява своеобразен музей на открито.

През 1979 година започва проучването на крепостта, което продължава и до днес. Смята се, че това е един от най-добре експонирани археологически обекти в България.

На това място около V век е изградена византийска крепост. Пет века по-късно тук

се оформя голям средновековен български град – с крепост и подградие, който съществува до Второто българско царство. Здрави крепостни стени обграждат външния град. Разкрити са основите на деветдесет къщи, както и на две църкви. Над селището, на върха на хълма, е разположена цитаделата, която се проучва детайлно.

През 1994 година той е обявен за паметник на културата с национално значение.

След проект за социализация на обекта през 2014 година три от средновековните къщи са реставрирани и в тях са представени предмети и изображения, разказващи историята на местността. Даден е старта и на национален рок фестивал „Хоталич“.

Трявна

21. Специализиран музей за резбарско и етнографско изкуство – Трявна

най-вече като умели ваятели на дървото. Старинната част на града е обявена за архитектурен резерват, в който са съхранени много паметници от Възраждането, сред които и емблематичната за

града часовникова кула. Част от забележителностите тук е Специализираният музей на резбарското и етнографското изкуство, който е разположен в Даскалова къща, известна още като Къщата

със слънцата. Тя е образец на тревненската архитектурна школа, а в помещенията ѝ днес са изложени над 5000 експонати, снимки и оригинални шедьоври на Тревненската художествена школа в рез-

барското и зографското изкуство. Сред най-прочутите легенди за къщата е тази за облога между майстор Димитър Ошанеца и калфата Иван Бучуковеца кой ще направи по-красив таван в току-що

построената къща на търговеца хаджи Христо Даскалов. Така са създадени Майското и Юлското слънце, които може да се видят и днес.

Дряново

22. Дряновският манастир

На 5 километра в посока югозапад от град Дряново се намира Дряновският манастир „Св. Архангел Михаил“. Районът има древна история, като първите му обитатели са през праисторическата епоха и са използвали за заслон пещерата „Бачо Киро“, която се намира на около 300 метра от манастира днес. Средновековният манастир „Св. Архангел Михаил“ е издигнат по времето на цар Калоян около 1206 година. Той се намира на мястото, където е пренощувала процесията при пренасянето на мощите на свети Михаил Воин от Потука към Търновград. Манастирът има важна роля за развитието на българското християнство и култура, но неколккратно е разрушаван до основи и изграждан отново. През 1876 година Дряновският манастир е включен в подготовката на Априлското въстание, като тук се събират запасите от храна и оръжие. В обителта се укриват бунтовници от четата на поп Харитон, които 9 дни се борят за свободата на родината, но част от тях губят живота си в битката, а манастирът е опожарен. Възобновен е през 1880 година.

22. Пещера „Бачо Киро“

През 1962 година пещерата „Бачо Киро“ е обявена за природна забележителност. Тя носи името на героя от Априлското въстание – учителя Киро Занев, останал в историята като Бачо Киро. Пещерата, която се намира в близост до Дряновския манастир, е образувана от водите на река Ангъка, като според изследователите нейното формиране е отнело 1 800 000 години. Тя се състои от пещерни галерии, които се простират в четириетажен лабиринт с разклонения и дължина около 3600 метра. В „Бачо Киро“ са открити следи, които показват, че в древността е била обитавана от хора, намерени са кости от домашни и див животни, сред които скелет на триметрова мечка. Тук може да се наблюдават различни карстови образувания – сталактити, сталагмити, сталактони, някои от които имат причудливи форми.

22а. Музей „Кольо Фичето“

На 20 юли 1969 година по случай 170 години от рождението на Майстор Кольо Фичето е

открита експозицията на Историческия музей в град Дряново, посветена на живота и работата му. Никола Фичев, както е истинското име на строителя-архитект, е роден през 1800 година в Дряново. От малък, едва 5-годишен, се насочва към тази сфера и става чирак при гюлгери. След това изучава занаята при майстори от Търновската и Брациговската архитектурна школа. Сред експонатите в музея са включени личният му печат и негови инструменти. Информационни табла разказват за отличителния му стил и строителни умения. Чрез макети са представени сгради, построени от Майстора, сред които катедралният храм „Рождество Богородично“ във Велико Търново, сградата на турския конак в старопрестолния град, в който след Освобождението се намира Учредителното събрание, макетите на мостовете му над река Янтра при Бяла, на Покрития мост в Ловеч и др.

ОБЛАСТ ДОБРИЧ

Нос Калиакра
Снимка: Тихомир Пенов, БТА

ОБЛАСТ ДОБРИЧ

ЛИК 2025

23. Художествена галерия – Добрич

Един от най-големите музеи за изобразително изкуство в страната е Художествена галерия в Добрич. Сградата, в която се помещава, е архитектурно-строителен паметник на културата. Тя е построена в духа на неокласицизма през 30-те години на XX век, като първоначално е била планирана за съдебна палата, но през 1981 година е обособена като галерия. На два етажа, в площта на 9 зали е представена постоянната експозиция на галерията. Художественият фонд е групират

в няколко раздела: „Живопис“, „Графика“, „Скулптура“, „Декоративно-пластични изкуства“ и „Други форми“. Тук може да се видят както шедьоври на български класици, така и произведения на съвременни автори.

23. Дом-паметник „Йордан Йовков“

Дом-паметникът на обичайния български писател Йордан Йовков се намира в рогната къща на неговата съпруга Деспина Колева. Тук през декември 1918 година двамата се венчават. През 1976 година къщата е обявена за памет-

ник на културата с национално значение, а на 28 ноември 1980 година като част от тържествата по повод 100-годишнината от рождението на писателя е открит и дом-паметникът в неговата чест. Макар да живее в Добруджа около десетина години, районът се превръща в извор на вдъхновение за творчеството на Йовков. В музейната експозиция са представени множество оригинални предмети, свързани с живота му, благодарение на дарение от неговата дъщеря Елка, която предоставя архива му на дом-паметника в Добрич.

23а. Исторически музей – Балчик

На 8 ноември 2024 година координационният съвет на Националното движение „Опознай България 100 Национални туристически обекта“ взема решение да включи в списъка с обекти Историческия музей в Балчик. Днес е разположен в сграда, построена като общинско и околийско управление през 1907 година. През 1969 година музеят получава статут на държавен и в него са обособени отделите: „Археология“, „Етнография“, „Възраждане“, „История на капитализма и революционното работническо движение“,

„Социалистическо строителство“ и „Художествен отдел“. Отделите „Етнография“ и „Възраждане“ се намират в самостоятелни сгради. В момента музейният фонд е над 20 000 единици.

24. Архитектурен парков комплекс „Двореца“

През 1921 година румънската кралица Мария за първи път посещава Балчик. Впечатлена от красотата на залива, тя решава да устрои тук своя резиденция, още повече че по това време около района вече имат вили и групи румънски фамилии, а мяс-

тото придобива слава на любимо за румънската интелигенция. Строителството започва три години по-късно и през 1936 година замъкът е завършен. Едновременно със строежа се оформят градините и алеите на комплекса, изгражда се цялостен ансамбъл от сгради и парк, които са в хармония. Кралица Мария нарича мястото „Тихото гнездо“. През юли 1938 година тя умира след тежко боледуване – последното ѝ желание е сърцето ѝ да бъде съхранено в двореца в Балчик. От 1970 година Архитектурно-парковият комплекс „Двореца“ става собственост на Република

България и се стопанисва от Министерството на културата.

24а. Университетска ботаническа градина – Балчик

През 1955 година акад. Даки Йорданов създава към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Университетската

ботаническа градина в град Балчик. Тя е разположена в парка на комплекс „Двореца“ и се простира на площ от 194 дка. Колекцията от растителни видове се увеличава непрекъснато и днес може да се видят над 4600 вида. Тук например е най-голямата на Балканите постоянна експозиция от кактуси, в която има над 400

свободно защитени вида. Ботаническата градина е паметник на културата, защитена местност по Закона за защитените територии и спасителен център по Вашингтонската конвенция.

Каварна

24б. Исторически музей – Каварна

След Освобождението започва да се развива музейното дело в Каварна. През 1971 година градският музей получава статут на държавен и първоначално е поместен в сградата на читалището. През 1984 година е създаден и етнографски комплекс, разположен в старата къща, в която музейният разказ е насочен към градския бит на сравнително заможно семейство от края на XIX век. През 2003 година музея е преместен в нова сграда, която е построена специално за това. Тук са представени най-впечатляващите находки от района на

Каварна, които проследяват историята на града от V-VI век до 1940 година. През 2007 година музеят се сдобива с нова сграда, в която разполага и със зала за временни изложби.

24б. Археологически резерват „Калиакра“

На северното черноморско крайбрежие – около 12 километра от Каварна, се намира нос Калиакра. Той е дълъг и тесен полуостров, вдаден 2 километра навътре в морето, като отвесните скали се спускат 70 метра надолу до водата. Калиакра е природен и археологически резерват, откъдето може да се наблюдават

делфини. Това е единственият резерват в нашата страна, който обединява морска акватория, камениста степ и високи скалисти брегове, като освен това в него е запазена голяма част от добруджанската степ. През този район преминава понтийският маршрут на птиците, благодарение на което по време на миграцията им може да се наблюдават над 350 вида. Представителите на флората са над 270. Според изследователите носът е населяван от IV век преди новата ера, а днес около него витаят редица легенди, свързани с историята му.

Село Дуранкулак

24 в. Археологически комплекс „Дуранкулак – Хаманджия“

Археологически комплекс „Дуранкулак-Хаманджия“ се намира в Защитената местност Дуранкулашко езе-

ро. Районът се проучва от 1974 година. Тук са открити най-старото обработено злато в праисторическия свят, най-големият праисторически некропол и най-старата каменна архитектура в Европа. Няколко хилядолетия

преди Христа тук се развива културата Хаманджия – първата европейска протоцивилизация, начертала насоките и културното развитие на голяма част от Европа.

ОБЛАСТ КЪРДЖАЛИ

Перперикон
Снимка: Валентина Стоева, БТА

Кърджали

25. Перперикон

В Източните Родопи, на около 15 километра от Кърджали, на скален връх с надморска височина 470 метра се намира Перперикон (Хиперперакион). Той е ранноисторически, античен и средновековен каменен комплекс. В него са включени голямо мегалитно светилище, датирано към VI-V хилядолетие преди Христа, антични паметници и средновековна крепост. Около мястото има много легенди, една от които гласи, че именно тук е прочутото светилище Загрей – прорицалище на древния тракийски бог Дионис, където дори римски императори са идвали, за да разберат повече за лабиринтите на съдбата си.

От 30-те години на миналия век Перперикон е обект на изследване от българските историци. През 1968 година той е обявен за паметник на недвижимо културно наследство от национално значение.

25. Манастир „Св. Йоан Прегтеча“

На високия десен бряг на река Арда, в квартал „Веселчане“ в Кърджали, е разположен средновековният манастир „Свети Йоан Прегтеча“. Той е част от комплекс, който се развива през столетията. През VI-VII век тук е построена църква с крепостна стена, превърнали се в основа на укрепен манастирски ансамбъл, създаден в периода X-XIV век, а по-късно и в средище на християнството в Източните Родопи. Тук има запазени фрески, които впечатляват със своето великоление. Сред откритите артефакти е и непокътната зидана гробница на архиерей в литургични грехи, които са с орнаменти от прочутата константинополска везба.

25а. Регионален исторически музей – Кърджали

През 1965 година е създаден Регионалният исторически музей в Кърджали. Днес той се помещава в сграда, която през 2005 година е обявена за архитектурен паметник на културата с национално значение. Построена е в периода 1922-1930 година, като е била предвидена да бъде духовно училище, но никога не е изпълнявала тази функция. След като е пригодена за музей, в 30 зали на 3 етажа успява да побере експозициите на отделите „Археология“, „Етнография“ и „Природа“. Фондът на музея наброява над 40 000 експоната, които разказват историята на този край от Родопите. Сред тях са каменни оръдия на труда, накити, златен погребален венец, канделабър от I век преди Христа и др.

ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ

Рилският манастир
Снимка: Владимир Шоков, БТА

Кюстендил

26. Художествена галерия „Владимир Димитров – Майстора“

Животът и делото на едно от най-големите ни имена в живописата – Владимир Димитров, останал в историята с прозвището Майстора, са свързани с град Кюстендил. През 1944 година в негово чест тук е открита художествена галерия, която носи неговото име. В първата

изложба са включени 50 платна, дарени от самия творец. През 1972 година в центъра на града е открита първата в страната специално построена сграда, предназначена да бъде галерия. Любопитното при нея е, че осветлението в изложбените зали е естествено и идва от покривната част на сградата. Основно място във фонда на

галерията заемат произведенията на Майстора, но колекцията има творби и от други изтъкнати художници от страната и чужбина.

26. Къща-музей „Димитър Пешев“

През 2002 година по инициатива на Община Кюстендил и

на израелския посланик Емануел Зисман е възстановена къщата на Димитър Пешев и е превърната в музей. Тя се намира в центъра на Кюстендил и е точно копие на родния му дом. Димитър Пешев – депутат в 24-ото и 25-ото Народно събрание на България, има заслуга за спасяването на хиляди евреи от нацистките лагери на смъртта. Негова е инициативата за създаването на протестното писмо, подписано общо от 43-ма народни представители, което се обявява срещу депортирането на невинните хора. Първата част от експозицията в къщата-музей е посветена на живота на Димитър Пешев, втората разглежда периода на антиеврейската политика на България (1941-1944), а третата част разказва за живота на кюстендилските представители в движението след март 1943 година.

26. Музей „Средновековна църква „Св. Георги“

Църквата „Св. Георги“, разпо-

ложена в квартал „Колуша“, е най-старата запазена средновековна църква в Кюстендил. Тя има историческа, художествена и архитектурна стойност. В края на 60-те години е обявена за архитектурно-строителен и за художествен паметник на културата с национално значение. Специфики в архитектурата ѝ и някои от стенописите насочват нейното датироване към периода X-XI век. Във вътрешната част на църквата са открити стенописи от XII, XV, XVI и XIX век.

Тези от Средновековието имат типичните черти на монументалната византийска живопис в България, а възрожденските обогатяват представите за църковната живопис от този период в страната. Предполага се, че тук се намира гробът на българския цар Михаил III Шишман, убит в битката при Велбъжд през 1330 година. Храмът е разрушен през XIX век, но през 1878-1880 година отново е възстановен.

26. Регионален исторически музей – Кюстендил

Музейното дело в Кюстендил стартира в средата на XIX век, когато група възрожденци започна да изучава миналото на града. През 1897 година към Педагогическото училище се открива първата музейна сбирка в Кюстендил. След тези в Априловската гимназия в Габрово и в Старозагорското мъжко трикласно училище, това е третият в страната училищен музей и първият в Югозападна България. През 1944 година музеят прераства в градски с галерия, по-късно става окръжен, а от началото на XXI век е Регионален исторически музей и носи името на популярния фолклорист Йордан Иванов. В него са представени експонати в отделите „Археология“, „Етнология“, „Възраждане“ и „Нова и най-нова история“.

Осоговска планина

26а. Връх Руен

Със своите 2251 метра връх Руен – най-високият връх в Осоговската планина, заема пето място сред най-високите върхове в страната – след Мусала, Вихрен, Ботев и Черни връх.

Тъй като Осоговската планина е гранична, през Руен преминава държавната гра-

ница между България и Северна Македония. Това изисква предварително граничните власти да бъдат предупредени за посещението на туристите. На върха има изграден туристически заслон. Това е един от най-панорамните върхове в страната – при подходящи метеорологични условия от него може да се видят не само

голяма част от планините в България, а и възвишения от съседните ни държави. От централната част на Осоговската планина извира много реки, сред които Бистрица, Елешница и Новоселска. Тук растителността е разнообразна – сред богатствата на района са много билки и диви плодове.

Рилски манастир

28. Музей на Рилската света обител

През 30-те години на Х век монахът отшелник Йоан Рилски поставя началото на обител, известна днес като Рилския манастир. Първите му сгради са построени още докато той е жив и са свързани със сформиранието на монашеското братство около него.

През годините манастирът многократно е разрушаван, изпепеляван и възстановяван отново. През

XIV век феодалът Стефан Хрельо Драговол го превръща в добре укрепен ансамбъл – с външен вид, наподобяващ крепост, докато отвътре архитектурата изобилства от арки, гърворезби и други приятни за погледа елементи.

През XIX век тук е построена главната черква „Рождество Богородично“, а иконостасът е изографисан от най-добрите иконописци по онова време. Манастирът разполага с изключително

богат и добре поддържан музей, който съхранява 35 000 исторически експоната, гърворезби, икони. В библиотеката на обителта се пазят стотици ръкописни и старопечатни издания с многовековна история.

През 1983 година Рилският манастир е обявен от ЮНЕСКО за паметник на културата със световно значение.

Рила планина

29. Хижа „Скакавица“ и Седемте рилски езера

Първата хижа в България – хижа „Скакавица“, е построена през 20-те години на миналия век от дупнишки туристи, но през 1951 година изгаря в пожар. Сегашната хижа е завършена през 1960 година. Тя се намира на 1869 метра надморска височина. Разположена е в Североза-

падна Рила, на брега на река Скакавица, а най-високият водопад в Рила – Скакавишкият, се намира на 20 минути пешеходно разстояние от нея.

Стъпаловидно – между 2100 и 2500 метра надморска височина, в Рила е разположена и група езера с ледников произход, известни като Седемте рилски езера.

Те са най-дългата и най-посещавана група езера в България. Езерата са наречени Сълзата, Окото, Бъбрека, Близнака, Трилистника, Рибното и Долното. Те са с различна дълбочина, като

Окото например е дълбоко 37,5 метра, което го превръща в най-дълбокото езеро на Балканския полуостров.

Село Стоб

28а. Стобски пирамиди

Природната забележителност Стобските земни пирамиди се намират в Рила, в землището на село Стоб. Заедно с площ от 7.4 ха през 1964 година са обявени за защитен природен обект. Освен това вече са

част от Червената книга на България – като критично застрашено природно местообитание. Стобските пирамиди са уникални образувания – те са сложна композиция, съставена от остри и изгловидни, а в по-голямата си част пира-

мидални или конусовидни земни форми. Средната им височина е между 6 и 10 метра, а максималната – 12 метра.

ОБЛАСТ ЛОВЕЧ

Деветашката пещера
Снимка: Малин Решовски, БТА

Ловеч

30. Музей „Васил Левски“ – Ловеч

Едно от най-посещаваните места в етнографския музейен комплекс в старинния квартал „Вароша“ в Ловеч е музейт „Васил Левски“. Той е създаден през 1954 година и посветен на активната дейност на Левски в Ловеч. Обогащаването на колекцията налага построяването на нова сграда, в която музейт е преместен през 1967 година. Сред най-любопитните експонати са личните вещи на Апостола, като ятаган и седем печата, направени от него, копие на неговото емблематично тефтерче.

Музейт съхранява 6000 гъвижи-ми културни ценности. Сред тях са също вещи на съмишленици и сподвижници на Васил Левски, на участници в Априлското въстание и Руско-турската война.

30б. Етнографски музей – Ловеч

През 1973 година е открита етнографска експозиция в Драсовата къща, последвана 10 години по-късно от експозиция в съседната Рашова къща. Днес двете къщи оформят Етнографския комплекс на Ловеч. Драсовата къща, построена в средата на XIX век, показва живота

и бита на семейство на заможен ловешки търговец. В приземния ѝ етаж е представен музейният разказ за производството и отлежаването на вино, характерни за ловешкия лозаро-винарски район. Съседната Рашова къща е завещана на музея от местния учител Ненчо Рашов, който дарява и личната си библиотека. Къщата е построена през 1834 година. Като част от музея домашният интериор в момента пресъздава бита на семейство на интелектуалец от 30-те и 40-те години на XX век.

Село Къркрина

30а. Къркринското ханче

Къркринското ханче е обект на Регионалния исторически музей в Ловеч. То се намира в село Къркрина и има тежка роля в българската история – през

1872 година в него е отседнал Васил Левски, когато е заловен от турските власти. В края на XXI век то е унищожено от пожар. Но през 20-те години на миналия век се създава комитет за неговото възобновя-

ване. Така на 10 май 1931 година ханчето отново отваря врати, като включва експозиция с историческа и етнографска стойност. Къркринското ханче е първият български музей за Васил Левски.

Село Деветаки

308. Деветашката пещера

Деветашката пещера е една от най-големите пещери в България. Дълга е 2442 метра, а височината ѝ достига 60 метра, като общата ѝ площ възлиза на 20 400 квадратни метра. Открита е през 1921 година и се

намира близо до село Деветаки, на 15 километра от Ловеч. Сводовете на входа на пещерата са внушителни. В нея се влиза през галерия, която постепенно се разширява и се превръща в най-голямата пещерна зала на Балканите. Осветена е от седем отвора – „окната“.

При разкопки в Деветашката пещера са открити едни от най-интересните останки от времето на неолита по нашите земи. През 1996 година мястото е обявена за природна забележителност.

Село Крушуна

30г. Природна забележителност „Маарата“ и Крушунските водопади

В близост до село Крушуна се намира природната забележителност „Маарата“, в която на едно място може да се видят всички карстови форми – кари,

въртопи, валози, сляпа, полусляпа и суха долина, каньон, пропасти, пещерни галерии и зали. В непосредствена близост има четири пещери: Бонинската, Водопада, Урушка и Горник. По екопътека с 15 живописни мостчета се наблюдават Крушунските водопади най-голямата в страната водна – травертинова каскада

с много прагове, водни басейнчета, своеобразна растителност и бигорови скали. Крушунският водопад, известен още като Пръскалото, е висок около 20 метра и е най-големият от водоскоците на река Маарата. През 1995 година водопадите и местността около тях са обявени за природна забележителност.

Село Карлуково

30г. Национален пещерен дом – Карлуково

На брега на река Искър, в непосредствена близост до пещера Проходна, на 187 метра надморска височина на ръба на отвесна скала в местността Калето е разположен Националният

пещерен дом в село Карлуково. Домът носи името на Петър Трантеев – един от основателите на пещерното дело в България. Официалното откриване на пещерният дом е на 7 ноември 1981 година. Проектът на сградата е на архитект Ки-

рил Масларски и се превръща в емблема на модерната архитектурна мисъл. Погледнат от въздуха, домът напомня на прилеп в полет. Мястото се използва не само от туристи, а и от специалисти спелеолози. В района има над 150 пещери.

Троян

31. Троянски манастир „Успение Богородично“

На няколко километра от Троян се намира третият по големина манастир у нас след Рилския и Бачковския. Той е построен в края на XV век и бързо се разраства. През Възраждане-

то се превръща в книжовно средище, културен и революционен център. По време на освободителните борби става революционен център, като тук са идвали едни от най-знаковите революционери. Самият Васил Левски основава тук единстве-

ния в страната монашески революционен комитет, оглавен от самия изгумен Макарий. Съвременният облик на манастира е създаден през XIX век. Музейната му сбирка показва старинни икони, старопечатни книги, църковна утвар, стаята, в която е

отсядал цар Борис Трети, и скривалището на Васил Левски.

316. Музей на народните художествени занаяти и приложните изкуства

През 1924 година краеведът Власи Илиев Лингорски поставя началото на музейното дело в Троян – по негова инициатива е създадена малка музейна сбирка

в местното читалище. Малко по-късно – през 1933 година, Троянската популярна банка урежда в града „Постоянна занаятчийска изложба“, която се превръща в предшественик на днешния музей. През 1962 година на конференция, посветена на занаятите в Ловешки окръг, се стига до идеята да се създаде Музей на народните художествени занаяти и приложните изкуства в Троян.

Решава се той да се позиционира в старото училище – първата следосвободженска обществена сграда, построена през 1881 година от Генчо Кънев. Музеят е уникален за България и е единственият, който в детайли показва не само занаятчийските изделия и тяхното предназначение, но и инструментариума, необходим за създаването им.

Село Черни Осъм

31а. Природонаучен музей – село Черни Осъм

Природонаучният музей в троянското село Черни Осъм е основан през 1956 година. Началото е дадено от учителя по биология Илия Илиев, който със своите ученици започва да

събира животински и растителни видове. Колекцията се разраства и през 70-те години за нуждите ѝ е построена специална сграда. От 1992 година тя е със статут на природонаучен музей. Днес той включва над 700 експоната и представя всички видове, които се сре-

щат в средната част на Стара планина. Чрез кадри на природозащитника Дочо Нешков е пресъздадена средата, която обитават видовете. През 2017 година фондът е обогатен с ентомологична колекция, дарена от семейство Ширкови,

Тетевен

32. Исторически музей – Тетевен

Началото на Историческия музей в град Тетевен е поставено през 1911 година от учителя по естествени науки Михал Койчев. Отделя се в самостоятелна

сграда през 30-те години, като през десетилетията музейната сбирка се обогатява и през 1974 година сградата е преустроена и разширена. Музейният фонд включва 4600 експоната. Разказът за миналото на града преминава през три раздела

– „Археология“, „Етнография“ и „Възраждане“. Сред представените експонати има оръдия на труда от древността, средновековни оръжия, автентични носии за региона, лични вещи на участниците от града в освободителното движение и др.

Село Брестница

33. Пещера Съева гунка

През 1962 година пещерата Съева гунка, която се намира в близост до село Брестница и на 25 километра от Тетевен, е обявена за природна забележителност. Името ѝ идва от имената на братята Съе и Сею, които се укривали в нея по османско вре-

ме. Смята се, че заедно с Ягодинската пещера е една от най-красивите в страната ни. Съевата гунка е дълга 205 метра, а на 70 метра под земята в нея тече река. Предполага се, че е на около 3 милиона години. Тук може да се наблюдават хеликтити, дендрити, сталактити, сталагмити, а най-големият сталактон е с

обиколка от 60 метра. В пещерата има няколко галерии и пет зали, които са именувани „Купена“, „Срутището“, „Концертна зала (Харамана)“, „Космос“ и „Белият замък“. При проучването на пещерата са открити животински кости, глинени съдове и монети от времето на Римската империя.

Чипровският манастир
Снимка: Цветомир Цветков, БТА

Чипровци

69. Исторически музей – Чипровци

През май 1986 година по повод отбелязването на 300 години от Чипровското въстание се обявява създаването на Историческия музей в Чипровци, но началото на музейното дело в града датира от края на 60-те години, когато се обособяват две музейни сбирки – историческа и художествена. Основната експозиция на музея се намира в предвидена за училище сграда, построена през 1896 година. Древното минало и богатото културно наследство на чипровския край са

представени в експозицията, в която има няколко водещи теми: „Чипровци през древността и Средновековието“, „Старият чипровски металообив“, „Чипровската златарска школа“, „Чипровци XVII век“, „Чипровско въстание“, „Килимена зала“ и „Възрожденска живопис“.

69. Манастир „Св. Иван Рилски“ – Чипровци

На около 5 километра от Чипровци се намира основаният през X век манастир „Св. Иван Рилски“. През Първата и Втората българска държава,

както и в годините на византийското и османското владичество, той остава средище на българската духовност. Манастирът е разрушаван и възстановяван неведнъж в рамките на своята дълголетна история. Част от манастирския комплекс са черква, монашеска обител, малко гробище и триетажна кула, в приземния етаж на която се съхраняват кости на участници в Чипровското въстание, и на монаси, загубили живота си в битката за свободата на България.

Къща-музей „Райна Княгиня“ в Панагюрище
Снимка: Николета Манджукова, БТА

Пазарджик

35. Къща-музей „Станислав Доспевски“

Единственият в България дом-музей на възрожденски художник се намира в центъра на Пазарджик. Станислав Доспевски е псевдоним на Зафир Зограф – представител на Самоковската художествена школа и първия нашенец с академично художествено образование. Той е син на Димитър Зограф и племенник на Захари Зограф. Записва името си в българското творчество като родоначалник на светския реалистичен портрет. Сградата, в която се помещава музеят, е построена през 1864 година по проект на самия Станислав Доспевски и е в характерния възрожденски стил. Двуетажна е, с шест стаи с богати стенописи. Музейната експозиция е артистична и предава домашната

атмосфера на художника. Тук може да се видят някои от шедьоврите на Доспевски.

35. Катедрална църква „Св. Богородица“ – Пазарджик

Най-голямата възрожденска църква в България се намира в Пазарджик. Това е катедралната църква „Св. Богородица“, като първите сведения за нея са от XVII век, а част от сегашния ѝ облик е придобит през 30-те години на XIX век. Днес църквата е архитектурно-художествен паметник на културата от национално значение. Особено впечатление прави нейният гърворезбен иконостас, изработен от майстори от Дебърската школа. Той се отличава със своят стил, сложност и изящество, с чистотата на формите и с майсторското из-

пълнение. Многопластовата ажурна гърворезба съчетава геометрични, флорални и животински орнаменти, между които са вплетени и фигурални композиции, свързани с библейски сцени. Сред забележителностите на църквата са и над 200 икони, датирани от различни периоди.

35. Регионален исторически музей – Пазарджик

През XIX век Стефан Захариев – владишкият наместник на Пловдивския митрополит в Татарпазарджишката кааза и представител на църковната община в града, започва да проучва историята на региона. През 1911 година музеят в Пазарджик официално започва своята дейност. През 2000 година е преобразуван в Регионален исторически музей.

Постоянната му експозиция обхваща времето от праисторията до новата история на България. Историческата експозиция се помещава в специално построена сграда, но

част от музея са и няколко други обекта в околността – като най-голямата възрожденска жилищна къща в Пазарджик, построена през 1850 година, в която е разположена

етнографската експозиция, родната къща на държавника Константин Величков и селищната могила Юнаците.

Село Славовица

35а. Вила-музей „Александър Стамболийски“

Българският политик, водач на Българския земеделски народен съюз (БЗНС) и министър-председател на България в периода 1919-1923 година Александър Стамболийски е родом от село Славовица. През 1922 година на 3 километра източно от селото си построява двуетажна вила. Именно

тук след Деветоюнския преврат през 1923 година Стамболийски е подложен на мъчения и захвърлен в една от стопанските сгради на вилата – със собствената си кръв успява да напише на стената „Ст. 1923 г.“.

През 1958-а е създаден музей на името на Стамболийски, който включва родната му къща, вилата и паметник-костница в местността Янини грамади, където са положени костите

му, както и костите на брат му Васил и майка му Екатерина.

През 2000 година вилата е опожарена. Скоро след това започват инициативи за нейното възстановяване. През 2003-та тя е обособена като общински музей – Къща-музей „Александър Стамболийски“. През 2021 година е реставрирана във възможно най-близкия до първоначалния си вид.

Панагюрище

36. Историческата местност Оборище

В землището на село Оборище, на около 8 километра от град Панагюрище, се намира защитена историческа местност, свързана с едно от емблематичните събития от българската история – Априлското въстание. Именно тук през април 1876 година заседава Първото българско народно събрание – т.нар. Оборищенско събрание, на което се коментира подготовката и обявяването на въстанието.

През 1928 година тук е издигнат паметник, в долната част на който са изписани имената на участниците в

събранието борци за свобода. Ежегодно на 1 и 2 май в местността се провеждат национални тържества.

36. Исторически музей – Панагюрище

Историческият музей в Панагюрище е създаден през 1951 година. За неговите цели през 1964 година е построена двуетажна музейна сграда, в която е отредено тематично място на експозиция за участието на Панагюрище в Априлското въстание през 1876 година. Днес във фондовете му се съхраняват над 21 000 музейни единици. Профилът на музея е общоисто-

рически, като към него има и Природонаучен отдел. През 2012 година в двора на музея е открита зала трезор за Панагюрското златно съкровище. Част от обектите на музея са архитектурно-историческият паметник Дудекова къща, Джуновата къща, Синята и Бялата Хаджигимитрова къща, къща-музей „Райна Княгиня“, Тудева къща, Лекова къща, Дринова къща.

36. Къща-музей „Райна Княгиня“

През 1950 година родният дом в Панагюрище на Райна Попгеоргиева, известна като Райна Княгиня, е превърнат

в къща-музей. Райна остава в историята като жената, която едва 20-годишна е извезала въстаническото знаме на Панагюрския революционен окръг за Априлското въстание. В деня, когато то е обявено, тя го развява редом с Ге-

орги Бенковски, ръководителя на въстанието. Документална експозиция в къщата-музей представя ролята на знаменоската във въстанието. На втория етаж е подредена експозиция, която показва семейния бит и обстановката,

в която израства. В двора на къщата е издигната мраморна скулптура на Райна Княгиня, под която се съхраняват нейните тленни останки.

Село Стрелча

36а. Исторически музей – Стрелча

През 1940 година за дейността на местната театрална трупа към читалище „Просвещение“ се събират стари пушки и други предмети, което води до идеята за създаване на музейна сбирка в Стрелча. Тя е развита от ин-

телектуалеца Тодор Белчов, който става първият уредник на сбирката. От 1958 година тя се помещава в къщата на един от участниците в Априлското въстание – Бойчо Негелев. Няколко десетилетия по-късно – през 1986 година, по прототип на хаджи Нешо-Грозевата къща се построява сграда за музейната

сбирка. През годините фондът ѝ се обогатява. Така от август 2002 година музейната сбирка е преобразувана в Исторически музей. Днес музеят представя експонати в три раздела – „Археология“, „Българските земи XV–XIX век“ и „Художествен“.

Пещера

37. Пещера Снежанка

В Родопите, на 5 километра от град Пещера, се намира една от най-красивите пещери в България – Снежанка. Открита е от група туристи-изследователи през 1961 година, които, впечатлени от снежнобялата ѝ красота, ѝ дават името, с което е позната и днес.

Снежанка е една от най-малките пещери в страната – дълга е само 145 метра. Въпреки това е богата на образувания – сталактити, сталагмити, сталактони и драпери. В нея са разположени и пет синтрови езерца, в които се наблюдават пещерни перли. В средата на пещерата има кръгли огнища, до които са открити кости на животни и

предмети от ранножелязната епоха. Смята се, че при опасност траките са я използвали за убежище.

37а. Крепост Перистеря

В посока север от град Пещера, на хълма „Света Петка“, се намира късноантичната и средновековна крепост Перистеря. Името ѝ идва от гръцки и означава гълъб или гълъбово място. Крепостта е датирана към IV век, като се смята, че е функционирала поне три века. Според изследователите това място е било обитавано и от тракийското племе беси преди две хилядолетия и тук е имало древно тракийско светилище.

Крепост Перистеря е изграде-

на от три пояса крепостни стени и шест отбранителни кули, разположени в най-вътрешния пояс. Две от кулите са уникални, понеже представляват съчетание между кула и църква. Предполага се, че са преустроени в началото на VI век и в тях воините са се молили преди битка, като така освен функционално предназначение кулите са се грижили и закрилата на крепостта в духовен план. Археологическите проучвания на хълма започват през 1954 година. През 2012 година крепостта е обявена за недвижима културна ценност с национално значение. Две години по-късно е открита за посетители.

Село Фотиново

376. Фотински водопади

На около четири километра от село Фотиново, по поречието на реката, която носи неговото име и го разделя на две, се намират Фотинските водопади. Те са разположени на 880

метра надморска височина. Съществува дискусия дали трябва да се смятат за един общ или за три отделни водопада. Според част от изследователите това е един общ водопад с височина около 30 метра, който

се състои от три пада – първият висок около 6-7 метра, вторият – 16-18 метра, и третият – 5-6 метра. Около втория и третия са се образували вировете. До живописната местност води туристическа пътека.

Батак

38. Исторически музей – Батак

Историческият музей в Батак е открит за посещение през 1965 година по повод 80-годишнината от Априлската епопея. Музейният комплекс

включва сградата на мезея, Балиновата и Шаровата къща. Във фонда му се съхраняват десетки хиляди културни ценности, които разказват за историята на региона. В експозиционните зали са пред-

ставени снимки, документи и артефакти, които носят информация за Античността, Средновековието, Възраждането, Априлското въстание, Руско-турската война и периода след Освобождението в Батак.

Велинград

55. Исторически музей – Велинград

Музеят във Велинград е основан през 1951 година, като в продължение на четири десетилетия носи името на партизанката Вела Пеева, но през 1991 година наименованието му остава само Исторически музей. Изобилието от мине-

рални извори превръща града в популярен балнеоложки център, което намира място и в музейната експозиция, в която има тематичен раздел „Планината – гостоприемнен дом“. В музейния фонд се съхраняват над 17 000 археологически находки, икони, предмети за бита, книги, снимки и др. Разказът е обособен в

отделите „Археология“, „Етнография“, „Възраждане“, „Нова и най-нова история“ и „Художествен“. Освен историята е представен и уникалният фолклор на района, както и творчеството на популярния оперен бас Николай Гяуров, роден тук през 1929 година.

Брацигово

70. Градски исторически музей – Брацигово

Основите на музейното дело в Брацигово са поставени от група учители, които през 1926 година откриват

малка музейна сбирка в читалището. Днес Градският исторически музей е в старата част на Брацигово и е център на музейния комплекс, който включва родната къща на революционера Васил Петлеш-

ков, Поповите къщи, в които е представена Брациговската архитектурна школа през Възраждането, и Къневите къщи, където е поместена етнографската експозиция.

ОБЛАСТ ПЕРНИК

Подземният минен музей в Перник
Снимка: Милен Миланов, БТА

Трън

39. Ждрелото на река Ерма

През 1961 година Ждрелото на река Ерма – или Трънско-то/Ломнишко ждрело, както още е известно, е обявено за природна забележителност. Намира се на около четири километра от град Трън, дъл-

жината му е 2,8 километра, а надморската височина – 650 метра. Каньоновидният пролом е изграден от здрави варовици, които са образувани преди около 200 милиона години. Районът е изключително живописен. Ждрелото е обявено и за защитена те-

ритория с цел да се съхранят екосистемата, разнообразието на видовете тук и местообитанията на редките видове, които са избрали красивите пейзажи на ждрелото за свой дом.

Перник

39а. Подземен минен музей

Създаденият през 1986 година Подземен минен музей в Перник е единственият подобен музей на минното дело на Балканския полуостров и е един от малкото в Европа. Той е разположен в част от подземна минна галерия,

в която са добивани кафяви въглища в периода 1891-1966 година. Именно тук през 1891 година е открит първият подземен рудник, който се нарича „Старите рудници“. Залите, в които се помещава музеят, са дълги 630 метра. Експонатите в него разказват продължаващата повече

от век история на възледоби-ва, като тук може да се видят вагонетки, с които са се придвижвали миньорите, то-варачески машини, проходче-ски комбайн, макети на коне, помагали с извозването пог-земята, миньорски инстру-менти и гр.

ОБЛАСТ ПЛЕВЕН

Панорама „Плевенска епопея-1877 г.“
Снимка: Владимир Шоков, БТА

Плевен

40. Регионален исторически музей - Плевен

Регионалният исторически музей в Плевен е разположен в централната част на града. Наследник е на основаното тук през 1903 година Археологическо дружество. През 1953 година музеят става самостоятелна институция и в началото на 80-те години е преместен на мястото,

на което се намира и сега – в двуетажна сграда, построена през 1888 година за нуждите на армията, която днес е паметник на културата с национално значение. Музейният фонд съдържа над 180 000 артефакта, а в специализираната музейна библиотека се съхраняват на 10 000 тома. Експонатите са подредени в сектори: „Археология“, „История на България XV-XIX

в.“, „Нова и най-нова история“, „Етнография“. Музеят разполага с природонаучна експозиция. Обособена е и зала на оперната прима Гена Димитрова, родена в Плевен през 1941 година.

40. Мавзолей-параклис „Св. Георги Победоносец“

На площад „Възраждане“ в центъра на Плевен се намира

мавзолей-параклисът „Св. Георги Победоносец“. Той е издигнат в периода 1903-1907 година в памет на хилядите загинали руски и румънски воители при обсадата на града по време на Руско-турската война. Монументалната сграда, дело на архитект Пенчо Койчев, е построена в български църковен стил. В екипа за нейното художествено оформление участва и Иван Мърквичка. На 3 септември 1907 година параклисът е тържествено открит и осветен в присъствието на княз Фердинанд I. Днес той е паметник на културата.

40. Панорама „Плевенска епопея – 1877 г.“

На 10 декември 1977 година, когато се отбелязва стогодишнината от освобождението на Плевен, тържествено е открита панорамата „Плевенска епопея – 1877 г.“. Тя е уникален художествен музей, в който има синхрон между реално случилите се събития и художественото им претворяване. Сградата е издигната в Скобелевия парк – мястото, на което се водят едни от най-ожесточените битки при обсадата на града. Музеят е

по идея на архитектите Иво Петров и Пламена Цачева. Той е с форма на пресечен конус, носен от четири щика, които олицетворяват оръжието на освободителите, а трите хоризонтални пръстена символизират трите щурма на Плевен. Освен музейният разказ, представен в залите на панорамата, туристите може да наблюдават и реалните места, свързани с историята, тъй като два асансьора водят до две панорамни площадки на покрива на музея, от които се разкрива гледка към тях.

Белене

726. Античен кастел и митница „Димум“

В северната част на град Белене, на брега на река Дунав, се намира античната римска крепост Димум. Тя е най-старата открита митница от римско време в района на Северна България. Функционирала е от I до VII век – смята се, че е една от най-продължително съществувалите военни крепости в Долнодунавския район през римската епоха и античността. При император Октавиан Август Димум е изпълнявал ролята и на гарнизон, и на митница на границата със земите на траките. Между I и IV век тук е разположена конна войска, която е изградила крепостта. След реставрационни дейности крепостната стена и запад-

ната и южната кула изглеждат във вида, в който са били през древността. През 1985 година античната митница е обявена за паметник с национално значение.

726. Лагерът „Белене“

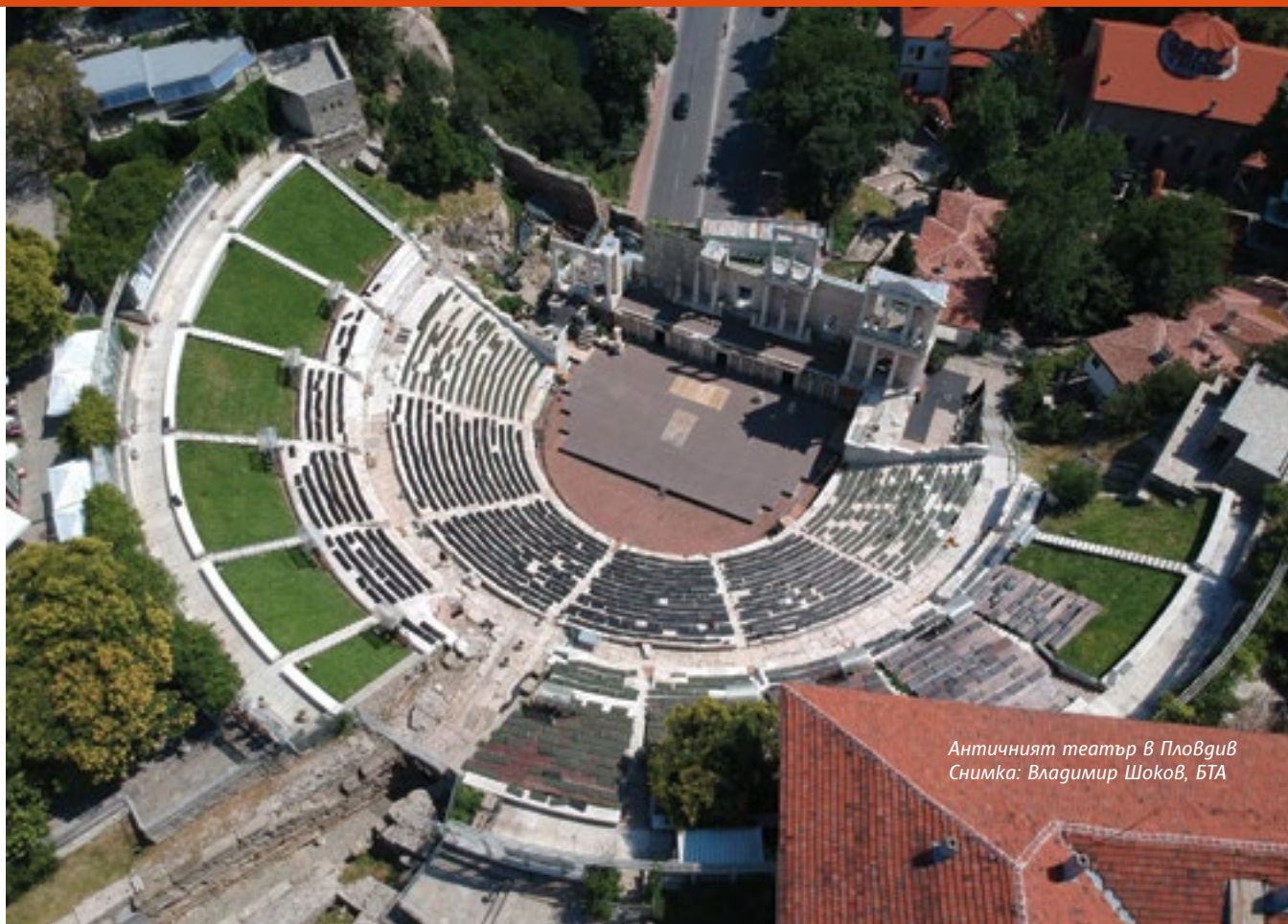
Лагерът „Белене“ е построен през 1949 година по поръчка на Българската комунистическа партия и Отечествения фронт. Той е най-дълго съществувалият и най-добре запазеният лагер за репресия над противници на комунистическия режим в страната. Оттук са преминали над 15 000 души. Лагерът се намира на най-големия дунавски остров – Персин, и включва

обекти от съседните острови. Мястото е изолирано от Белене, като достъпът до града се осъществява през понтонен мост.

До съвременното са достигнали запазени масивни тухлени постройки, жилищата на управата на лагера. Запазени са и постройки от т.нар. Обект 2, в които са погребени постоянни изложби, свързани с известни политически затворници.

До постройките се стига през природен парк „Персина“, където може да се видят много видове птици.

ОБЛАСТ ПЛОВДИВ

Античният театър в Пловдив
Снимка: Владимир Шоков, БТА

Пловдив

41. Исторически музей – Пловдив

През 1951 година е създаден Регионалният исторически музей в Пловдив. Във фонда му се съхраняват над 60 000 експоната, като сред тях има уникални оръжейни колекции, медали, печатни издания, предмети от градския бит, снимки, документи и гр. Отделите на пловдивския музей са разположени в няколко впечатляващи сгради – в къщата на заможния търговец Димитър Георгиади, която се намира в Архитектурно-историческия резерват „Ста-

ринен Пловдив“, е разположена експозицията „Българско възрождане“; в дома на основателя на модерното българско книгоиздаване Христо Г. Данов се помещава експозицията „Книгоиздаване в България през втората половина на XIX и началото на XX век“; „Съединение на България от 1885 г.“ се намира в сградата на Областното събрание на Източна Румелия, а Музейният център за съвременна история разполага с модерно оборудвана зала на ул. „Ангел Буковещки“.

41. Етнографски музей – Пловдив

Още от 1891 година датира идеята за създаване на етнографски музей в Пловдив, като един от инициаторите е фолклористът Стою Шишков. Музеят е основан през 1917 година. От 1938 година се помещава в т. нар. Кулюмджиева къща, построена през 1847 година за богатия търговец Арзир Кулюмджиев, определяна е като връх на бароквата архитектура у нас и днес е паметник на културата от

национално значение. В музейния фонд се съхраняват над 40 000 експоната, които разказват за традиционната култура на Тракия, Родопите и Средногорието през Възраждането. Обособени са шест фонда: „Селско стопанство“, „Занаяти“, „Тъкани и облекло“, „Мебели и интериор“, „Музикални инструменти и обреден реквизит“ и „Произведения на изобразителното изкуство“.

41. Античен театър – Пловдив

Една от водещите туристически атракции в Пловдив е Античният театър – един от най-добре запазените в света. Античният театър на Филипопол е разположен между Джамбаз и Таксим тепе. Той е разкрит при археологически разкопки, проведени в периода 1968-1979 година. Според един от намерените строителни надписи построяването на театъра е било при римския император Марк Улпий Траян (98-117).

Зрителните места на театъра са ориентирани на юг – в посока към града и планината. Театърът е с форма полукръг, чийто външен диаметър е 82 метра. Откритото зрително пространство е с 28 концентрични реда мраморни седалки, като – подобно на театрите в цялата Римска империя, и тук местата на почетните зрители – император, магистрати, градска управа и др., са надписвани. Днес Античният театър е част от съвременния културен живот на Пловдив и побира около 3500 зрители.

41. Къща „Хиндлиян“

Богатият търговец и чифликчия Степан Хиндлиян наема майстори в периода 1835-1840 година, за да построят като зестра на дъщеря му известната днес къща „Хиндлиян“. Прозвището Хиндлиян е свързано с честите посещения на търговеца в Индия в началото на XIX век. Построена по ориенталски образец, сградата днес е една от малкото запазени в оригинал симетрични пловдивски къщи. Тук се намира и единствената запазена баня с течаща топла и студена вода от онова време. Двама зографи са изрисували на ръка стените, както и таваните, които са в тон с всяка стая. Сред украсата може да се видят пейзажи от редица градове, сред които Венеция, Цариград, Стокхолм и др.

През 1974 година къщата е обявена за паметник на културата.

41а. Римският стадион на Филипопол

През 1995 година Римският стадион на Филипопол е обявен за национална културна ценност. Той е една от многото запазени древноримски съоръжения в днешен Пловдив. Намира се в северния край на укрепения град, между двете крепостни стени, както и между Таксим и Сахат тепе. Изграден е при управлението на император Адриан в началото на II век. Размерите на стадиона са 240 метра дължина и 50 метра ширина. Събирал е около 30 000 зрители, като – подобно на повечето сгради за зрелища в Римската империя, местата за почетните зрители са надписани.

41б. Епископската базилика на Филипопол

В централната част на днешния Пловдив се намира най-големият раннохристиянски храм на територията на България и един от най-големите на Балканския полуостров – Епископската базилика на Филипопол, наричана още Голямата базилика. Тя е функционирала в периода IV-VI век. Мащабът на размерите ѝ, архитектурната ѝ основа и характерните ѝ декоративни елементи я превръщат в един от най-представителните раннохристиянски обекти. Особено впечатляващи са поделите ѝ, които са покрити с два слоя многоцветни мозайки. Те са с площ над 2000 квадратни метра и чрез тях се обогатява знанието за развитието на мозаечното изкуство в Късната античност.

През 2018 г. Епископската базилика е включена от Индикативната листа на България в ЮНЕСКО. Тя е част от серийния обект „Епископската базилика и късноантичните мозайки на Филипопол, римска провинция Тракия“, в който са включени Малката базилика от Филипопол и късноантичната сграда „Ирини“.

41б. Късноантична сграда „Ирини“ от Филипопол

Късноантичната сграда „Ирини“ е разположена в близост до Епископската базилика. Смята се, че е била резиденция на епископа на Филипопол. Сградата се състои от представителна и от домакинска част. 160 квадратни метра от площта ѝ са

заети от многоцветни погребни мозайки от IV–V век, които включват геометрични, растителни и фигурални мотиви.

Късноантичната сграда „Ирини“ е включена в Индикативната листа на България в ЮНЕСКО през 2018 година като част от серийния обект „Епископската базилика и късноантичните мозайки на Филипопол, римска провинция Тракия“, участват също Голямата и Малката базилика от Филипопол.

416. Малка раннохристиянска базилика

Археологически комплекс „Малка раннохристиянска базилика“ датира от втората половина на V–VI век. Тя се е намирала в източните покрайнини на античния град и се смята, че е построена в чест на военачалника на провинция Тракия Флавий Вавилиск, който прогонил готите от града. Признанието към него е отбелязано в ктиторски надпис сред мозайките пред

олтара в неговата възхвала. Архитектурната украса на храма е била богата. Част от нея е многоцветната мозайка по погребите, изпъстрена с геометрични мотиви. Коментира се, че тя е сред най-добрите произведения, направени от майсторите от Филипополската школа.

Малката базилика на Филипопол е открита през 1988 година при строеж на жилищни сгради. От месец май 2014 година е официално открита за посещения.

Перушица

42. Исторически музей – Перушица

Историческият музей в Перушица е създаден през 1955 година. Той съхранява древната история на мястото, свързана още с времето на траките – в района са открити 29 надгробни могили. Част от намерените

предмети, свързани с тракийската история, са изложени в музея – сред тях има бойни колесници, статуи на божества, монети и др. Сред основните акценти в музея е периодът преди Освобождението и връзката на Перушица с Априлското въстание и битките за свобода. Освен основната музейна сгра-

да обекти на музея са Храмът на саможертвата „Св. Архангел Михаил“, Възрожденското училище „Св. св. Кирил и Методий“ – известно също като Дановото училище, късноантичната и ранносредновековна базилика „Света Богородица“ – прочута като Червената църква.

Сопот

43. Къща-музей „Иван Вазов“ – Сопот

През юни 1935 година родният дом в Сопот на писателя и поет Иван Вазов е тържествено открит като музей, а на церемонията присъства и цар Борис III. През 1964 година къщата е обявена за паметник на културата от национално значение. Тя се намира в центъра на града и нейният богат фонд припомня някои от моментите от израстване-

то на Вазов – детството и ученическите му години в града, началото на творческия и на професионалния му път. В музея за изложени редица от неговите ръкописи, показващи богатото литературно творчество, което е оставил след себе си.

43. Женски метох

В централната част на Сопот се намира девическият манастир „Въведение Богоро-

дично“, популярен още като Метеха. Преди основаването на манастира тук още през XV век е имало малък параклис. Най-разпространената хипотеза е, че манастирът е основан от схимонахиня Сусана през 1665 година. Опожаряван е и е възстановяван след това. Днес представлява комплекс от манастирска черква, жилищни и стопански сгради. Тук е функционирал скрипториум за преписване на църковна книжнина, както и иконописна

школа за монахини. Сред посетителите е бил отец Пасий Хилендарски със своята „История славяноболгарская“,

а Левски е намирал убежище между стените му. Манастирът е описан от Иван Вазов в някои от най-големите му

произведения. Тук вирее една от най-старите лози в Европа – тя е на 350 години.

Карлово

44. Национален музей „Васил Левски“ – Карлово

През 1933 година в Карлово е възстановена родната къща на Васил Левски – Васил Иванов Кунчев, Апостола на свободата. Четири години по-късно тя е открита като музей и е един от първите мемориални музеи в страната.

През 2000 година е обявен за държавен културен институт с национално значение. Тук са събрани документи, снимки и произведения на изкуството, свързани с живота, семейството и делото на именития българин и неговите съратници. Част от експозицията са Уставът на Българския революционен централен комитет, знамето на Карловския революционен комитет и други.

44а. Исторически музей – Карлово

Историческият музей в Карло-

во се намира в сградата на бившето Петокласно мъжко училище, което е построено през 1871 година и е представителен възрожденски архитектурен образец. Училището има богато минало с голяма историческа стойност, а неговите възпитаници са видни общественици. Битът на Карлово и региона е съхранен в стотиците културни ценности от праисторията, античността, Средновековието, Възраждането и новото време. Представени са различни занаяти, развивали се тук през вековете – златарство, кожарство, гайтанджийството и др. Сред атракциите са кукерските костюми, свързани с традициите за Карловско кукерски изгри.

44б. Архитектурен туристически комплекс „Старинно Карлово“

Пет къщи – паметници на културата, са включени в откри-

тия през 2014 година Архитектурен туристически комплекс „Старинно Карлово“. Първата от тях е Бухаловият хан – построен през 1850 година от ханджията Кирко Бухала, и днес впечатлява с архитектурата и обзавеждането си. В момента в него са обособени занаятчийски ателиета, които показват местния поминък през вековете. Вторият обект е „Патевата къща“, ориентирана към любовта към природата, билките и характерната карловска маслодайна роза. Къщата на учителя и книжовник Райно Попович също е част от комплекса и дава достъп до традиционна класна стая и автентична печатарска преса от XIX век. В къща „Белият двор“ е позиционирана етнографска и художествена експозиция. А информационният център е разположен в построената за дюкян и склад през 1863 година от Васил Патев „Патевата мааза“.

Село Свежен

44в. Връх Каграфил – гробът на Хаджи Димитър

Има различни истории около гроба на Хаджи Димитър. Според една от тях той и тридесетина от неговите четници се сражават за последно на 18

юли 1868 година, когато войводата губи живота си и е погребан под Бузлуджа. Според друга легенда обаче, подкрепена от различни източници и от родовата памет на семейства от селата Свежен, Златосел и

Мраченик, от връх Бузлуджа, където Хаджи Димитър е ранен, неговите другари го пренасят до връх Каграфил, където местни пастири се грижат за него, докато не издъхва от раните си в началото на август.

Днес в Националния календарен план на Българското туристическо гружество е включен Националният туристически поход „Последният път на Хаджи Димитър“, който е организиран от Община Брезово. Той започва от връх Бузлуджа, преминава през селата Енина, Виген и Турия и приключва на връх Къдрафил. На третия и последен ден от прехода на връх Кадрафил се прави поклонение в чест на Хаджи Димитър.

448. Къща музей „Полк. Владимир Серафимов“

Родната къща на освободителя на Родопите – полковник Владимир Серафимов, е част от Архитектурно-историческия резерват на село Свежен, с който е прочута Община Брезово. Резерватът обединява около сто автентично запазени възрожденски къщи, някои от които

са с национално значение. Сред най-впечатляващите образци е домът на полк. Серафимов, който остава в историята и като герой от Сръбско-българската и Балканската война. Тъй като баща му е бил братовчед на Васил Левски, той често е отсядал тук и днес в къщата има и запазено негово скривалище.

Калофер

45. Национален музей „Христо Ботев“ – Калофер

През 1944 година Националният музей „Христо Ботев“ в Калофер – родния град на поета-революционер, отваря врати. Той е разположен в парк „Ботевата градина“ и включва цял ансамбъл

от обекти, обявен е за паметник на културата – мемориална къща-музей, изложбена зала и два паметника – на Христо Ботев и на майка му Иванка. В къщата е пресъздадена автентичната атмосфера на семейство Ботеви, в която е израснал поетът-революционер. А в изложбената зала

са събрани лични вещи на Христо Ботев, сред които джобният му часовник, писалищни принадлежности и маситница от стъкло, аранжирани са документи и материали, свързани с творчеството и революционната му борба, както и с неговото семейство.

Стара планина

45а. Връх Ботев

Най-високият връх на Стара планина е Ботев. Със своите 2376 метра той се извисява в Троянско-Калоферския дял на планината. Върхът е съставен от гранитни скали, има плосък релеф и прилича на обширно пасище. В северната му част се намират стръмните зъбери и бездните, обединени в т.нар. Северен Джендем. По склоновете на върха се образуват големи преспи, които дават началото на планински потоци и водопади, наричани Пръскала. Най-голямото от тях е Райското пръскало – със своите 124 метра то се превръща в

най-високия водопад у нас. През 40-те години на миналия век на връх Ботев е изградена третата в страна и на второ място по височина метеорологична наблюдателница. През следващите няколко десетилетия тук се появяват радиорелейна и телевизионна станция.

456. Природен феномен Райско пръскало

В подножието на връх Ботев, първенеца на Стара планина, се намира най-високият водопад на Балканския полуостров – Райско пръскало. През 1965 година

високият 124,5 метра водопад е обявен за природен феномен. Той е част от територията на Джендема, който е резерватът с най-голяма надморска височина в Национален парк „Централен Балкан“. Водите на водопада тръгват от река Пръскалка, чието начало е Вечната снежна пряспа на връх Ботев. В началото тя тече като бистър поток, докато внезапно излиза на ръба на огромен вертикален гранитен откос и падащата вода се разпръсква на хиляди капчици.

47. Асенова крепост

В Родопите, на два километра от Асеновград, се намира Асеновата крепост с укрепената църква „Света Богородица Петричка“. Според изследователите още през от V–IV век преди Христа траките са построили укрепление тук, оценявайки непристъпността на това място. Районът е обитаван и по време на Римската и Византийската империя. Носи името на българския цар Иван Асен II, който предприема стъпки за възстановяването ѝ през

1231 година, за което свидетелства запазен издълбан надпис в една от скалите в местността. Днес най-добре запазена тук е крепостната църква, която се отличава като впечатляващ пример за църковна архитектура по нашите земи.

47а. Исторически музей – Асеновград

С учредяването на археологическото дружество „Сварог“ през 1926 година е поставено началото на му-

зейното дело в Асеновград. В началото на 70-те години музея е преместен в пригодения за това бивш Военен клуб – сграда, построена през 1898 година, в която се намира и днес. Експозициите са представени в отделите „Археология“, „История на България XV–XIX век“, „Нова и най-нова история“. Древното минало на региона, което датира от 7000 години преди Христа, е представено с артефакти от различни епохи – неолит, халколит, античност.

47б. Бачковски манастир

Близо до село Бачково се намира Бачковският манастир „Успение Богородично“. Той е вторият по големина и значимост в страната ни. Основан е през 1083 година от братята Бакуриани – Григорий и Абасий, които имат грузински корени. Благодарение

на това в манастира се преплитат елементи от армено-грузинска, гръцка и българска православна култура. Част от манастирския комплекс са „Св. Архангели Михаил и Гавриил“ – най-старата църква във вътрешността на комплекса; храмът „Свети Никола“, построен през 1836 година с над 600 об-

раза, изрисувани от Захари Зограф; запазената от XI век костница, съборният манастирски храм „Успение на Пресвета Богородица“, който е построен през 1604 година и в който се намира чудотворната икона на Света Богородица, дарена от грузински поклонници през 1311 година.

67. Тракийска гробница – село Старосел

През 2000 година на 4 километра от село Старосел е открит тракийският култов комплекс в Четиньовата могила. Тя е гробница-хероон, а археологът Георги Китов я нарича храм. Предполага се, че тук е погребан един от

най-могъщите владетели на Одриското царство – Ситалк. Комплексът включва няколко подмогилни храма, от които два са достъпни за посещение – големият храм на Четиньова могила и храма „Хоризонт“. Той е датиран към периода V–IV век преди Христа. Тук са изпъл-

нявани религиозни ритуали, свързани с култа към Великата богиня-майка, нейния син Слънцето и Орфей.

67а. Археологически музей – Хисаря

През 1909 година в Хисаря се провеждат първите археологически разкопки. През 1933 година в града се формира археологическо дружество, ръководено ген. Тодор Марков. В своята вила „Момина“ той създава музейна сбирка, която завещава на държавата и която става част от създадения Държавен музей в Хисаря, който след време е профилиран в Археологически музей. От 1960 година той се намира в сегашната си сграда. Включва археологически отдел и етнографска изложба. Музейният разказ се връща назад към древно-то минало на региона от V-IV хилядолетие преди Христа и стига до Късното средновековие – XIV век. Сред акцентите е римската култура и особено град Диоклецианос, който се е развивал около хисарските минерални извори през IV-VI век.

67а. Римска гробница

При археологическите проучвания на древния римски град Диоклецианополис (съществувал на мястото на днешния Хисаря) са открити пет некропола и множество гробници. Отворена за посещение е най-голямата от тях – тя е една от най-интересните в архитектурно отношение, открити в България от периода на късноримската епоха и е единствената римска гробница с подова мозайка у нас, която може да бъде видяна в автентичния ѝ вид. Гробницата се състои от засводен коридор-стълбище и гробна камера. Разноцветната мозайка по поделите ѝ е с геометрични форми и наподобява цветен килим. Гробницата е датирана към IV век и се смята, че е била изградена за семейството на знатна личност от града.

67б. Римски терми

В парк „Момина сълза“ се намират руините на римските терми – едни от малкото известни термални римски бани в Европа. Водопроводните и канализационни системи, както и басейните са запазени в оригиналния им вид. Смята се, че началото на изграждането на термите тук е в средата на II век, като тогава те са изпълнявали функцията и на светилище – нимфеум. В този период благодарение на богатото си термоминерално находище град Диоклецианополис започва да се превръща в най-големия балнеолечебен център в Източнобалканските римски провинции. Термите са били едни от най-оживените места. В периода II-IV век термалният комплекс се разширява и застроена площ заема около 3 ха.

77. Исторически музей – Клисуре

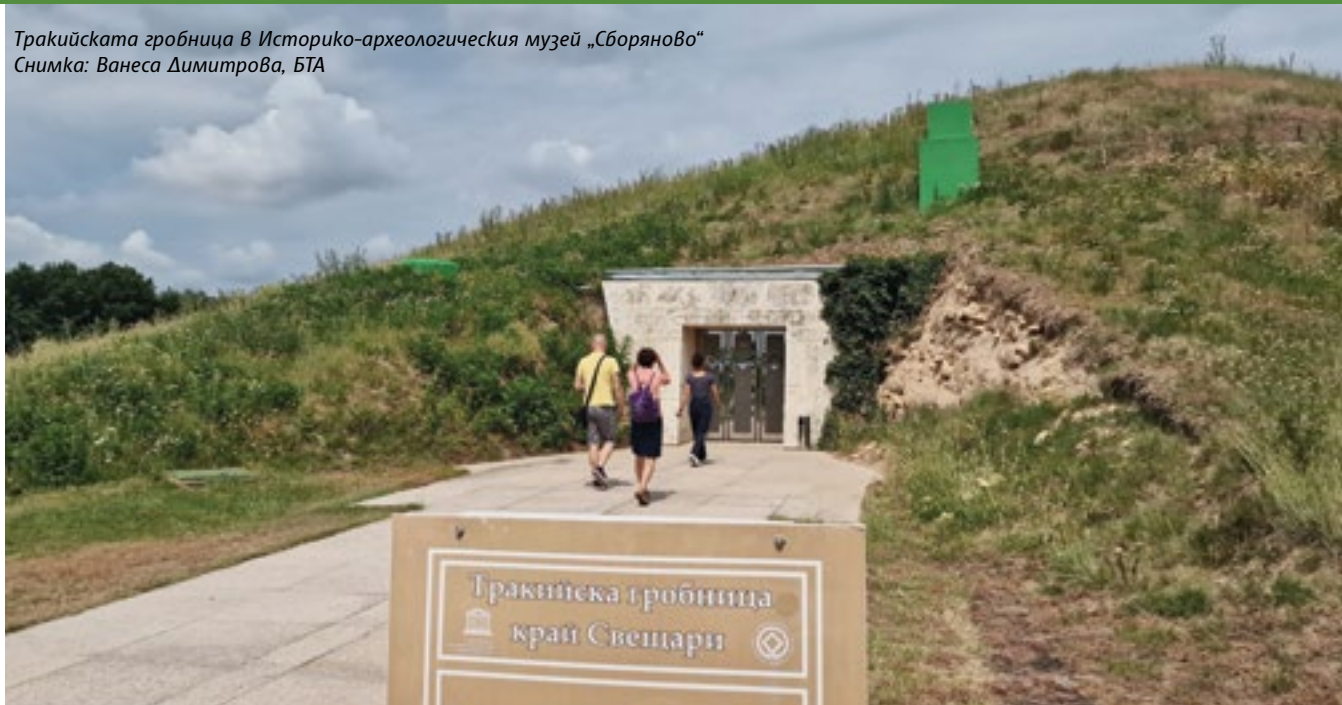
През 1926 година по повод 50-годишнината от Априлското въстание е открита възпоменателната сграда, на чийто вход е изписано: „Читалище паметник – музей 20 април 1876 г.“ Средствата

за нея са събирани в продължение на три десетилетия от признателни на борците за свобода клисурци. В сградата в момента се помещава Историческият музей на града. Сред неговите забележителности е запазената оригинална камбана,

която известява началото на Априлското въстание в града, както и автентичното черешово топче. Освен основната сграда към музей се числят и Павургжиевата, Козинаровата и Червенаковата къща.

ОБЛАСТ РАЗГРАД

Тракийската гробница в Историко-археологическия музей „Сборяново“
Снимка: Ванеса Димитрова, БТА

Разград

48. Археологически резерват „Абритус“

На около 2 километра от Разград се намира Археологическият резерват „Абритус“, който е паметник на културата с национално значение. Останките на античното римско селище показват, че то възниква в края на I век върху тракийски останки. През IV

век при управлението на император Константин I Велики тук е издигната крепостна стена с дължина 1400 метра, с четири крепостни порти и тридесет и пет бойни кули. В периода V-VI век Абритус е седище на епископ и е сред най-големи градове на римската провинция Втора Мизия. Той заема ключово място в

религиозно, политическо, административно и военно отношение. Градът многократно е нападан и разрушаван през вековете, като краят му настъпва при аварското нашествие през 586 година.

Исперих

49. Исторически музей – Исперих

През 1984 година Историческият музей в Исперих получава статут на самостоятелен музей. Музейното дело в града започва преди век – с основаването на Околийско

археологическо дружество „Хан Омуртаз“ през галелната 1927 година. Днес във фонда му се съхраняват над 30 000 музейни единици. За посетители са отворени отделите „Археология“, „Етнология“, „Нова и най-нова

история“. Музеят стопанисва археологическите паметници в Историко-археологическия резерват „Сборяново“ и Свещарската гробница.

49. Историко-археологическият резерват „Сборяново“

Между селата Малък Поровец и Свещари е разположен обявеният през 1988 година за Историко-археологическият резерват „Сборяново“. Той

обединява над 140 археологически обекта от различни исторически периоди, сред които некрополи, селища и светилища от дълбока древност. Сред най-любопитните обекти са Свещарската гробница, Демир Баба теке и укрепеният тракийски град

Хелис. Според изследователите след заселването на тракийските племена гети през ранножелязната епоха мястото започва да се превръща в политически, религиозен и културен център – от I хилядолетие преди Христа.

Село Свещари

49. Демир Баба теке и тракийският град Хелис

Демир Баба теке и тракийският град Хелис са два от ключовите обекти в Историко-археологическият резерват „Сборяново“. Демир Баба теке обединява характеристики от древните езически

светилища и елементи от ислямска религиозна традиция. Тук е гробницата на един от духовните водачи на арианското течение в исляма – Демир Баба. Текето е издигнато върху тракийско светилище, което се датира около IV век преди Хри-

ста. Около този период се предполага, че е изграден и укрепеният тракийският град Хелис – столица на владетеля на гетското племе Дромихет. Заг здравите защитни крепостни стени се предполага, че са били резиденциите на тракийската аристокрация.

Археологическият резерват „Абритус“
Снимка: Садет Кърова, БТА

ЛИК 2025

Ивановските скални манастири
Снимка: Бисер Тодоров, БТА

Русе

50. Пантеон на Възрожденците

Старото гробище в Русе е превърнато в парк, който се нарича Паркът на Възрожденците. През 1978 година в чест на стогодишнината от Освобождението там е открит национален паметник-костница. Пантеонът на Възрожденците е по проект на архитект Никола Николов. В мраморната му зала са погребани 39 видни възрожденци, сред които са Любен Каравелов, Захари Стоянов и Стефан Караджа. Почетени са и още 453-ма четници, опълченци и просветители. В пантеона се

намира и параклисът „Свети Паусий Хилендарски“, а документална експозиция показва историята на църквата „Вси Светии“, която е била тук преди построяването на сградата.

50. Къща-музей „Захарий Стоянов“

Революционерът и писател Захарий Стоянов – роден с името Дженго Стоянов Джедев в сливенското село Медвен, свързва живота си с Русе и го определя като свое второ родно място. Тук той се жени за най-малката от децата на баба Тонка – Ана-

стасия. Двамата имат дъщеря, която носи неговото име – Захаринка. Домът, изграден от Анастасия на брега на Дунав, е открит като къща-музей по повод честването на един век от Освобождението през 1978 година. Първата част от експозицията представя биографични моменти от живота на Захарий Стоянов и съдбовните му срещи в Русе с хора като Никола Обретенов, които го свързват с революционните организации в страната. Втората част от експозицията е насочена към Русе и развитието му от османския вилаетски център Русчук до европейски град.

Село Иваново

50а. Ивановски скални манастири

На 18 километра от град Русе, в близост до село Иваново, е разположен скалният манастир-лавра „Св. Архангел Михаил“. Той е основан през 20-те години на XIII век от монаха Йоаким, който по-късно става български патриарх. Дарители на музея са представители на царския двор,

на които има запазени и ктиторски портрети, като сред тях са царете Йоан Асен II и Йоан Александър. Манастирът има сложно устройство и обединява няколко комплекса от скални помещения, като в част от тях са запазени стенописи от XIII и XIV век, когато мястото се утвърждава като голям духовен и книжовен център. Сред

най-известните стенописи са тези от църквата „Св. Богородица“, които са сред върховите постижения на средновековното изкуство – те са представителни образци на Палеологовото изкуство на Балканите. През 1979 година Ивановските скални църкви стават част от Списъка на световното културно наследство на ЮНЕСКО.

Село Бесарабово

50б. Скален манастир „Димитрий Басарбовски“

На 10 километра от град Русе, близо до село Басарбово, се намира Басарбовският скален манастир „Св. Димитрий Басарбовски“. Днес това е единственият действащ скален манастир в България. По време на Второто българско царство той е бил част от

голям манастирски комплекс на исихасти, простирал се по каньона на река Русенски Лом и по притоците Бели и Черни Лом. Смята се, че ктитор на манастира е била първата съпруга на цар Йоан Александър – Теодора, дъщерята на влашкия войвода Иванко Басараб, откъдето идва и името на манастира. През XVII век Басарбовският манастир

е обитаван от единствения светец от Русенския регион – св. Димитрий Басарбовски. През 1937 година тук се настанява монах Хрисант. Благодарение на него манастирът се възражда. Днес монахът е погребан в една от естествените пещери в комплекса – тя изпълнява ролята на костница и в нея се помещава музейна експозиция.

Село Каран Върбовка

50в. Манастир „Света Марина“

Един от най-старите български манастири от периода на Второто българско царство е „Св. Марина“. Той се намира край русенското село Каран Върбовка. Историята му може да се раздели на три периода. Първият обхваща годините от основаването на манастира до завладява-

нето на България от османците, когато манастирът е изгорен. Вторият период започва от края на XVIII век и продължава до първата половина на XIX век, когато се открива Аязмото – извор със светена лековита вода, и манастирът се построява отново, но също бива опожарен. Третият период започва с построяването на манастира след Освобождението

и продължава до наши дни. Съществуват различни легенди за света Марина и лековитата вода, бликнала тук в един от дните, в които се чества нейната святост.

Резерват „Сребърна“
Снимка: Александър Леви, БТА

Силистра

51. Исторически музей – Силистра

През ноември 1898 година на учителския съвет при Държавното педагогическо училище е взето решение за изграждане на музей и това поставя основите на музея в Силистра. През годините той спира да съществува на няколко пъти, стартира отново, сменя локацията си и надгражда дейността си. От 2006 година е със статут на Регионален исторически музей и представя историята на региона, която започва от древността. Музеят има археологическа и етнографска експозиция. Археологическата се помещава в сграда – паметник на културата, която през

20-те години на миналия век е била построена като клон на Румънската национална банка в града. Етнографската експозиция е разположена в двуетажна къща от средата на XIX век. Към музея са и два обекта – римската гробница около некропола на Дуросторум и крепостта Мегжигу табия.

51. Крепост Мегжигу табия

Единствената напълно съхранена в интериор и екстериор крепост от османската епоха в България се намира в близост до Силистра. Това е фортът „Мегжигу табия“ – един от най-добре запазените образци на османската

фортификация от средата на XIX век.

След като река Дунав се утвърждава като естествена граница на Османската империя, се появява необходимостта от нейното допълнително укрепване. През 1837 година през града преминава немският военен инженер Хелмут фон Молтке, неговата е идеята за построяването на тази система от военни укрепления. Изграждането им започва скоро след това и продължава до 1853 година. Крепостта носи името на султан Абдул Мегжиг, който бил привлечен от строителните работи и се отбил на строежа през 1847 година. Крепостта има важна роля при Кримската война и в борбата за освобождение.

Село Сребърна

52. Резерват „Сребърна“

Биосферният резерват „Сребърна“ се намира до сладководното езеро, което носи същото име, в близост до брега на река Дунав и до град Силистра. Мястото е обявено за резерват през 1948 година. През 1983 година то става и паметник на световното културно и природно наследство под егидата на ЮНЕСКО.

Това е един от най-ценните и известни дори в чужбина защитени природни обекти в страната ни. Над резервата преминава Виа Понтика – главното миграционно трасе на прелетните птици между Европа и Африка. Резерватът винаги е бил известен най-вече с птиците, като тук може да се наблюдават над 220 вида. Растителното и животинското богатство също е

много голямо – срещат се редица застрашени от изчезване видове извън територията на езерото. Към резервата функционира природонаучният музей, в който може да се видят не само препарирани обитатели на местността, но и да се надзърне в живота на резервата в момента – чрез видеокамери, поставени на ключови локации в езерото.

Тутракан

53. Музей на дунавския риболов

Етнографският музей „Дунавски риболов и лодкостроене“ е създаден през 1974 година. Той е част от Историческия музей на град Тутракан и е единственият подобен музей в страните по поречието на Дунав. През своята хилядолетна история градът се утвърждава като център на дунавския риболов. В музея хронологично са представени риболовни уреди, използвани от древността до днес – въдици от кост и мед, мрежи, изработвани от растителни влакна, кукести уреди за риболов и др. Специално място е отредено на лодкостроенето, което се развива тук от времето на Римската империя.

Освен начина на риболов по

поречието на Дунав в музея се разказва и за обществения живот на риболовците, за домовете им и за духовната им култура.

53. Мемориал „Военно гробище – 1916“

През 2018 година мемориалът „Военното гробище – 1916“ край тутраканското село Шуменци е обявен за историческа недвижима културна ценност от национално значение. Това е най-голямото военно гробище от войните за национално обединение на територията на страната. През 1913 година след Междусъюзническата война Южна Добруджа се озовава във владенията на Кралство Ру-

мъния. За да укрепят новата граница, румънските власти превръщат Тутракан в една от най-мощните крепости на Дунав. Но на 5 и 6 септември 1916 година атака на българската войска, водена от генерал Пантелей Киселов, я превзема. В битката обаче загиват над 10 000 души – българи, румънци и немци. Непосредствено след това е създаден мемориалът, а в братски могили и индивидуални гробове са погребани и победители, и победени. През 1922 година тук е изграден и паметник-обелиск. От 2024 година в нова сграда в мемориала е открит иновативен музеен обект „Тутраканска епопея – 1916“.

Къща-музей „Йордан Йовков“ в Жервна
Снимка: Велина Василева, БТА

Сливен

54. Къща-музей „Хаджи Димитър“

Родният дом на Димитър Николов Асенов, останал в историята като воеводата Хаджи Димитър, се намира в сливения квартал „Клучохор“. Тук през 1935 година е открита първата музейна сбирка, която се превръща и в музей през 1955 година. Къщата носи архитектурните елементи, характерни за Ранното възраждане. В нея са възстановени автентичният интериор и стаята, в която е роден воеводата. Музейната експозиция разказва за делото на Хаджи Димитър, Стефан Караджа и на четата от 1868 година. Сред изложените експонати има

образци на различни видове оръжия, бунтовническа униформа, карти и документи. Част от музейния комплекс е ханът „Никола Асенов“, където е пресъздадена типичната ханова обстановка, и кебеджийска работилница от епохата.

54. Национален музей на текстилната индустрия

По повод отбелязването на 150 години от началото на българската индустрия през септември 1986 година в Сливен официално е открит Музеят на текстилната индустрия. Идеята за създаването на специализиран промишлен музей в града, превърнал се в един от центровете на раз-

витие на текстилната индустрия, е от далечната 1903 година. В музейната експозиция хронологично е показано развитието на отрасъла – от ръчния труд в епохата на ранния неолит до все по-засиленото навлизане на машинното производство през 70-те години на миналия век. Сред експонатите са наредени хурки, времена, станове и чекръци, като сред тях е и изобретеният от Жозеф Мари Жакард през 1733 година стан с така наречената летяща совалка. Специално място е обособено за историята на Добри Желязков – родоначалника на българската текстилна индустрия. Музеят предлага възможност туристите не само да наблюдават, а и да се включат в демонстрациите.

54а. Художествена галерия „Димитър Добровиц“

През 1905 година младият художник Йордан Кювлиев урежда постоянна експозиция в библиотеката на местното читалище „Зора“ в Сливен с картините, завещани от възрожденският живописец Димитър Добровиц. През 30-те години към Историческия музей в града е обособен художествен отдел и картините стават част от него. Художествената галерия „Димитър Добровиц“ се превръща в самостоятелен културен институт през 1965 година и се помещава в т.нар. Узунова къща. Днес част от обектите ѝ са също зала „Сирак Скитник“ и къща „Миркович“. Фондът на галерията включва близо 7500 творби, сред които има живопис, графика, скулптура, приложно изкуство, икони и др.

54б. Къща-музей „Сливенски бит“

През 1813 година богатият сливенски търговец и абаджия дядо Бою от рода Паткоолу наема майстори-дърворезбари от Трявна да му построят дом. Къщата е в типичния за Сливенския край стил – на един етаж, симетрично разположени тераси, вкопано мазе под цялата къща, дърворезбовани тавани и други отличителни характеристики. Днес тук се помещава Къща-музей „Сливенски бит – XIX-XX век“. В нея са запазени духът и уютът от миналото. Показана е спецификата на регионалната традиционна култура, свързана с календарната обредност, бита и семейството, като сред акцентите е традиционната сватба. Гостите могат да научат повече и за обредната храна и обредните и празничните костюми от региона.

54в. Антична крепост „Тууга“

Крепостта „Тууга“ е имала важно значение за отбраната на Римската империя, а след това и на Византийската империя, и на Средновековна България. Останките ѝ се намират на хълма Хисарлъка в североизточната част на Сливен. Редовните разкопки тук започват през 1982 година. Сред направените открития са печат на княз Борис I, железни оръдия на труда, керамика, накити и монети. Днес обектът е реставриран по европейска програма и развива културно-историческия туризъм, като туристите тук имат възможност да съпреживеят живота в крепостта – да се облекат в средновековни дрехи, да стрелят с лък, да опитат някое древно ястие или да се справят с някой от местните занаяти.

Котел

56. Пантеон на Георги Раковски и Музей на котленските възрожденци

През 1981 година в центъра на град Котел са открити Пантеонът на Георги Раковски и Музеят на котленските възрожденци. Те се помещават във внушителен белокаменен монумент. Значимо място в него заема мраморният саркофаг, в който са положени костните останки на българския революционер

Георги Стойков Раковски. А в четири тематични зали е представена музейната експозиция – „Будители“, „Просветители“, „Бунтовници“ и „Революционери“. Те разказват за забележителни личности, превърнали града в една от люлките на Възраждането – Софроний Врачански, Неофит Бозвели, д-р Петър Берон и редица други големи имена. Сред експонатите са копие на първия списък на Паисиевата „Исто-

рия славяноболгарская“ от Софроний Врачански, първото издание на Рибния буквар и ковчеже с балсамираното сърце на д-р Петър Берон, лични вещи на Георги Раковски и неговите трудове, сред които някои вестници и първата революционна поема „Горски пътник“.

56. Природонаучен музей – Котел

Природонаучният музей в

Котел е основан през 1952 година, когато става първият провинциален природонаучен музей в България, а днес е един от най-богатите в страната. Негов основоположник е котленският учил

тел Васил Георгиев, който в продължение на шест десетилетия събира образци от района. Благодарение на музея може да се придобие представа колко разнообразни са флората и фауната в

тази част от Стара Планина. Множеството експонати са подредени в няколко раздела: „Безгръбначни фосили“, „Висши растения“, „Насекоми“, „Риби“, „Земноводни“, „Влечуги“, „Птици“ и „Бозайници“.

Село Жеравна

57. Архитектурно-исторически резерват „Жеравна“

Благодарение на своите над 200 запазени възрожденски къщи през 1958 година село Жеравна е обявено за архитектурен резерват, а много от сградите – за паметници на културата. Според археологически проучвания селото е било обитавано още по времето на траките. Със сегашното си име – Жеравна, за първи път е назовано от Райно Попович през 1835 година. Предполага се, названието идва от славянската дума „жернов“, която означава воденичен камък – заради

многобройните воденици, част от селото в миналото. През XVII и XVIII век Жеравна бележи истински разцвет, превръщайки се в занаятчийски и търговски център. Тя е била и културно средище, в което Хилендарският манастир е имал метох – смята се, че тук е преписвана „История славяноболгарская“.

57. Къща музей „Йордан Йовков“ – Жеравна

Големият български писател Йордан Йовков е роден в котленското село Жеравна през 1880 година, където живее до 13-годишна възраст.

След това семейството се преселва в Добруджа – мястото, което ще се превърне в негово вдъхновение и ще му донесе прозвището Певецът на Добруджа. През 1957 година родната къща на твореца в Жеравна е обявена за музей, а три десетилетия по-късно и за архитектурен и исторически паметник. Домът на семейство Йовкови се намира в махала „Голямо бърдо“ и представлява „приземна камчийска жеравненска къща“. В музейната експозиция са представени лични вещи на писателя, ръкописи и първи издания от книгите му.

Нова Загора

76. Исторически музей „Каранова могила“

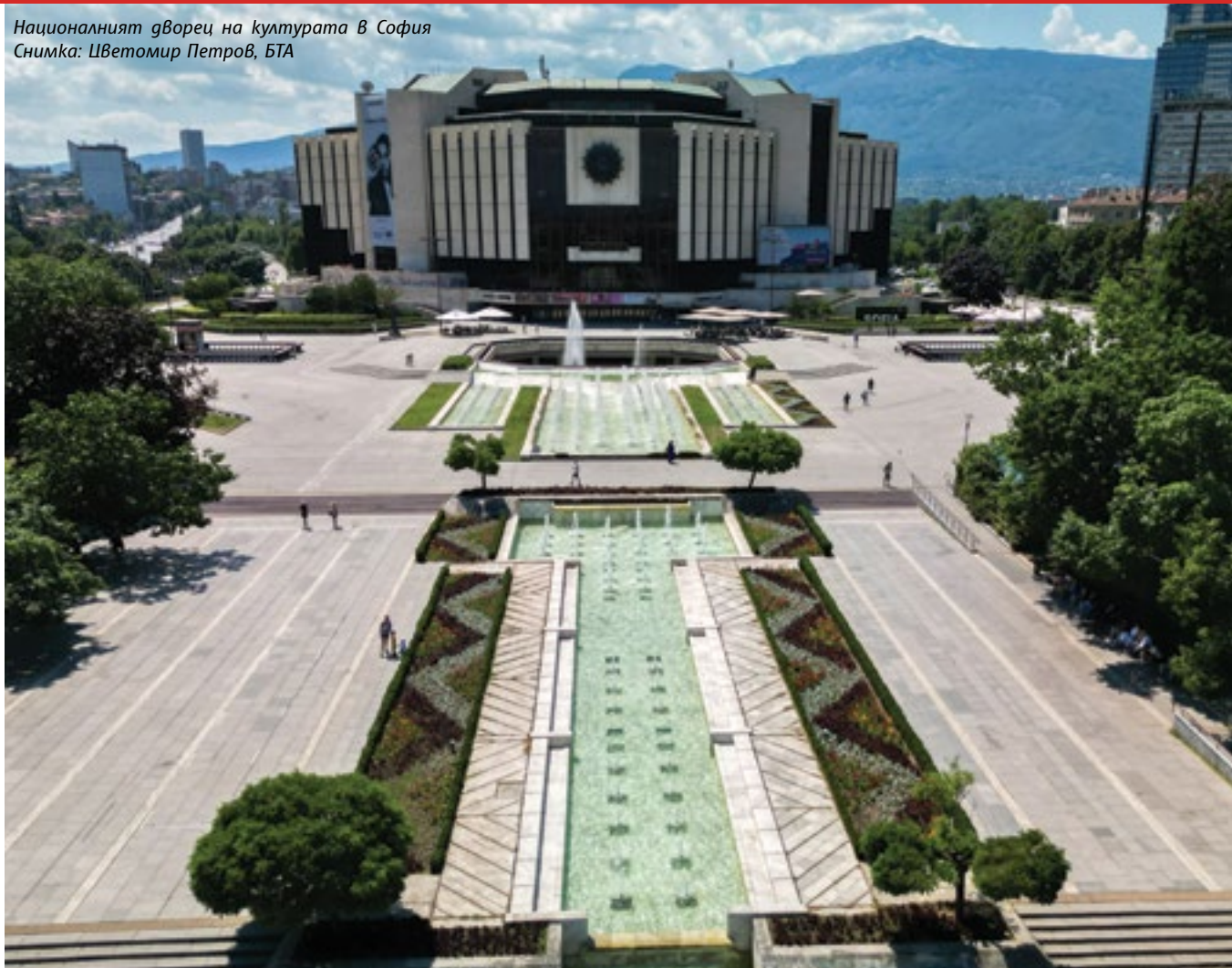
В полите на Средна гора и в близост до селото, чието име носи, се намира един от най-известните праисторически обекти в Европа – Карановската селищна могила. Тя е била населявана в продължение на няколко хилядолетия – от 6000 година преди Христа до около 3000

година преди Христа. Първите археологически разкопки на могилата започват през 1936 година, като тя е проучвана многократно и заради уникалността си и данните, които проучванията носят за живота на Стария континент, привлича учени и от други страни – Австрия, Русия, Япония и др. Сред откритията има 26 праисто-

рически селищни могили, 62 поселения от късножелязната и 74 от римската епоха, 32 средновековни селища, 13 крепости и 4 манастира. Запазени са керамични съдове и изделия от рог и кости от праисторията, както и печати с първите образци на писменост.

ОБЛАСТ СОФИЯ – ГРАД

Националният дворец на културата в София
Снимка: Цветомир Петров, БТА

София

58. Национален исторически музей

Националният исторически музей е създаден през 1973 година. Той е най-големият музей в България и един от най-големите на Балканите. Първата му експозиция е открита през 1984 година в сградата на Съдебната палата в София, а от юни 2000 година се помещава в държавната резиденция „Бояна“. Фондът

му включва над 680 000 експонатата, като постоянно се обогатява. Музейният разказ представя цивилизациите, живели по нашите земи в периода от 6000 година преди Христа до наши дни. Първата зала в сградата е посветена на праисторията – на неолита, халколита и бронзовата епоха. Втора зала е за т.нар. Тракийска епоха, като тук са и съкровищата от Панагюри-

ще и Рогозен например. Следващата зала е свързана със Средновековието в България, с Първото и Второто българско царство. В отделна зала е разказът за Османското владичество и Освобождението. Видни революционери са акцент на разказа в зала „Възраждане“. В залата с номер 5 е показвана най-новата ни история – от Освобождението до днес. В музея се организи-

рат и разнообразни временни изложби.

58а. Национален музей „Боянска църква“

Църквата „Св. Никола и св. Пантелеймон“ в столичния квартал Бояна, известна като Боянската църква, е обявена за народна старина през 1927 година, а днес е филиал на Националния исторически музей. През 1979 година става част от Списъка на световното културно наследство под закрилата на ЮНЕСКО. Църквата е изградена на три етапа. Първият датира от X-XI век, вторият е през XIII век и е подпомогнат с дарение от севастократор Калоян и съпругата му Десислава, а третият етап е през XIX век. След Освобождението, когато местните жители искат да построят нова църква и да съборят старата, царица Елеонора, втората съпруга на цар Фердинанд, я спасява. След смъртта ѝ царицата е погребана тук. Запазените стенописи в Боянската църква от 1259 година се превръщат в символ на изключителните постижения на българската средновековна култура и според специалистите са предшественици на Европейския ренесанс.

59. Храм-паметник „Св. Александър Невски“

Храм-паметникът „Св. Александър Невски“ – един от символите на столицата, е най-големият действащ пра-

вославен храм в България и е вторият по големина на Балканския полуостров. Той е построен в периода 1904-1912 година по проект на руския архитект проф. Ал. Померанцев в памет на руските воители, изгубили живота си в битките за свободата на страната ни. Храмът е в неовизантийски стил, с позлатени куполи, с 12 камбани, тежащи над 23 тона, великолепен интериор, с украса от скъпоценни ониси и алабастри, с пестроцветни бразилски, марокански, италиански и немски мрамори, с 82 маслени икони и 273 темперни изображения, изработени от най-добрите художници от България и Русия. През 1924 година храмът е обявен за паметник на културата, а през 1953 година става Патриаршеска катедрала. В криптата му може да се видят едни от най-ценните икони от Българското средновековие и Възраждането.

59а. Национален Военноисторически музей

През 1914 година с указ на цар Фердинанд I при Шаба на армията се създава Военноисторическа комисия, която включва музей, архив и библиотека. Две години по-късно започва и самото комплектуване на колекциите на музея. Така Военният музей се превръща в третата общонационална музейна структура след разделянето на първия български Народен музей през 1906 година на две части – Археологически и Етнографски. През 1968

година музеят получава статут на национална институция и променя името си – Национален Военноисторически музей. Днес експозицията му включва 28 000 експоната, които проследяват развитието на Българската армия и участието ѝ във войните за национално обединение.

61. Национален музей „Земята и хората“

Националният музей по минералогия – музеят „Земята и хората“, е основан през 1986 година от доц. д-р Михаил Малеев. Това е един от големите минераложки музеи в света. Фондът му включва над 32 000 музейни единици, систематизирани в 7 раздела. Сред най-атрактивните е експозицията „Гигантски кристали“, която е една от двете големи подобни експозиции в света. „Минерали на Земята“ е най-богатата систематична колекция на Балканите. Тук може да бъде разгледана и най-пълната колекция от български минерали, както и да се видят образци от всички видове скъпоценни камъни по света.

61а. Национален дворец на културата

През 70-те години на миналия век е взето решение да се построи голям културен център в столицата. С проектирането на комплекса са свързани имена като арх. Александър Баров, инж. Богдан Атанасов, арх. Владимир Роменски, арх. Стефан

Стайнов, проф. инж. Милчо Брайнов и др. Строежът продължава три години – от 1979 до 1981 година. Националният дворец на културата (НДК) е открит на 31 март 1981-ва като част от събитията по повод 1300 години от основаването на Българската държава. Той разполага с 13 зали, най-голямата от които има над 3300 места. Основното предназначение на сградата е да служи за провеждане на разнообразни културни прояви – концерти, конгреси, изложби, кинопрожекции, разнообразни изложения. Националният дворец на културата се превръща в най-големия конгресен център в Югоизточна Европа. През 2005 година той е отличен с наградата Арех на AIPC „Най-добър конгресен център в света“.

62. Национален етнографски музей (ИЕФЕМ - БАН)

През 1892 година в София се създава Народният музей, като един от основните му дялове е етнографският. През 1906 година той се обособява отделно като Народен етнографски музей. През 1944 година обаче е унищожен при бомбардировките на столицата. Три години по-късно към Българската академия на науките се основава Институт по народоука и през 1949-а той се обединява със съществуващия Народен етнографски музей – това поставя началото на Етнографския институт с музей при БАН. От 1954 година той се помещава в източното крило на бившия

Княжески дворец. Богатият музеен фонд е представен в 13 колекции, от които може да се научи повече за живота по българските земи през вековете, за поминъка и бита на хората, за народните обреди и занаятите, за облеклото и накитите, за музикалните инструменти.

63. Национална художествена галерия

Националната галерия е най-големият художествен музей в страната. Тя е създадена през 1948 година, като първоначално се помещава в бившия Царски дворец – мястото, където днес са залите ѝ за временни изложби. Фондът на галерията обединява над 41 000 произведения, сред които има живопис, графика, скулптура, декоративно и съвременно изкуство. Част от галерията е най-богатата сбирка от християнско изкуство по българските земи за периода от IV до XIX век, която е разположена в Музея за християнско изкуство в криптата на храм-паметника „Св. Александър Невски“. Във фонда ѝ присъстват и едни от най-впечатляващите произведения на български творци, произведения от европейското изкуство и творби от Африка, Азия и Америка. Представителната експозиция на галерията е в „Квадрат 500“, а сред другите ѝ обекти са Музеят на изкуството от периода на социализма, Музеят за съвременно изкуство и къщите-музеи на Вера Негко-

ва, Иван Лазаров, Никола Танев и Андрей Николов.

64. Зоологическа градина – София

Зоологическата градина в столицата е най-старата и най-голямата на Балканския полуостров. Тя е основана през 1888 година от княз Фердинанд, като първоначално се е намирала в двора на бившия царски дворец. Поради интереса на княза към колекционрането на животни и особено птици градината бързо се разраства и става предпочитано място за отдих и развлечения. Тя привлича и специалисти от целия свят по развъждане на ценни и редки животни. На мястото, на което се намира сега, зоопаркът е преместен през 1984 година и поддържа впечатляваща колекция от животни.

65. Национален природонаучен музей при БАН

Националният природонаучен музей при Българската академия на науките не само е най-старият музей в България, но е и най-старият и най-богатият сред природонаучните музеи на Балканите. Той е основан от княз Фердинанд през 1889 година с името Княжески естествоисторически музей и в началото съхранява неговите лични колекции от пеперуди, птици и бозайници. През 1947 година Българската академия на науките се реорганизира и музеят

е първата институция, която става нейно поделение, като вече носи името Природонаучен музей. През 1974-та той става самостоятелно научно звено с национален статут. Фондът му включва над 1 000 000 екземпляра растения, животни и минерали. Експозицията е разположена на четири етажа с 15 зали. Музеят е и с четири научни отдела: „Безгръбначни животни“, „Гръбначни животни“, „Палеонтология и минералогия“, „Ботаника“.

65а. Софийската синагога

Софийската синагога официално е открита на 9 септември 1909 година в присъствието на цар Фердинанд и съпругата му Елеонора. Тя е разположена в централната част на София и е част от т. нар. квадрант на толерантността, който се образува между нея, православната църква „Света Неделя“, католическата катедрала „Свети Йосиф“ и джамията „Баня баши“. Софийската синагога е по проект на виенския архитект Фридрих Грюнангер. Тя е една от трите най-големи Сефарадски синагоги в Европа и най-голямата на Балканския полуостров. През 1956 година е обявена за паметник на културата с национално значение.

66. Музей на физическата култура и спорта

Музеят на физическата култура и спорта е създаден през 1956 година, а първата

му експозиция е от 1962-ра. Първоначално музеят се е помещавал в Спортната палата, но днес се намира в специална тематична зала на Националния стадион „Васил Левски“. Музейните фондове са изградени чрез дарения от известни български спортисти, състезатели и спортни дейатели. В експозицията „Традиции и част от успехите на българския спорт“ е показана историята на спорта у нас. Сред забележителните експонати са копие на първия български велосипед, фехтовален костюм на български олимпиец от Амстердам 1928 година, вещи на големите борци Дан Колов и Никола Петров, спортна фланелка на популярния футболист Христо Стоичков и др. Със стотици експонати и снимки са представени и първите спортни обединения у нас, сред които има туристически гружества, клубове и организации.

66а. Национален антропологичен музей

Националният антропологичен музей към Института по експериментална морфология, патология и антропология към Българската академия на науките е открит през 2007 година под ръководството на чл.кор.проф. Йордан Йорданов. Музеят прави обществено достояние натрупаните от десетилетия антропологични знания за населението по нашите земи, които допреди са били известни единствено на тесен кръг специалисти.

Антропологичните изследвания в България започват през последните десетилетия на миналия век, като първоначално костният материал е от манастирски и църковни костници, а впоследствие и от археологически разкопки. Резултатите от проучванията показват не само антропологичните типове на хората, обитавали този район, но дават и информация за здравето и болестите им. В постоянната експозиция на музея в хронологичен ред са представени физически типове от неолита до Възраждането, като най-ранно датираните експонати са на 8 хиляди години.

68. Археологически институт с музей при БАН

Националният археологически институт с музей при Българската академия на науките е най-големият научноизследователски център на археологическата наука в страната ни. Той притежава една от най-богатите музейни колекции в Югоизточна Европа. Началните стъпки в неговото развитие са през 1869 година, когато чрез Българското книжовно гружество се определя необходимостта от създаването на Старинен комитет. След Освобождението през 1878 година е създадена Публичната библиотека, като към нея е учредена музейна сбирка, по-късно развита се в музейен отдел. Той се обособява като самостоятелен Нарoden музей през 1892 година, който

осъществява своята дейност съвместно с Българското археологическо гдружество, по-късно превърнало се в Български археологически институт. В настоящия си вид музеят функционира от 1949 година. Постоянната му експозиция е разположена в четири зали – „Праистория“, която е една от най-богатите от този период на Балканите; зала „Трезор“, в която са три световноизвестни съкровища – Вълчитрънското, Ловешкото и Николаевското; в централната зала са изложени колекции паметници от къснобронзовата епоха до Късното средновековие, а в

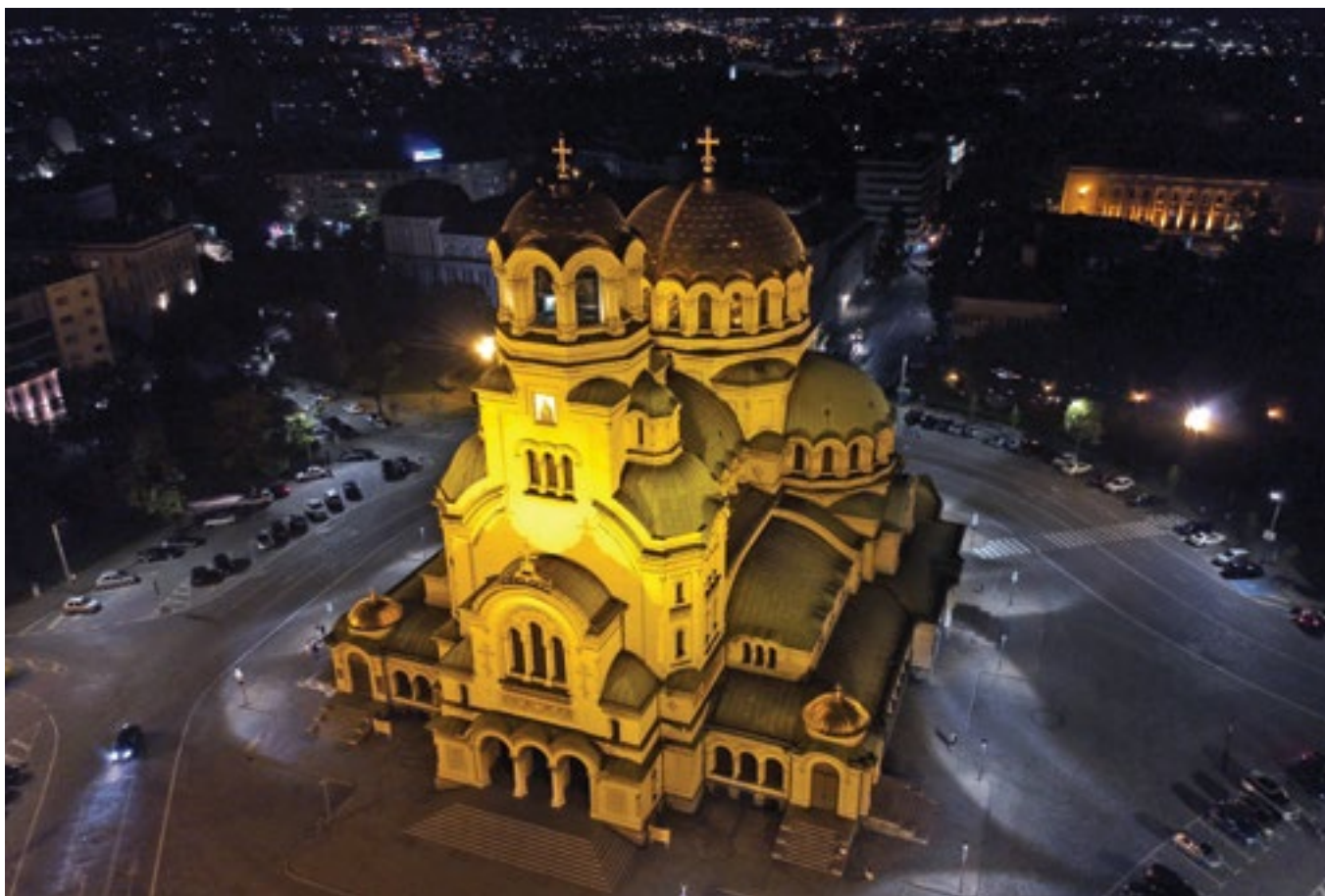
зала „Средновековие“ се намират оригинални стенописи, като това превръща музейната експозиция в най-богатата колекция от живописни паметници от Средновековието, изложени в музейна среда.

68а. Национален политехнически музей

Националният политехническият музей е основан през 1957 година. Но идеята за музей на техниката у нас е още от 1885 година, когато в Русе се създава първото техническо гдружество. Днес Националният

политехнически музей е единственият музей в страната, който представя развитието на техниката, науката и технологиите, оказали влияние върху живота тук през последните два века. Във фонда му има над 22 000 експоната, разпределени в различни колекции, сред които „Времеизмерване“, „Транспорт“, „Оптика“, „Радио и телевизия“ и др. Сред експонатите може да се видят автомобил Ford модел „А“ от 1928 година; приносът на страната ни в развитието на изчислителната техника и първият български микрокомпютър.

Храм-паметник „Александър Невски“
Снимка: Владимир Шоков, БТА

СОФИЯ ОБЛАСТ

Черни Врх на Витоша
Снимка: Цветомир Петров, БТА

Село Алдомировци

62а. Първи войнишки паметник

На 4 километра от град Сливница и на 28 километра от София се намира село Алдомировци, където е построен Първият войнишки паметник. Той се извисява над братската могила на загиналите бойци и командири от Седми пехотен Преславски полк, участвал в

Сръбско-българската война през 1885 година. На това място на 5 и 6 ноември са били първите сблъсъци между българите и сърбите. Тук смъртта си намират подпоручик Александър Папанчев, капитан Васил Данаджиев и десетки други смели българи. През март 1886 година Седми пехотен Преславски полк се завръща в гарнизона си в

Шумен и командирът му – капитан Вичо Диков, се заема с инициативата за изграждането на паметника. Той се осъществява чрез доброволни дарения на офицерите от полка и е изработен от гранит. На 7 ноември 1891 година паметникът е открит в присъствието на княз Фердинанд Сакскобургготски.

Етрополе

63. Исторически музей – Етрополе

През 1958 година в сградата на бившето Килийно училище в двора на църквата „Свети Георги“ е открит Историческият музей в град Етрополе. Десет

години по-късно в реставрираната сграда на бившия конак е открива новата експозиция на музея, изцяло обновена през 1992 година. Днес тя разказва за богатото културно минало и историческото наследство на региона в 10 експозиционни зали:

„Археология“, „Етнография“, „Занаяти XVI–XVII век“, „Занаяти XVIII–XIX век“, „Занаяти XIX – средата на XX век“, „Просветно дело“, „Етрополска калиграфско-художествена школа от XVII век“, „Националноосвободителни борби“, „Видни етрополци“ и „Дарителство“.

63. Часовниковата кула – Етрополе

Двадесетметровата часовникова кула в Етрополе е една от най-старите в България.

Тя е построена през 1710 година от майстор Тодор и е била предназначена за наблюдателна и отбранителна кула. Преустроена е в часовникова през 1821 година. Етрополският майстор Дуго изработва часовниковия механизъм, а камбаната ѝ е от разрушената църква на манастира „Св. Атанас“. И в съвременното камбанният ѝ звън звучи на всеки кръгъл час.

63. Манастир „Св. Троица“ – Етрополе

Манастирът „Св. Троица“ се намира на около пет километра от Етрополе. Наричан е още Варовитец – заради варовиковия камък, от който е изграден. Запазени каменни плочи в основата му показват, че е основан през XII век. През 1858 година старата църква е разрушена, а на нейно място е построена тази, която познаваме днес. През XVI–XVII век манастирът се превръща в най-значимия книжовен и просветен център по

българските земи на север от Стара планина. Тук се заражда Етрополската книжовна школа, която по това време няма аналог в страната. Красивите ръкописи, изписани калиграфски, с орнаменти и везани надписи, се разпространяват не само на територията на страната, а дори и извън пределите ѝ – до Атон например. Етрополският манастир има роля и в националноосвободителното движение, като скривалището на Васил Левски в манастира се пази и до днес.

Витоша планина

74. Хижа „Алеко“

„Алеко“ е първата хижа на Витоша – тя е построена в периода 1924–1932 година, като в строежа участие вземат отгадени скиори, спортни ентусиасти и последователи на основателя на туристическото движение в България Алеко Константинов. Хижата се намира в местността Масловица, в североизточното подножие на връх Малък Резен.

Районът около сградата е обособен като ски център. Оттук е основното изходящо място за един от най-популярния маршрут във Витоша, водещ до изкачването на Черни връх.

74а. Черни връх

Със своите 2290 метра Черни връх се отличава като най-високата точка на Витоша. Той заема четвърто място по височина в страната след първенците на Рила, Пирин и Стара планина. Черни връх представлява дългастотина метра заравнена поляна, която има форма на неправилна елипса и около която се издигат няколко обли каменни грамади. Той е типичен хидрографски възел, като по склоновете му са изворите на най-големите реки във Витоша. Благодарение на непосредствената близост на най-високите ѝ върхове – Резньовите и Черни връх, Витоша придобива

подчертана куполна форма, това е единствената куполна планина у нас. А нейните т.нар. каменни реки са уникално природно образувание. През 1934 година Витоша е обявена за природен парк – първия у нас и на Балканския полуостров. Година по-късно на върха е построена метеорологична станция. Черни връх заема специално място в историята на българския туризъм. Именно тук на 27 август 1895 година писателят Алеко Константинов поставя началото на организирания туризъм и на българския туристически съюз. Всяка година на тази дата много туристи се отправят към върха.

Копривица

75. Архитектурно-исторически резерват „Копривица“

През 1952 година Копривица е обявен за единствения град-музей в страната. От 1971 година е архитектурен и исторически резерват, а седем години по-късно е признат за национален архитектурен резерват с международно значение и за селище

на международен туризъм. Запазената и до днес архитектура на града е пример за цялостното историческо развитие на българското строителство през Възраждането, а в града са родени забележителни възрожденци, част от домовете им са превърнати в музеи. Сред обектите, които може да бъдат посетени тук, са Ослековата

къща, Лютовата къща, музей „Тодор Каблешков“, музей „Димчо Дебелянов“, музей „Георги Бенковски“, музей „Любен Каравелов“. Забележителна е и построената през 1817 година църква „Свето Успение Богородично“, любопитство будят четиридесет чешми от различни исторически периоди и копривицките мостове.

Село Осеновлаг

78. Манастир „Седемте престола“

Близо до село Осеновлаг се намира манастирът „Рождество Богородично“, известен още като „Седемте престола“. Смята се, че той е основан от приелия мона-

шеството княз Георги – брат на Петър Делян. Църквата е построена през 1815 година и е възобновена през 1868 година. Архитектурата ѝ е уникална за Европа – от двете страни на главния олтар са разположени по три малки помещения с отделни входи

– олтари (т.нар. престоли) с иконостаси. Това позволява да се извършват едновременно няколко самостоятелни църковни служби. Според някои легенди манастирът е основан през IX век от седем братя боляри, за които има по един престол.

Самоков

79. Исторически музей – Самоков

Първата музейна сбирка в Самоков е създадена през 1930 година. Шест години по-късно музеят е утвърден, а през 1940 година по проект на архитект Ю. Юрданов е построена първата планирана за музей сграда в страната. Музейният фонд наброява над 30 000 експоната, сред които има археологически находки, етнографска сбирка, занаятчийски произведения, снимки и др. Сред емблематичните ек-

спонати са творби на зографи от Самоковската школа, сред които водещо място заема Захари Зограф.

79. Девически манастир – Самоков

Девическият манастир „Покров Богородичен“ в Самоков, метох на Рилския манастир, е основан около 1772 година от баба Фота – бабата на Константин Фотинов, която приела монашески сан в Русия, около нея се събрали мона-

хини и това се превърнало в основата за метоха. През XIX век манастирът се превръща в, както го описват, люлка на девическото образование. През 1837 година започва строежът на манастирската църква, която е осветена през 1839 година. Позлатеният гърворезбован иконостас е изработен от майстори от Самоковската школа. Според специалистите стенописът „Покров на Пресвета Богородица“ е дело на самия Захари Зограф.

Село Белчин

79а. Цари мали граг

Музейният комплекс „Цари мали граг“ е разположен на хълма „Св. Спас“ над село Белчин. Той е открит през 2009 година и включва късноантичната римска крепост на хълма, средновековната църква „Св. Петка“ и музейната сграда под нея.

Според проучванията мястото е използвано като

свещилище от местното тракийско население през древността. Дори след завладяването му от римляните то продължава да бъде свещено място. Каменната крепостна стена е датирана към края на 60-те години на IV век. Открити находки от разкопките са изложени в музейната сграда, която е построена в духа на старата възрожденска къща от XIX век.

Смята се, че първият християнски храм тук е изграден върху езическото свещилище през IV век. През VI век на негово място се появява базилика, а през XV век – църквата „Св. Петка“, в която е запазен уникален иконостас. Днес тя е реставрирана и е обявена за археологически и архитектурен паметник на културата с национално значение.

Костенец

79б. Крепостта „Стенос“. Проход Траянови врата

На около 15 километра от Костенец е разположена крепостта „Стенос“ в прохода Траянови врата. Проходът е наречен на името на римския император Траян. Според данни от археологически проучвания крепостта е изградена върху тракийско селище от бронзовата и желязната епоха. Не е известно

кога започва нейното строителство, но първите писмени свидетелства за крепостта са от III век. Тя има план на удължен правоъгълник, запазени са градежи с височина от 2 до 5 метра. До нас е достигнало и знание, че в крепостта е имало уникално водно съоръжение и подземен тунел.

79в. Костенски водопад

През 1974 година Костенски-

ят водопад, разположен на река Чавча в Национален парк „Рила“, е обявен за природна забележителност. Височината, от която водата пада надолу, е около 10 метра. Около водопада са се формирали естествени пещери и скални образувания, както и скални растения, които са защитени от закона. От местността започва живописното Костенско дефиле.

Рила планина

80. Връх Мусала

Най-високият връх не само в България, а на целия Балкански полуостров се намира в Рила. Това е Мусала с надморска височина от 2925,4 метра. Според някои източници името му идва от арабската дума мусала, която означава

път към Бога или място близо до Бога. Някои наблюдатели го оприличават на граничен конус, който пробужда синевата. Тук е разположено Леденото езеро – най-високото езеро на Балканския полуостров. Първата българска

високотининска метеорологична наблюдателница е построена именно на Мусала през 1932 година. Върхът е покрит главно с алпийска растителност, а планински пасища са разположени в южната му част.

Село Скравена

82. Паметник-костница на Ботеви четници

В ботевградското село Скравена е изградена мемориална костница на Ботеви четници, изгубили живота си в засада на 2 юни 1876 година край Рашов дол, оттегляйки се след поражението при връх Вола (познат днес като връх Околчица). В костницата са запазени черепите на

десет души от групата на Георги Апостолов, които селските първенци на Скравена Георги Стаменов и Петко Студенковски успяват да откупят от башибозуците, организирали с тях злоещо шествие, носейки отрязаните глави на четниците, набучени на колове. След като били откупени, те са погребани в двора на местната църква.

През 1982 година черепите са преместени в специално изградената костница и са поставени в стъклени саркофази. Сред тях е поместена и скулптура, носеща наименованието „Майчина болка“. Костницата става причина Орхане – както се е наричал близкият град в миналото, да се преименува на Ботевград.

Ботевград

82а. Исторически музей – Ботевград

Първата музейна сбирка в Ботевград е уредена през 1937 година. През 1959-а събраната и обогатена колекция е представена в приспособена за целта сграда, с което се поставя началото на Общ народен музей в града. През 2011 година в реновираната сграда на бившата съдебна палата се открива Исторически музей – Ботевград. Фондът му съдържа над 17 000 експоната.

82а. Часовникова кула – Ботевград

Най-високата възрожденска часовникова кула в България се намира в Ботевград. Тя е построена по предложение на Мидхат паша и градежът ѝ се случва между 1862-1864 година. 30-метровата кула е украсена със сини фрески, а архитектурните ѝ елементи са подобни на тези в къщите от Пловдив и Копривица. Формата на кубето ѝ обаче показва, че ней-

ният поръчител е изповядвал мюсюлманската вяра. До часовниковия механизъм се стига по дървена стълба, негов майстор е железарят Генчо Наков – Кантарджията. Прочутият майстор Лазар Димитров пък изработва медната камбана, която оглася града на всеки кръгъл час чрез специално приспособление и чукче.

Село Байлово

82б. Къща-музей „Елин Пелин“

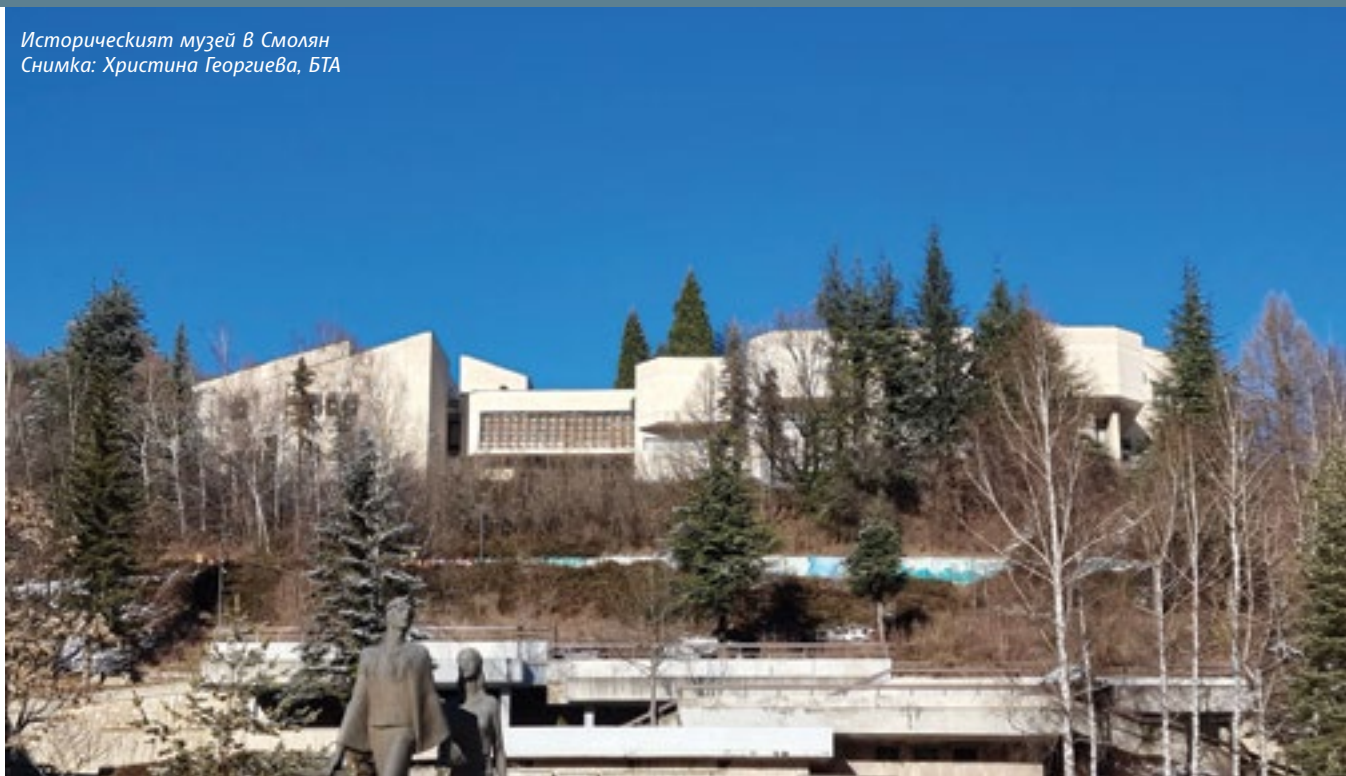
През 1979 година родната къща на писателя Елин Пелин в село Байлово, община Горна Малина, става исторически паметник на културата от национално значение. През декември 1987 година музейната сбирка е обявена за Къща-музей „Елин Пелин“ и за филиал на Националния литературен музей.

Димитър Иванов Стоянов, както е истинското име на Елин Пелин, е роден на 18 юли 1877 година и отраснал в тази къща, построена в годините преди Освобождението. В приземния етаж бащата му – Йото Варджията, е създал със собствени средства първото училище в селото. В музея днес е пресъздадена домашната обстановка от края на XIX – началото на XX век, в която

Елин Пелин започва да пише първите си произведения. Показана е и стаята на твореца, в която са запазени негови лични вещи, библиотеката му, работната маса, маситницата и писалката му. Тук той създава разкази като „Ветрената мелница“, „Напаст божия“, „Гост“ и др.

ОБЛАСТ СМОЛЯН

Историческият музей в Смолян
Снимка: Христина Георгиева, БТА

83. Регионален исторически музей – Смолян

Историческият музей е най-старият и най-големият музей на територията на Средните Родопи. За основаването му заслуга има книжовникът Стою Шишков, който на своя 70-годишен юбилей през 1935 година прави дарение за изграждане на етнографски музей в родното му Устово. Днес музеят е общоисторически, а от 2002 година официално носи името на своя основател Стою Шишков. От специално построената сграда на музея се открива впечатляваща гледка към Смолян и родопските върхове Перелик, Карлък и

Соколица. Историческите, археологическите и културните артефакти, част от фонда му, разказват за живота в Родопите и неговото развитие от древността до съвременната епоха. Тук е представен и един от най-типичните обичаи в планината – кукерите.

83а. Планетариум – Смолян

Най-големият Планетариум с народна астрономическа обсерватория в България е открит на 6 септември 1975 година в Смолян. Той развива изследователска, образователна и популяризаторска

дейност. Едно от най-впечатляващите помещения в него е кръглата звездна зала с куполообразен таван. Доскоро проекционният апарат, произведен от „Карл Цайс“-Йена, е проектирал тук с изключителна точност изкуствено небе. След повече от четири десетилетия работа апаратът е силно амортизиран и днес е само музеен експонат. Планетариумът разполага с няколко и различни по размер телескопи. С част от тях при ясно небе и в определени дни от седмицата посетителите могат да наблюдават космически обекти.

Село Момчиловци

836. Църква „Св. св. Константин и Елена“

През 1836 година майстори-каменогелци от село Момчиловци построяват църквата „Св. св. Константин и Елена“. В началото на XX век тя е разширена, като за облагорождането на църковния двор, изграждането на кам-

банарията и притвора заслуга има хаджи Негелчо Канев, възпитаник на италианската школа по каменогелство. Самото село Момчиловци, разположено сред живописния пейзаж на Централните Родопи, със своята жива етнографска атмосфера напомня на музей. Сред основните занаяти в миналото тук са били рибарството, строителство-

то, златарството, шивачеството и абаджийството. За удобство на туристите в селото работи Туристически информационен център. През 1964 година тук е открит и културно-исторически музей, в който има няколко отдела – „Археология“, „Възраждане“ и „Етнография“, свързани с историята на района. В музея има и малка картинна галерия.

Село Мозилица

84. Пещера Ухловица

На 1040 метра надморска височина, на 3 километра от село Мозилица и на 37 километра от планинския курорт Пампорово се намира една от най-старите пещери в региона – Ухловица. Твърди се, че тя е на повече от 3,5 милиона години. Името ѝ идва от гумата улулица, както се нарича вид сова, обитавала този район. В пещерата може да се наблюдават сталактити, сталагмити и сталактони, както и коралити – редки гендритни образувания, наподобяващи морски корали. В горния етаж на пещерата е т.нар. Зала на пропастите. Към долната ѝ

част се спускат четири дълбоки пропасти. За да стигнат до там – най-красивата част на пещерата, където се намират няколко езера и скални водопади, туристите трябва да преминат по стръмна метална стълба. Температурата в пещерата целогодишно е 10-11 градуса.

84. Агушеви конаци

През 1964 година Агушевите конаци при смолянското село Мозилица са обявени за архитектурен и художествен паметник от национално значение. Това е най-големият запазен феодален ансамбъл в Родопите, който заради вну-

шителността си е сравняван с феодален замък – явление, което е без аналог на Балканския полуостров.

Той се простира на площ от два декара и включва комплекс от три свързани сгради, оградени с общ зид и кула. Конаците са построени за Салих ага и неговите синове от трима майстори за период около двадесет години – от 1820 до 1842 година. В Агушевите конаци се е помещавала една от най-големите частни библиотеки на Балканите в края на XIX и началото на XX век – голяма част от нея се съхранява в отдел „Специални сбирки“ на Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив.

Пампорово

84а. Върх Снежанка

На 15 километра от град Смолян със своите 1926 метра се извисява един от най-красивите върхове на България – Снежанка. Това е най-високият

върх в курорта Пампорово и от него тръгват множество ски писти, а това го превръща в предпочитана дестинация за любителите на зимните спортове у нас.

На Снежанка е построена

телевизионна кула. Тя е височина 156 метра и в нея се помещава кафе-панорама, от което се открива живописна гледка към Рила, Пирин и Стара планина.

Родопи планина

85. Върх Голям Перелик

Със своите 2191 метра Голям Перелик е най-високият връх в Родопите. Той заема седмо място по височина сред планините в България. Включен е под номер 7 в националното движение „Покорител на 10-те планински първенци“, а в близост до върха преминава маркираната пътека, която

е част от българския участък на пешеходния европейски туристически маршрут Е-8.

Върхът е разположен в най-високата част на Родопите и образува част от главното било, което дели басейна на река Арда от долините на река Въча и река Чепеларска.

Около върха се разстила типично високотинско

плато с тревиста растителност.

Думата перелик, гала наименованието на върха, е с турско-персийски произход – в превод означава самодивско сборище.

Чепеларе

85а. Музей на родонския карст

Учителят Димитър Райчев създава ученически кръжок по геология в средата на миналия век и това поставя началото на изучаването на пещерите в района. През 1963 година е създаден Пещерен клуб, в който се включват пещерници и научни специалисти. Само пет години по-късно е открита Музейна сбирка по пещерно дело. Тя е в основата на създадения през 1980 година Музей на родонския карст.

Спелеологията – науката за пещерите, е представена в пет теми: „Геология“, „Петрография“, „Биоспелеологията“, „Палеонтология“ и „Пещерна археология“.

85а. Национална астрономическа обсерватория „Рожен“

На 13 март 1981 година официално е открита Националната астрономическа обсерватория „Рожен“. Тя е най-голямата астрономическа обсерватория

в Югоизточна Европа и на Балканския полуостров. Разположена е на връх Свети Дух в Родопите, над местността Рожен, и се стопанисва от Института по астрономия на Българската академия на науките. Със своите шест телескопа обсерваторията позволява да се правят изследвания на обекти и явления както от Слънчевата система, така и извънгактични.

Златоград

86. Етнографски ареален комплекс

Най-южният български град – Златоград, е сгушен в живописна долина в Родопите, на 70 километра от Пампорово. Етнографският ареален комплекс „Златоград“ е музей на открито, който участва и в

ежедневието на града. Етнографски музей, занаятчийски работилници и експозиция с водни съоръжения са част от комплекса. Историко-етнографската музейна експозиция е разположена в къщата на Александър Чанов, който в миналото е натрупал състояние от производството

на аби и търговия с тютюн. Днес къщата е архитектурен паметник на културата. Общ двор я свързва с механа „Беловидово“ – двете сгради представляват своеобразен архитектурен ансамбъл от втората половина на XIX век.

87. Архитектурен резерват „Широка лъка“

Китното село Широка лъка е разположено в Родопите на главния път Смолян – Девин. Името му идва от старобългарски, като думата лъка означава извивка, кривина, лъкатушене. То е обявено за архитектурен и фолклорен резерват. Запазените къщи носят духа на Възраждането, като по-голямата част от тях са в типичния родопски архитектурен стил и са покрити с каменни плочи. Над 90 обекта в селото са обявени за паметници на културата. Сред най-известните от тях са Сзуровската, Учиовската, Богдановата и Калайджийската къща. Сред

забележителностите е и Етнографският музей „Згуровски конак“, църквата „Успение Богородично“, родната къща на Екзарх Стефан I, паметникът на Капитан Петко Войвода, трите каменни моста от римско време и др. Често определят Широка лъка като „музикална столица“ на Родопите, планината на Орфей. Тук са създадени прочути родопски песни, изпълнявани в съпровод от каба гайда. Сред любопитните преживявания в селото е и т.нар. Песпонделник – провежда се в първите дни на месец март в селото и е един от най-големите кукерски празници в страната.

87. Читалище „Екзарх Стефан“

През 1872 година в Широка Лъка е учредено читалище, което днес носи името на родения тук екзарх Стефан – първия предстоятел на възстановената самостоятелна Българска православна църква. Читалището се намира в центъра на селото, като в момента в него се помещава информационният център на Широка Лъка. В центъра е издигнат и паметник на екзарх Стефан Първи, роден със светското име Стоян Попгеоргиев Шоков.

87а. Кристална зала „Родопски кристал“

В Маганския регион рудодобивът е дейност, позната от древността. Днес една от най-големите забележителности на град Маган е Кристалната зала „Родопски кристал“. Тя е създадена през 1984 година. В нея са представени близо 600 експоната, извадени при добив на оловно-цинкови руди – това е забележително, понеже не са много находищата в света, където може да бъдат открити кристални форми като галенита и сфалерита например. В експозицията е

представена голямата група на ахатите, а най-често срещаният минерал от групата на карбонатите е калцитът. Кристалите в Маган имат уникални форми и впечатляващи отблясъци. Най-големият експонат е с размери 80 на 60 сантиметра. Кристалната зала е член на Международната асоциация на минераложките музеи.

87а. Пещера Шаренка

Малката пещера-рудник Шаренка се намира на около два километра югозападно от Маган и носи името на

най-големия квартал в града. Два са начините да се стигне до нея – пеша по планинска пътека или с автомобил по асфалтов път. Пещерата е облагородена през 2008 година и е своеобразен музей на рударството, което датира по тези земи от VIII век преди Христа. Музейната сбирка е експонирана с художествено осветление, като са използвани и 10 восъчни манекена в естествен човешки ръст. Поради ремонтни дейности е затворена за посетители през 2020 година.

Село Тризграг

88. Пещера Дяволското гърло

Днес в пещерата Дяволското гърло се влиза от изкуствено прокопан вход в края на Тризградското ждрело. Името на пещерата идва от формата на сегашния ѝ изход, която напомня на дяволска глава. Дължината на Дяволското гърло е един километър, като туристите имат достъп до 350 метра от него. Пещерата е пропадна – образувала се е вследствие на пропадането на земните пластове, а за формирането ѝ роля има и река, падаща под земята от 42 метра височина. Това е най-високият подземен водопад на Балканския полуостров.

Той се намира в т.нар. Бучаща зала. След входната зала на Деветашката пещера това е най-голямата зала на пещера у нас, като за сравнение изследователите посочват, че е с такъв размер, че в нея може да се побере катедралата „Св. Александър Невски“ например. Сред любопитните явления тук е т.нар. сифон-галерия, в която се губят водите на подземната река, а след известно разстояние отново излизат на повърхността.

88. Тризградско ждрело

Живописният пролом на Тризградска река – Тризградското ждрело, започва на около

2 километра под село Тризграг по пътя към Девин. То е с дължина около 7 километра, като същинското ждрело е около 2-3 километра. От двете му страни се издигат мраморни скали, които образуват тесен пролом, наречен Тунела. В района се намират 150 пещери, като някои от тях са служили за човешки жилища в Праисторията. Благодарение на пещерите тук се срещат 20 от общо 30 вида прилепи за Европа. В края на ждрелото изкуствено е прокопан вход за пещерата Дяволското гърло – още една от местните атракции.

Село Ягодина

89. Ягодинска пещера

На 20 километра южно от Девин и на 3 километра югозападно от село Ягодина се намира пещерата, кръстена на селото – Ягодинска. Тя е на възраст 275 000 години. Със своите 10 500 метра тя е най-дългата пещера в Родопите и е третата по дължина в България. Ягодинската пещера е разположена на три етажа, от които само третият е облагорожен, електрифициран и по него е изградена 1250-метрова туристическа пътека.

По целия туристически маршрут може да се видят красиви пещерни образувания

– сталактити, сталагмити, сталактони, синтрови езера, леопардова кожа, при която скалните слоеве са с различно оцветяване, дендрити и уникалните образувания пещерни перли. При проучването на пещерата на 4 метра след естествения ѝ вход на първо ниво е открито енеолитно жилище. То е било местен керамичен център и е единствено в Европа, запазено в естествения си вид.

89. Буйновско ждрело

Между селата Ягодина и Тешел в Западните Родопи, от

двете страни на Буйновска река, е разположено Буйновското ждрело. То е дълго почти десет километра, което го превръща в най-дългото ждрело в България. Буйновската река е успяла да извае впечатляващи образувания – 4 арки, сред които са Вълчи-ят скок и Дяволският мост, десетки пещери, ниши и гр. Чудесна гледка към ждрелото се открива от панорамната площадка „Орлово око“, която е изградена на връх Свети Илия на височина 1563 метра.

ОБЛАСТ СТАРА ЗАГОРА

Казанлъшката тракийска гробница
Снимка: Ралица Стефанова, БТА

Чирпан

71. Къща-музей на Пейо К. Яворов

В централната част на Чирпан се намира родната къща на поета Пейо Яворов, която отваря врати като музей през октомври 1954 година. Къщата-музей съхранява предмети, документи и снимки, свързани с дейността на твореца и епохата, в която е живял. Експозицията заема три помещения: кухня, гостна стая и т.нар. Пейова стая, в които може да се видят негови лични и семейни вещи. В началото на 70-те години до къщата е построена експозиционна зала, в която са проследени основните мо-

менти от житейския път на Яворов – годините в родния му град и ученето в Пловдив, работата му като телеграфист, поетичният му живот в София, участието му в кръга „Мисъл“ и дейността му във ВМРО, както и срещите с най-важните жени в живота му – Мина Тодорова и Лора Каравелова.

71. Художествена галерия „Никола Манев“

Художествената галерия „Никола Манев“ дели общ двор с къщата-музей „Пейо Яворов“ в Чирпан. Галерията се помещава в купена през 2000 година от Никола Манев старинна къща

от XIX век, която той възстановява и дарява на града с 40 свои картини от различните периоди на творческия си път. Българският художник е израснал в Чирпан, но завършва живопис в Академията за изящни изкуства в Париж и след това се установява във френската столица. В галерията е изложена и впечатляваща колекция от гигантски кристали от Южна Америка, дарени от приятеля на художника Илия Делев, който живее в Бразилия. В Чирпан Манев поставя традицията през септември на откритата сцена на музеев комплекс „Яворов“ да се провеждат Празници на изкуствата.

Село Златна Ливада

71. Манастир „Св. Атанасий“

Най-старият манастир в Европа – „Свети Атанасий“, се намира над село Златна Ливада. Той е основан през 344 година от свети Атанасий Велики, патриарха на Александрия, който

отсяда близо до Берое (както тогава се е наричал градът в района на днешна Стара Загора) по време на пътуването си към Вселенския събор в Сердика.

През почти 17-вековната си история манастирът многократно е разрушаван и постро-

яван. Преди Освобождението тук убежище намират Васил Левски и други революционери. Днес манастирският комплекс включва възстановената през 1961 година църква, пещера-постница и аязмо с лековита вода, за която се носят легенди.

Стара Загора

90. Регионален исторически музей – Стара Загора

През 1907 година група старозагорски общественици основават Археологическото дружество „Августа Траяна“, а 5 години по-късно е построена специална сграда, пригодена за музей и за градската библиотека. През годините музеят търпи промени и развитие. През 1995 година започва строителство на новата музейна сграда, замисъл на архитектите Петко Киряков, Георги Чернев и Николай Вътев, която е разположена в центъра на града и е уникална във функционално отношение.

През 2000 година от Окръжен исторически музей се преобразува в Регионален исторически. Постоянната експозиция в новата сграда е открита през март 2009 година. Тя включва артефакти от развитието на района от ранния неолит до годините след Освобождението. Над 100 000 фондови единици от праисторията до съвременността са част от богатството на музея. Сред тях има впечатляващи ек-

понати като костен игол и мраморна антропоморфна фигурка от V хилядолетие преди Христа, мраморна статуарна група на Орфей, монетите на Август Траяна и др.

90. Музей „Неолитни жилища“

Музеят „Неолитни жилища“ включва праисторическа селищна могила, което се намира в западната част на Стара Загора. През 1969 година при спасителни археологически проучвания са разкрити останки на къща – една от най-добре запазените и с най-богат инвентар двете-тажна жилищна постройка в Европа от епохата на ранния неолит – начало на VI хилядолетие преди Христа. Днес тя е запазена в специална защитна сграда. В седемметровата постройка, измазана с глина, в миналото са живели три семейства. От бита на хората, които са били тук преди 8000 години, до нас са достигнали керамични съдове с различни украси, пещи, зърнохранилища, ръчни мелнички и култови олтари за религиозни обреди.

Част от музея е експози-

цията „Праисторическото изкуство в Старозагорско“, в която са събрани оръдия на труда, керамични съдове, накити и зооморфни и антропоморфни пластики, създадени от древната цивилизация.

90. Паметник „Бранителите на Стара Загора 1877“

В края на юли 1877 година тържествено е открит мемориалният комплекс „Бранителите на Стара Загора 1877“, който пази паметта на битката в защита на града през юли 1877 година. Петдесетметровият монумент се извисява на Чадър могила и е оригинално пластично решение, което претворява Самарското знаме. В основите му е положена костницата. Като вечна стража пред него са изваяни фигурите на шестима опълченци и руски офицер. Паметникът е дело на архитектите Богомил Давидков и Благовест Вълков, на скулпторите Крум Дамянов и Божидар Козарев, на инж.-конструктора Антон Малеев и на строителната бригада на Генади Милованов.

Казанлък

91. Казанлъшката тракийска гробница

ЛИК 2025

При прокопаване на противосамолетно убежище през 1944 година група войници по-

падат случайно на известната днес Казанлъшка тракийска гробница. Тя е датирана от археолозите към края на IV – началото на III век преди Христа и е част от не-

кропол, разположен до столицата на Одриското царство Севтополис. През 1979 година гробницата е вписана в Списъка на ЮНЕСКО на световното културно и природно наслед-

ство. Известна е най-вече със запазените си стенописи в куполното помещение и в коридора, на които са изобразени военни сцени, конници с характерното за епохата облекло и въоръжение, и т.нар. погребално угощение. Смята се, че те са направени около 320-280 година преди Христа и са дело на грък или тракиец, усвоил елементите на елинистичната живопис.

91. Литературно-художествен музей „Чудомир“

През 1968 година, само година след смъртта на писателя, художник и общественик Димитър Чорбаджийски, известен като Чудомир, родната му къща в Казанлък е обявена за музей. Във вида, познат днес, музейният комплекс е открит през 1979 година. Той е единственият литературно-художествен музей в

страната ни. Включва дома, в който е израснал Чудомир, три зали с художествено-документална експозиция, модерно фондохранилище и конферентна зала. Разполага с над 15 000 експоната – оригинални ръкописи на Чудомир, негови скици, рисунки и писма, както и вещи, които са били част от общия им живот със съпругата му – художничката Мара Чорбаджийска.

Шунка

92. Храм-паметник „Рождество Христово“ – Шунка

Идеята да се построи храм-паметник на загиналите хиляди руски войници в борбата за Освобождението на страната ни е погетата в Русия през 1879 година от Олга Николаевна Скобелева, майката на руския герой от войната генерал-майор Ми-

хаил Скобелев, и от граф Изнаниев и е подкрепена от император Александър Втори. Решено е храмът да бъде построен там, където започва Шипченският проход, и да носи името „Рождество Христово“, тъй като последната голяма битка там се провежда около този празник. Храм-паметникът е завършен през 1902 година и през

септември на тържество, съвпадащо с 25-годишнината на Шипченската епопея, е открит в присъствието на княз Фердинанд и руския император Николай Втори. Стилът на храма напомня на руските църкви от XVII век и петте му позлатени купола са в традиционната форма на луковица.

Врх Шунка, Стара планина

92. Национален парк-музей „Шунка“

Националният парк-музей „Шунка – Бузлуджа“ е музей на открито, който обхваща исторически места, свързани с отбраната на Шипченския проход през 1877-1878 година по време на Руско-турската война. Музеят е създаден през 1956 година и обединява комплекс от паметници и различни възстановки на

батареи, землянки и грузи. Централно място в него заема Врх Шунка, където през 1934 година в почит към загиналите за Освобождението на България е издигнат Паметникът на свободата.

Той е висок 31,5 метра, има форма на пресечена пирамида, а пред входа му е поставен огромен месингов лъв. По страните на паметника са изписани местата на големите сражения, в приземния

етаж мраморен саркофаг пази част от костите на руските войни и българските опълченци, участвали в тях. Музейна експозиция допълва разказа за случилото се по време на сраженията. От покрива на паметника се открива панорама гледка към околността.

ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ

Търговище

81. Славейковото училище

Известното днес като Славейково училище е построено в Търговище през 1863 година. Инициативата е на местните учители Спиридон Грамагов и Янко Деветаков, а даренията са от щедри търговищенци, загрижени за образованието на своите деца. Решено е училището да носи името на светите Седмочисленици – българските просветители. То е построено от тревненските майстори Димитър Сергюв и Уста Генчо Кънев. Според специалистите това дава началото на цялото по-нататъшно възрожденско училищно строителство. Във вътрешното оформление на училището участва и Петко Р. Славейков,

който е учител за кратко в града. Лично той произнася приветственото слово при тържественото освещаване на сградата в деня на светите Седмочисленици през 1863 година. Заради приноса му училището започва да се нарича Славейковото. През 1963 година е превърнато в музей. През 1971 година сградата е обявена за национален паметник на културата.

81. Средновековната крепост „Мисионис“

Средновековната крепост „Мисионис“ е разположена на 7 километра от Търговище. Древният град, около който е издигната, е датиран към периода на ранновизантийската и средновековната българска история – IV-VI,

IX-X и XII-XIV век. Проучвания през 60-те години разкриват руините на крепостта, която свързват с победата на хан Крум над император Никифор. Открити са също крепостни стени с кули, две базилики и раннобългарско селище. Според последните проучвания това не е била обикновена стражева крепост, а средновековният град е бил гуховен християнски център, съществувал от началото на IV до края на XIV век. Смята се, че почти десет века Мисионис заема важно място в търговията между Византия и българската средновековна държава. В края на XIV век обаче градът е опожарен и остава само историята за славното му минало.

Попово

81а. Исторически музей – Попово

През 1927 година в Попово е основано археологическо дружество. Негов наследник е Историческият музей в града, който получава статут през 1991 година. Днес музейната експозиция тук е представена по съвременен начин. Сред модерните нововъведения

например са виртуалните аудиозигове, с които са оборудвани всички зали на музея. Те се управляват чрез QR кодове. Мястото разполага с интерактивни кътове, както и с 3D компютърен виртуален модел на късноантичната крепост Ковачевско кале. Към него има самостоятелна художествена галерия. Тук

може да бъде видяна колекция от икони с творби на тревненски зографи от XVIII и XIX век. Освен археологическите артефакти музеят е обособил и етнографски отдел – за уникални носии от региона.

ОБЛАСТ ХАСКОВО

Статуята „Света Богородица“ в Хасково
Снимка: Ники Матанов, БТА

Хасково

72. Монумент „Света Богородица“

Най-високата в света статуя на света Богородица с Младенеца е в Хасково. Високият 32,8 монумент е открит през 2003 година, а две години по-късно е вписан в раздел

„Религия“ на книгата „Световните рекорди на Гинес“. Статуята тежи 80 тона и е изработена от полимер-бетон. Извисява се върху 17-метров постамент, като в основата му се намира малък параклис – „Рождество Богородично“. Статуята е дело на скулп-

торите Петьо Александров, Никола Стоянов и колектив. Смята се, че Божията майка е покровителка на града. От 1993 година 8 септември, когато се отбелязва Рождество Богородично, е обявен за празник на Хасково.

Село Александрово

72. Александровска гробница и музеен център

В могилата Рошавата чука край село Александрово през 2000 година група археолози попадат на тракийска гробница, датирана към IV век преди Христа. Тя е построена за тракийски владетел, но все още не е изяснено кой точно е той. Архитектурата

и уникалните стенописите, които са безценен източник на информация и имат висока художествена стойност, я превръщат в един от забележителните представители на тракийското културно наследство у нас и я нарежда сред най-големите съоръжения от този тип, открити до момента. Точно копие на

Александровската гробница е изградено в открития в непосредствена близост през 2009 година Музеен център „Тракийско изкуство в Източните Родопи“. В него може да се видят още различни артефакти от културното наследство на траките от региона.

72а. Тракийска куполна гробница

През 1931 година местни жители случайно откриват известната гнес тракийска куполна гробница на около 13 километра от село Мезек. Тя е най-голямата и една от най-интересните и внушителни куполни гробници от микенски тип в Тракия, датирана около IV–III век преди Христа. Запазена е изцяло в оригиналния си вид – образец за великолепно архитектурно творение, и през 1968 година е обявена за паметник на културата. В гробницата

са открити разнообразни предмети, изработени от злато, бронз, желязо, керамика и стъкло. Открити са следи от четири до шест погребения и се смята, че е била фамилна гробница на тракийски аристократ.

72а. Средновековна крепост

Една от най-добре запазените средновековни крепости в България се намира в близост до село Мезек. Тя е изградена от ломен камък и бял хоросан. Подсилена е с

девет кули, пет от които са разположени по най-уязвимата южна крепостна стена. Предполага се, че крепостта е построена в края на XI и началото на XII век при управлението на Алексий I Комнин. Тя е изпълнявала функциите на замък или за постоянно пребиваване на гарнизон. Използвана е до завладяването на района от османците.

72в. Антична вила „Армира“

При строителството на язовир край Ивайловград през 1964 година случайно е открита римска вила, която приема името на реката, около която преди векове е била построена, и става популярна като вила „Армира“. Това е най-богатият частен дворец от римско време, открит на територията на нашата страна. Плановата схема, по-големите мозайки и мраморната украса я превръщат в образец на римската провинциална архитектура на Балканите. Вилата е построена през втората половина на I век от виден тракийски аристократ като център на

голямото му владение. През III век е разширена и се превръща в същински дворец от Римската империя. Сред забележителностите в нея са единствените портрети върху мозайка от римската епоха, намерени досега в България – те изобразяват един от собствениците на вилата и двете му деца. Сред образите в мозайките многократно се повтаря този на Горгона Медуза.

72в. Общински исторически музей – Ивайловград

Сред най-младите музей в страната е този в Ивайловград. Общинският исторически музей е открит през 2009 година и се помещава в

реновираната сграда на бившата градска баня. Музейният разказ е организиран в няколко експозиции: „Археология“, „История на града и района преди Освобождението“ и „История след 1878 година“. В археологическия раздел са подредени артефакти, открити при разкопките в региона – артефакти от крепостта Лютица, елементи от тракийска погребална колесница от разкопките на могилата край село Свирачи и керамика от античната вила „Армира“. В следващите два раздела са събрани документи и артефакти от историята на града в стремежа към свобода и живота на местното население след Освобождението.

72г. Природозащитен център „Източни Родопи“

През 1998 година Българско дружество за защита на птиците (БДЗП) основава Природозащитен център „Източни Родопи“. Той се намира в близост до Маджарово, където

са колонии на белоглавия лешояд в България. Мястото е важно за опазването на грабливите птици в страната и специално за застрашения в световен мащаб египетски лешояд. Експозицията в центъра включва снимки, информационни табла и други изо-

бражения, които представят биоразнообразието на Източните Родопи. Тук се срещат общо 4329 животински вида, като 278 вида са птици. Сред акцентите са лешоядите. В България може да се наблюдават египетският, белоглавият, черният и брадатыят.

73. Исторически музей – Димитровград

През 1947 година с указ на министър-председателя и лидер на БКП Георги Димитров се създава Димитровград, който обединява селата Раковски, Мариино и Черноконьово. През 1951 година тук е открит Музей на социалистическото строителство, за да покаже развитието на новия град. Това е началото на Историческия музей в Димитровград – първия в страната музей за съвременна история. Днес профилът му е общоисторически и в него са включени археологически, етнографски и отдел за нова и най-нова история. Част от обектите на музея са Художествената галерия „П. Чурчулиев“ и

домът-музей „Пеньо Пенев“. В музея се намира единствена по рода си зала „Бригадирско движение в България“, която разказва за този противоречив момент от историята на страната ни. В зала „Димитровград“ се проследява изграждането на един от символите на социализма у нас. А сред любопитните архе-

ологически находки е неолитният човек, открит при разкопки в местността Кара дере село Крум.

73. Дом-музей „Пеньо Пенев“

Българският поет Пеньо Пенев е роден в севлиевското село Добромирка, но най-хубавите години от живота му преминават в Димитровград, където пристига през 1949 година. През 1964 година към „Музея на социалистическото строителство“ в града се открива изложба на името на твореца, която прераста в постоянна експозиция. Шест години по-късно тя е преместена в дома, където той е живял. През 1980 година експозицията е преименувана в Дом-музей „Пеньо Пенев“.

В музейния фонд се съхраняват над 1200 експоната, като сред тях са ръкописи, бележници със записки, лични вещи и портрет на Пеньо Пенев, нарисуван от сина му – художника Владимир Пенев. В музея може да се чуят и записи с оригинални изпълнения на Пеньо Пенев на неговите произведения.

73. Астрономическа обсерватория „Джордано Бруно“

В средата на миналия век човечеството отправя поглед към Космоса и завоюва неимоверни успехи в овладяването и опознаването му, което засилва интереса към астрономията. По това време в Димитровград се строи парка „Н. Й. Вапцаров“ и се заражда идеята в него да се изгради планетариум. Проектът е на архитект Милко Миланов, а началото е поставено през 1959 година. Пред сградата е изграден паметник на италианския философ Джордано Бруно, на когото ще бъде кръстен целият комплекс, изработен от скулптора Марин Узунов. На 24 май 1962 година планетариумът е тържествено открит – той е първият в България, а астрономическата обсерватория – втора в страната. В Звездната зала на димитровградския планетариум може да бъде демонстрирано изкуствено звездно небе, а от наблюдателния павилион с подвижен покрив може да се правят астрономически наблюдения.

94. Регионален исторически музей – Шумен

Известният възрожденски учител Сава Доброплодни поставя началото на музейното дело в Шумен, когато през 1857 година със свои ученици организира първата експедиция до руините на Велики Преслав и със събраните материали е подредена малка сбирка в библиотеката на Мъжкото класно училище. През 1902 година в града е учредено Археологическо дружество, а две години по-късно в културния център на Шумен е открит Окръжен музей. През 2000 година той става Регионален исторически музей. Днес в музейния му фонд се съхраняват едни от най-големите и най-стойностни колекции в страната, които включват накити, въоръжение, нумизматика, икони, старопечатни книги, етнографски колекции, филмови афиши и др.

94. Историко-археологически резерват „Шуменска крепост“

Историко-археологическият резерват „Шуменска крепост“ се намира на Шуменското плато на около три километра от града. Първите укрепени селища тук са издигнати от траките през V-II век преди Христа. В периода II-IV век крепостта защитава важни римски пътища, а през V-VI век е използвана от ви-

зантийската власт за защита на подстъпите към Стара планина. През XII-XIV век крепостта е един от градските центрове на Второто българско царство. Тя продължава да съществува и в началото на Османското владичество, но през 1444 година е разрушена. Днес възвущащата история на Шуменската крепост е представена като музей на открито.

94а. Паметник „Създатели на българската държава“

На 450 метра надморска височина на Шуменското плато се издига Мемориалният комплекс „Създатели на българската държава“. Паметникът е тържествено открит през 1981 година като част от честванията на 1300-годишнината от създаването на България. Монументът е дело на голям колектив, ръководен от проф. Крум Дамянов. При създаването му за първи път в България при извайване на фигурите се съчетават елементи от старобългарската каменарска школа и съвременен футуристичен стил. Паметникът пресъздава ключови моменти от историята на Първото българско царство – представя хановите Аспарух – основателя, Тервел – първия български дипломат, получил титлата кесар от византийския император, Крум – законодателя, Омуртаг – строителя, княз Борис – покръстител,

цар Симеон Велики и книжовниците Климент, Наум и Ангеларий. Образите им са допълнени от откъси от стари епиграфски паметници и мозайка. А над тях, на 50 метра височина, е поставена фигурата на лъва като символ на българската мощ.

95. Томбул джамия „Шериф Халил паша – 1744“

Най-голямата в България и на второ място по големина на Балканския полуостров след „Султан Селим“ в Одрин е шуменската джамия „Шериф Халил паша“. Заради тумбестата форма на купола си е известна и като Томбул джамия. Според преданията строежът ѝ започва през 1740 година по инициатива на издигналия се до паша Шериф Халил и е в памет на баща му. Комплексът има няколко двора. В най-големия от тях е шадраванът, за който се вярва, че водата му е свещена. Джамията е красива не само отвън, а и отвътре, където е богато украсена. Смята се, че добрата акустика на молитвената зала е в резултат на техника, използвана от мнозина строители по онова време, постигната чрез възраждане в стениите на глинени гърнета. В библиотеката на джамията са се съдържали над 5000 тома религиозна литература на арабски и персийски език, които днес се пазят в Народната библиотека „Свети свети Кирил и Методий“ в столицата.

Плиска

96. Национален историко-археологически резерват „Плиска“

Един от най-големите градове през Средновековието в Европа е българската столица Плиска, която се простира на 23 хиляди декара. Тя е създадена през 681 година от хан Аспарух, първия български владетел, и повече от две столетия е столица на българската държава. През

първата половина на IX век в града се издигат представителен и жилищен дворец, езически храмове, бани, а ханската резиденция е водоснабдена чрез мрежа от водопроводи от глинени и оловни тръби. Столицата има ключова роля при приемането на християнството от българския народ, след което тук се появяват множество храмове, един от които е т.нар. Голяма базилика. В нея през

886 година са посрещнати учениците на Кирил и Методий и това дава началото на първата славянска книжовна школа. Първите разкопки на Плиска са направени през 1899 година от археолога Карел Шкорпил. Днес тук може да се видят останки от дворците на владетелите Крум и Омуртаг, храмове на бог Тангра, Голямата базилика и много други постройки.

Село Магара

97. Национален историко-археологически резерват „Магарски конник“

На 20 километра от Шумен се намира знаковият символ на Националния историко-археологически резерват „Магара“ – скалният барелеф „Магарският конник“. Той е изсечен в отвесна скала на височина от 23 метра през VIII

век. Изобразява триумфална сцена с конник в естествена големина, лъв, куче и надписи на гръцки език. В символичната ловна сцена триумфиращия владетел е пробол с копие то си в шията падналият лъв, а след него тича куче. Изследователите смятат, че барелефът символизира победа на български хан и утвърждаването на българската

държава. Надписите около Магарския конник го свързват с българските ханове Тервел, Крум и Омуртаг. Скалното изображение е открито за науката през 1872 година от Феликс Каниц. През 1979 година Магарският конник е включен като културна ценност със световно значение в списъка на ЮНЕСКО.

Велики Преслав

98. Национален историко-археологически резерват „Велики Преслав“

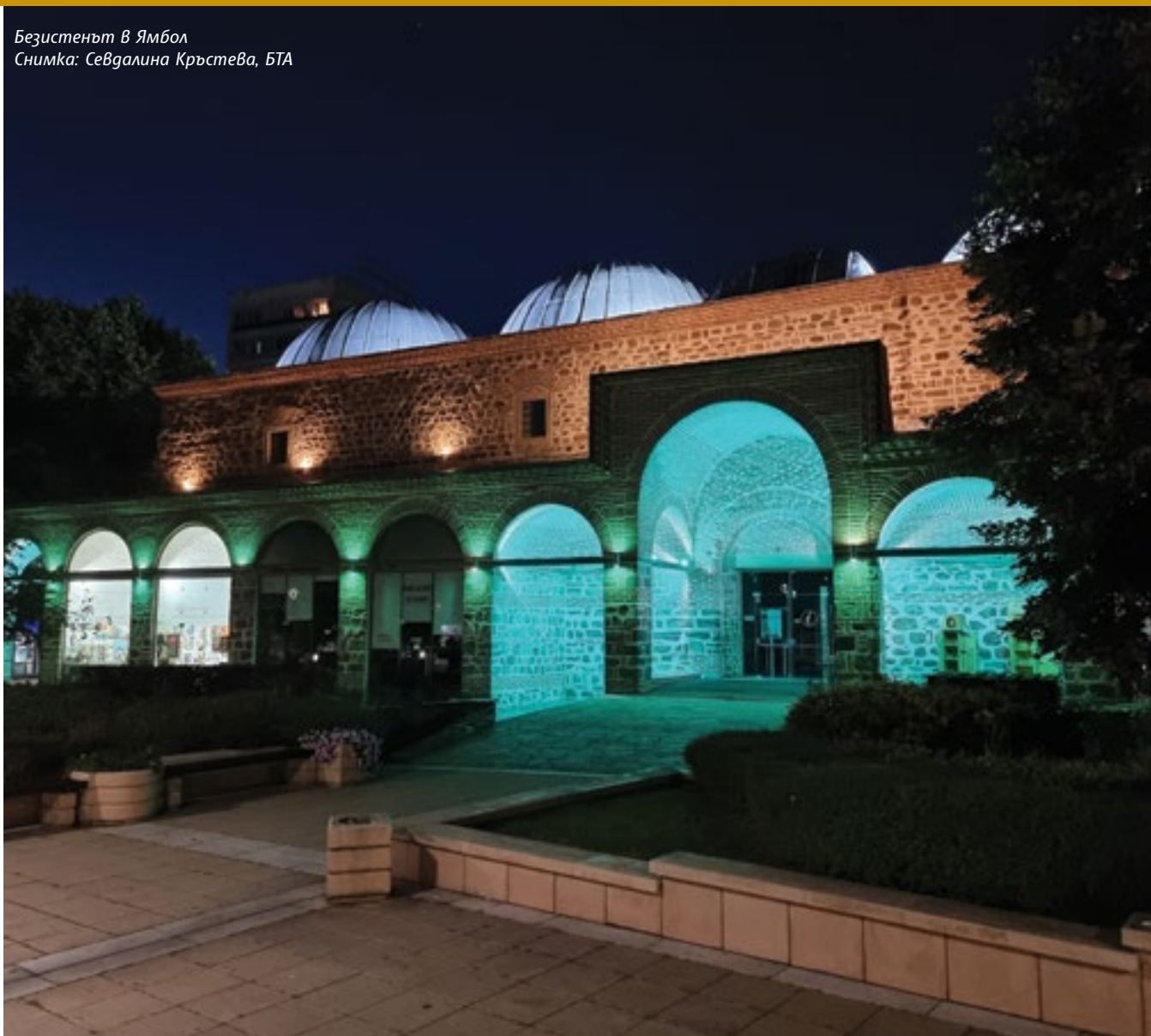
Археологическите разкопки в Преслав продължават повече от век и благодарение на резултатите от проучванията учените са на мнение, че градът е възникнал десетилетия преди да се превърне във втората българска столица след Плиска. Предполага се, че е възникнал

в началото на IX век при ханове Крум или Омуртаг, бил е благоустроен и здраво укрепен. Неслучайно на свикания събор през 893 година княз Борис I обявява преместването на столицата тук и посочва като престолонаследник Симеон, който се превръща в един от най-ерудитите владетели на своето време и подпомага развитието на т.нар. Златен век в българската духовна и мате-

риална култура. Според изследователите най-голямо величие Преслав постига при управлението на цар Петър – за по-малко от век се превръща в един от най-красивите градове в Европа, достоен да съперничи на Константинопол със своите величествени дворци, храмове и сгради.

ОБЛАСТ ЯМБОЛ

Безистенът в Ямбол
Снимка: Севдалина Кръстева, БТА

Ямбол

99. Античен град Кабиле

На 8 километра от Ямбол се намира Археологическият резерват „Тракийски и античен град Кабиле“. Според археологическите проучвания, започнали тук още през 1912 година, Кабиле е един от най-големите и значими градове в древна

Тракия. Най-ранните открити следи от обитаване тук са датирани към халколитната епоха. Според изследователите през 342 година преди новата ера Кабиле е превзет от Филип Македонски. По времето на тракийските династии Спарток и Скосток през III век преди новата ера градът се

превръща във водещ политически център в Тракия. А през 45 година преди новата ера е превзет и става част от Римската империя. След приемането на християнството през 313 година Кабиле е център на епископия. Градът е унищожен по време на аварските нападения през VI век.

ЛИК 2025

Археологическите разкопки в местността са разкрили част от укрепителната система на древния град, светилището на хълма Зайчи връх, римски казарми, две бани, базилика, църква и други сгради.

99. Регионален исторически музей – Ямбол

Основите на музейното дело в Ямбол са поставени през 1886 година, когато по инициатива на проф. Петър Нойков е учредена първата музейна сбирка в трикласното мъжко училище в града. През следващите десетилетия в Ямбол се създават Археологическото ученическо гружество „Диана“ и гражданско археологическо гружество „Диамполис“. През 1952 година е учреден музеят в града, който е естествен наследник на сбирките на археологическите гружества. Днес Регионалният исторически музей се помещава в двуетажна сграда в центъра на Ямбол и фондът му включва над 93 000 експоната, част от които с голяма

научна и историческа стойност. В залите му може да се видят някои от находките, открити в античния тракийски град Кабиле, намиращ се в района.

99а. Безистен с интерактивен музей

В центъра на Ямбол е разположен Безистенът, построен около 1509-1510 година. Покритият пазар е единствената в страната ни запазена сграда от този тип от времето на османското владичество. Според специалисти това е един от най-красивите покрити пазари на Балканите и е еталон на общественото строителство в Османската империя. През 1940 година Безистенът е обявен за народна старина, а от 1972 година е паметник на културата с национално значение. През 2015 година той започва да функционира като модерен културно-информационен център, в който по съвременен начин и чрез най-модерни технологии е представено богатото минало на Ямбол и

региона. Добрата акустика на сградата я превръща и в предпочитано място за концерти и други културни изяви.

99б. Музей на бойната слава

През юли 2010 година Общинският съвет в Ямбол взема решение да се създаде Музей на бойната слава в града. За място на музея е избран войсков район, който е известен на всички ямболци като Пионерните казарми – там, където е била разположена Трета пионерна дружина. С официална церемония на 9 май 2013 година е открит единственият специализиран военен общински музей в България. По-голямата част от експонатите в него са дарени от Министерството на отбраната и Община Ямбол. Музеят е създаден с каузата да съхранява идентичността на военните формирования, дислоцирани в град Ямбол и региона в периода след Освобождението на България до наши дни.

Елхово

100. Етнографско-археологически музей – Елхово

От 30-те години на миналия век датира идеята за създаване на музей в град Елхово. През 1958 година усилията на основателя му Иван Желязков се увенчават с успех и музеят е открит. През 1966

година е специализиран като етнографски, през 2008 година профилът му е разширен на Етнографско-археологически, а двете експозициите са разположени в две самостоятелни сгради. Музейният фонд включва над 23 000 експоната. Над 14 000 от тях са в основния етнографски музеен фонд,

който представя тематичните колекции „Земеделие и животновъдство“, „Жилище и жилищна уредба“, „Транспорт, лов и риболов“, „Облекло и накити“, „Тъкани и шевици“, „Традиционни занаяти“, „Художествено народно творчество“.

ИКОНОМИКА НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ

Доцент Елена Петкова е доктор по икономика и управление. Преподава в катедра „География на туризма“ към Геолого-географския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, където дава своя принос в изграждането на специалисти в различни сфери на туристическата индустрия. Понастоящем доц. Петкова е ръководител на катедрата. „География на туризма“ е голяма катедра с около двеста студенти, която отговаря за специалност „Туризм“ в Софийския университет. Работата като ръководител на катедра е разнообразна и предизвикателна. Всеки ден тя предлага нови възможности. Доц. Елена Петкова е участвала в редица национални и международни конференции в страната и чужбина, където се е срещала с голям брой професионалисти и изследователи, запознава се с разнообразие от гледни точки по въпросите на туризма и е представяла резултатите от своите проучвания. Като ръководител или експерт доц. Елена Петкова е взела участие в редица научноизследователски и практико-приложни проекти в областите на туризма и туристическото развитие, икономиката и управлението на туризма, маркетинга, териториалното развитие и образованието по туризъм. Изследователската дейност в областта на туризма е интересна и увлекателна. Туризмът е атрактивна сфера, която се развива изключително динамично и непрекъснато се променя. Задълбочените проучвания в туризма са вдъхновили доц. Елена Петкова да напише и да издаде множество научни публикации. Сред тях са самостоятелната монография „Модели в хотелиерството“ и книгата в съавторство „Между културата и туризма: туристически атракции, основани на културното наследство“.

Елена Петкова
Снимка: личен архив

ЗНАЧЕНИЕ НА ТУРИЗМА ЗА ИКОНОМИКАТА

Сега, когато през 2025 г. отбелязваме 130-годишнината от началото на организираното туристическо движение в България, трябва да подчертаем, че развитието на туризма е особено важно за реализиране на икономически растеж в страната.

Като отрасъл на икономиката туризмът може да има

съществен принос за БВП на страните, заетостта, доходите на населението и приходите на предприятията. Туризмът спомага за генериране на приходи, които биха могли да се използват за усъвършенстване на инфраструктурата, както и за дейности за подобрене на околната среда и опазване на културното наследство в страните. Туризмът допринася за създаване на работни места, осигурява-

не на доходи за населението и подобряване на жизнения стандарт на хората.

От една страна, степенята на развитие на туризма в държавите зависи от степенята на развитие на останалите отрасли на икономиката. Почти всички стопански отрасли участват в по-голяма или по-малка степен в предлагането на стоки и услуги или директно на туристите, или на предприятията, които пре-

гостават тези продукти на туристите. От друга страна, благодарение на допълнителното потребление на стоки и услуги от туристите туризмът съществено допринася и за развитието на останалите отрасли на икономиката. Това определя приоритетното значение на туризма в икономиката.

В този контекст е необходимо да се направи преглед на най-важните аспекти на състоянието и развитието на туризма в България като стопански отрасъл.

Развитието на туризма в България се дължи както на икономическия растеж в страната, така и на глобалните тенденции в развитието на отрасъла. През последните десетилетия туризмът в света се развива изключително динамично. През този период в България отрасълът бележи значителен растеж, който в голяма степен се дължи и на нарастването на туристическите пътувания на хората по света, както и на стремежа на страната да се превърне в конкурентоспособна туристическа дестинация на международния туристически пазар чрез въвеждане на нови техники и технологии.

През 2020 г. развитието на туризма в света и в България е възпрепятствано от световната криза с Covid-19, а по-късно и от войната в Украйна. Въпреки това през последните няколко години се наблюдава възстановяване на сектора и растеж по отношение на ключовите социално-икономи-

чески показатели за развитие.

По данни на Световния съвет за пътувания и туризъм през 2023 г. туризмът и свързаните с него отрасли са формирали около 6,9% от общия БВП на България, което представлява увеличение с около 0,4% спрямо предходната 2022 г. (Годишна програма за национална туристическа реклама 2025, Министерство на туризма, 2025 г.).

През 2023 г. заетите лица в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ в България са били общо 144 859. От тях над една трета (36%) са били заети в най-малките предприятия (с персонал от 0 до 9 лица) – по данни на Националния статистически институт (НСИ) на България – www.nsi.bg, 2025, и собствени изчисления).

ТУРИСТИЧЕСКО ПРЕДЛАГАНЕ

Видове туризъм

Богатството и разнообразието от природни и антропогенни ресурси в България са създали предпоставки за предлагане на разнообразни видове туризъм в страната като морски, планински, културен и познавателен, събитуен, балнеоложки, градски и развлекателен, селски, екологичен, спортен, приключенски и делови туризъм и др.

Черноморското крайбрежие на страната предлага възможности за плаж, водни спортове и развлечения. Атрактивните плажни ивици с качествен пясък привличат голям брой българи

и чужденци. Сред най-популярните морски дестинации у нас са Слънчев бряг, Златни пясъци, Св. Константин и Елена, Албена, Несебър, Созопол и др.

Планините в България – Рила, Пирин, Родопите и др., привличат любители на пешеходния туризъм, алпинизма, ски и други зимни спортове. Центрове за ски ваканции са Банско, Боровец и Пампорово. В страната са налични множество живописни речни проломи, пещери и скални образувания, разнообразни видове растения и животни и редица природни забележителности, които привличат посетители. Налични са маркирани планински пътеки и изградена инфраструктура за туризъм и рекреация.

България е богата на културно-историческо наследство от различни епохи – античността, Средновековието и по-новото време, оставено от различни цивилизации – траки, римляни, византийци, българи и др. Културно-историческите ресурси на страната обхващат разнообразни архитектурни, археологически, исторически, етнографски и религиозни (църкви, манастири и др.) обекти и паметници, произведения на изкуството и културни институции като музеи, театри и др., които привличат туристи. Предлагат се възможности за запознаване с автентичния местен фолклор и традиционната кухня, за участие в местни фестивали и други културни събития, както и да се опитат местни сортове грозде и традиционни вина. Културният туризъм се развива в почти

Всички райони на страната, особено в Тракийски, Дунавски и Старопланински район.

Селските райони предлагат на туристите възможност за отдих и развлечение, като се потопят в спокойствието на красиви природни местности, възможност да отседнат в автентични селски къщи и да се запознаят с местните традиции и начин на живот.

България предоставя благоприятни условия за възстановяване, лечение и профилактика. Страната се отличава с райони със здравословен климат с лечебен ефект, множество находища на разнообразни видове минерални води, богатство от минерални извори, находища на лечебна кал, както и доказани традиции в балнеологията, а така също и предоставяне на редица уелнес и СПА процедури. Характеристиките на минералната вода у нас дават възможност да бъдат третирани редица заболявания и здравословни проблеми. Сред най-популярните балнеолечебни центрове в страната са Сандански, Хисаря, Велинград и др. Наличието на плавателна река (Дунав) предоставя възможности за круизни пътувания. Естествените и изкуствените (язовири) езера в страната с развитата туристическа функция предоставят условия за туризъм и рекреация.

В България има възможности за практикуване на различни видове спорт на закрито и на открито. Страната има обновена спортна база и изградени спортни съоръжения, спортни

София, 11 август 1965 г. Откриване на най-големия хотел в столицата – „Плиска“, построен по проект на архитектите Хр. Цветков и Л. Лозанов.
Снимка: Владимир Иванов, БТА

зони, стадиони, игрища, зали и редица спортни обекти. Провеждат се международни, национални и регионални спортни събития, турнири и др.

Страната се характеризира с наличие на подходяща инфраструктура и добри условия за провеждане на конгреси, конференции, изложения и други делови събития.

Видове туристически организации

Туризмът не е индустрия в традиционния смисъл. Традиционните отрасли представляват съвкупност от предприятия или производства с обща продукция и технология, които осъществяват еднаква или сходна производствена дейност. Така традиционният отрасъл се класифицира според стоките и услугите, които се произвеждат – те

са еднакви или сходни за всички предприятия от отрасъла и същевременно различни от тези, които са произведени от предприятията от останалите отрасли на икономиката. Обаче класифицирането на една стока или услуга като туристическа зависи от статута на клиента – турист. В туризма се произвеждат и предоставят на туристите разнообразни стоки и услуги. Туристическите продукти се предлагат от различни туристически предприятия, които извършват разнообразни дейности. Съществуват няколко групи организации, които работят основно в сферата на туризма, а именно: места за настаняване; заведения за хранене и развлечения; туроператори и туристически агенции; организации, които управляват туристически атракции (музеи, тематични паркове и др.); организации, които предлагат специализиран туристически транспорт; компании, които предлагат туристическа анимация и екскурзоводски беседи.

Данните от Националния туристически регистър на България (<https://ntr.tourism.government.bg/>, 2025) показват, че у нас към момента са регистрирани общо 35 319 места за настаняване, 20 013 заведения за хранене и развлечения и 5219 туроператори и туристически агенти. Регистрираните екскурзоводи и планински водачи са общо 1739. Сертифицираните балнеолечебни (медикул СПА), СПА, уелнес и таласотерапевтични

центрове са 216. В страната са регистрирани общо 235 туристически сдружения, организации за управление на туристически райони и туристически информационни центрове. Регистърът на туристическите фестивали и събития (<http://rta.tourism.government.bg/TFRegister.aspx>, 2025) обхваща общо 1890 културни прояви. Регистърът на туристическите забележителности (<http://rta.tourism.government.bg/TARegister.aspx>, 2025) включва общо 3587 атракции.

Предприятия с дейност хотелиерство и ресторантьорство

По данни на (НСИ) (www.nsi.bg, 2025) броят предприятия с дейност хотелиерство и ресторантьорство през 2023 г. е 25 198, които са с 2% повече спрямо предходната 2022 г. През 2023-та преобладават най-малките предприятия (с от 0 до 9 заети лица), които са 89% от общия брой. Малките предприятия (от 10 до 49 заети) са 9%, а останалите заемат около 1% общо от общия брой предприятия в сектора. Най-много местни единици (предприятия или част от предприятия) от сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ са в Югозападния статистически район – около една трета от предприятията в сектора в страната (33%), следват тези в Югоизточния статистически район (21%) и Южния централен район (18%). Най-малко са

предприятията от сектора в Северозападния и в Северния централен район (по 8%).

Места за настаняване

През 2024 г. общо 4049 са местата за настаняване, които предоставят данни на НСИ. Броят места за настаняване е нараснал с около 1% спрямо предходната 2023 г. Леглата в настанителната база са 360 565, като ръстът е пог 1% спрямо 2023 г.

Най-голям брой места за настаняване през 2024 г. са налични в Област Бургас – една четвърт или 25% от всички места за настаняване в страната са разположени там, следвана от Област Варна (с 10% от местата за настаняване в страната), където се практикува най-добре развитият вид туризъм в страната – морски ваканционен. Тези две области разполагат и с най-голям леглови капацитет в местата за настаняване – Област Бургас заема 39% и област Варна 18% от общия легловия капацитет на страната.

През 2024 г. повече от половината места за настаняване в България (52%) са със среден капацитет (от 25 до 99 легла). Най-малко (15%) са най-големите обекти (с 250 и повече легла). Въпреки че най-големите обекти са най-малко на брой, те заемат повече от половината капацитет по брой стаи (55%) и по брой легла (59%) от общия на страната. Най-малко са стаите и леглата в най-малките обекти (пог 25 легла), които

заемат 3% от общия брой стаи и 2% от общия брой легла в местата за настаняване в страната.

През последната 2024 г. в България преобладават местата за настаняване от ниска категория (с 1 или 2 звезди) – 59%, следват местата за настаняване средна категория (3 звезди) – 27%, и най-малко са високотехнологичните обекти (с 4 и 5 звезди) – 14%. Въпреки че обектите с 4 и 5 звезди са най-малко на брой, те разполагат с около половината (48%) от общия леглови капацитет на страната. Обектите с 1 и 2 звезди заемат 29% от легловия капацитет на България. Най-малко легла са налични в обектите от средна категория, които притежават 23% от общия леглови капацитет на страната.

ТУРИСТИЧЕСКО ТЪРСЕНЕ

През последните десетилетия развитие бележи както вътрешният, така и международният изходящ и входящ туризъм на България. Продуктите на туристическите предприятия и лица се търсят както от българи, така и от чуждестранни граждани.

Пътувания на български граждани в чужбина

По данни на НСИ през изминалата 2024 г. са осъществени общо 8 796 793 пътувания на български граждани в чужбина, което представлява ръст от 8% спрямо предходната 2023 г.

През 2024-та най-много пътувания на българи в чужбина са били осъществени с цел почивка и екскурзия (39% от всички пътувания на български граждани в чужбина), а служебните пътувания са били около два пъти по-малко (18%).

Различията в броя на пътуванията на българи в чужбина по месеци през 2024 г. не са значителни като варират между 6% и 10% от общия брой пътувания. Българите са осъществили най-много пътувания през летните месеци (по около 10% от всички пътувания на българи през годината са осъществени през всеки от месеците юни, юли, август и септември) и най-малко през зимните месеци януари и февруари (по 6%).

През 2024 г. българите са пътували най-често в страни от ЕС – над половината или 56% от всички пътувания на български граждани в чужбина са били осъществени в рамките на съюза. Сравнително често българите са пътували и в други страни в Европа (извън ЕС – 41%) и значително по-малко са били пътуванията им до по-далечни дестинации. Най-много пътувания от българи в чужбина са осъществени в съседните държави Турция (27% от всички пътувания) и Гърция (23%), които представляват развити дестинации за входящ туризъм с благоприятно за българите местоположение. Сравнително голям брой пътувания на български граждани са осъществени и в Румъния (с дял 9% от пътуванията на българи в чужбина),

Сърбия (8%) и Германия (6%).

Характеристика на българския вътрешен пазар

По данни на Министерството на туризма (Годишна програма за национална туристическа реклама, 2025 г.) българинът често пътува в страната за кратко, обикновено за един ден и или не реализира нощувка, или отсяга при познати, или в собствено второ жилище, ваканционен имот. Трите най-популярни вида туризъм сред българите в страната за периода юни 2022-май 2024 г. са били туризъм, свързан с почивка сред природата, морски туризъм и градски туризъм. Популярни са били също планинският, културният и СПА и уелнес туризмът. Интерес е проявен и към селския и бизнес туризма. През последните две години близо половината от българите са били поне веднъж на Българското Черноморие. Делът на населението, извършило поне едно туристическо пътуване в страната при отделните видове туризъм, е: почивка сред природата, морски и градски туризъм (по около 50% за всеки един от тези видове туризъм); планински, културен, СПА, уелнес и балнео туризъм (по около 35-40%); селски и бизнес туризъм (по около 20%); ски, приключенски или екстремни и спортен туризъм (по около 5-10%).

15 септември 1971 г. Из морския курортен комплекс „Албена“
Снимка: Димитър Викторов, БТА

Пътувания на чужди граждани в България

По данни на НСИ през 2024 г. са осъществени общо 13 249 456 посещения на чужди граждани в България, които значително надвишават пътуванията на българите в чужбина през същата година и представляват ръст от 5% спрямо предходната 2023 г.

През 2024 г. 44% от посещенията на чужди граждани в България са били с рекреационна цел (почивка и екскурзия) и значително по-малко са били посещенията на чужденци в България със служебна цел – 11% от общия

брой посещения на чужденци.

Най-много чужденци са посетили страната през летните месеци на 2024 г. – август (с 16% от общия брой посещения на чужденци през годината), юли (с 14% от посещенията през годината) и юни (с 11% от посещенията), следвани от септември (10%). Дяловете на посещенията на чужденци у нас през останалите месеци от годината варират между 5% и 7%, като най-ниски са били те за февруари и ноември (по 5%).

Над половината посещения на чужденци в България (51%) през 2024 г. са осъществени от граждани на ЕС. Значителен е дялът и на посещенията от

граждани на други европейски страни от общия брой посещения на чужденци в страната (40%). Делът на посещенията на гражданите от останалите континенти е значително по-малък. Най-много посещения на чужденци в България са отчетени от граждани на Румъния (18%), Турция (17%), следвани от Украйна (10%), Гърция (9%), Германия (7%) и Сърбия (6%).

По данни на Министерството на туризма (Годишна програма за национална туристическа реклама, 2025 г.) водещи пазари за България през 2024 г. по отделни видове туризъм са били: за морски туризъм – България, Румъния, Полша, Чехия, Великобритания, Германия, Молдова, Израел, Словакия, Унгария, Норвегия, Дания, Франция, Швеция и др.; за ски туризъм: съседните държави, Великобритания, Израел и др.; за СПА туризъм: България, Северна Македония, Румъния, Израел, Гърция, Германия, Великобритания и др.; за културен туризъм: вътрешният пазар, Румъния, Италия, Германия, Испания, Великобритания и др., като културният туризъм е сред най-честите мотиви за посещение на страната от далечни пазари като Китай, Япония и др.

Пренощували лица, реализирани нощувки и продължителност на престоя в местата за настаняване

По данни на НСИ през изминалата 2024 г. пренощувалите лица в местата

за настаняване в България са били 8 982 703, като техният брой е нараснал с 4% спрямо предходната 2023 г. Реализираните нощувки през 2024 г. са били 27 646 201, като се отчита растеж с 3% спрямо 2023 г. Малко по-малко от половината пренощували лица в местата за настаняване в България са чужди граждани (42%). Чужденците са реализирали малко над половината от общия брой нощувки в местата за настаняване в страната (54%).

През 2024 г. най-много лица общо (23% от общия брой пренощували лица в местата за настаняване в страната) и чужденци в частност (33%) са пренощували в Област Бургас. Значително голям брой лица общо и чужденци в частност са пренощували и в областите Варна (13% от общия брой пренощували лица в страната и 21% от пренощувалите чужденци) и София (столица, 13% от пренощувалите лица общо и 20% от пренощувалите чужденци). През 2024 г. най-много нощувки общо и на чужденци в частност са реализирани в областите Бургас (36% от общия брой реализирани нощувки в страната и 45% от реализираните нощувки на чужденци в страната) и Варна (17% от реализираните нощувки общо и 25% от реализираните нощувки на чужденци).

Най-много лица са пренощували и най-много нощувки са реализирани в местата за настаняване в България през летните месеци на 2024 г. – август

(18% от общия брой пренощували лица през годината и 23% от реализираните нощувки) и юли (16% от пренощувалите лица и 22% от реализираните нощувки), следвани от месеците юни (12% от пренощувалите лица и 13% от реализираните нощувки) и септември (10% от пренощувалите лица и 11% от реализираните нощувки). През останалите месеци на годината са пренощували между 5% и 7% от лицата в страната за всеки месец и са реализирани между 3% и 5% за всеки от месеците от общия брой нощувки в България.

През 2024 г. най-много лица са пренощували (над половината или 58% от пренощувалите лица общо във всички обекти) и най-голям брой нощувки са реализирани (62%) във високотехнологичните (4 и 5 звезди) места за настаняване. Следват среднокатегорийните обекти (3 звезди), които зае-

мат около една пета от пренощувалите лица (22%) и от реализираните нощувки (20%) в местата за настаняване в страната. Най-малко лица са пренощували (19% от общия брой лица) и най-малко нощувки са реализирани (17% от общия брой нощувки) в обектите от ниска категория (1 и 2 звезди).

Най-много нощувки общо (61% от общия брой за всички обекти) от български граждани (39%) и от чужди граждани (78%) в частност през 2024 г. са били реализирани в най-големите места за настаняване (с капацитет 250 и повече легла). Делът на реализираните нощувки общо от българи и от чужденци в частност намалява при всяка следваща група от по-малки обекти. Най-малко нощувки са били реализирани в най-малките обекти с до 25 легла (2% – общо, 3% – от българи, и под 1% – от

Боровец, 13 януари 1987 г. Новият хотел „Рила“ заедно с новия седалков лифт „Помагалски“ оформят прекрасен кът в зимния курорт. Снимка: Георги Казаков, БТА

чужденци).

През 2024 г. средната продължителност на престоя в местата за настаняване в страната е била около 3 нощувки, а продължителността на престоя на чуждите граждани в частност е била около 4 нощувки. Може да се заключи, че лицата осъществяват по-скоро краткосрочен престой в местата за настаняване в страната. Това предполага по-интензивно използване на транспорта, който се счита за един от основните замърсители на околната среда, явяващ се пречка за устойчивото развитие на туризма в страната.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ НА ТУРИЗМА

Разходи за туристически пътувания

По данни на НСИ през 2024 г. общите разходи за туристически пътувания на лица на 15 и повече години възлизат на 4 045,6 млн. лв., което представлява ръст от 19% спрямо предходната 2023 г. През 2024 г. малко над половината – 55% от общите разходи, са били изразходвани за пътувания в страната и останалите 45% – за пътувания в чужбина. По-голямата част – 96%, от общите разходи за туристически пътувания са били изразходвани за лични пътувания и само 4% – за професионални пътувания. От разходите за лични пътувания 16% са били разходите за туристически пакети. Разходите за туристически пакети през

2024 г. са нараснали значително – с 34% спрямо 2023 г.

През 2024 г. най-голям дял от разходите за туристически пътувания (без туристически пакет) заемат разходите за храна (36%), следвани от разходите за настаняване (28%), разходите за транспорт (21%) и най-малко са останалите разходи (14%). Тази тенденция се наблюдава и при разходите за туристически пътувания в страната, при които най-много са разходите за храна (40%), следвани от разходите за настаняване (33%), разходите за транспорт (17%) и другите разходи (11%). При пътуванията в чужбина преобладават разходите за храна (32%), следвани от разходите за транспорт (27%), разходите за настаняване (22%) и другите разходи (19%). При личните пътувания най-много разходи са изразходвани за храна (37%), следвани от разходите за настаняване (29%), разходите за транспорт (20%) и най-малко са били другите разходи (15%). При професионалните пътувания най-много разходи са били изразходвани за храна (35%), следвани от разходите за транспорт (29%), разходите за настаняване (25%) и най-малко са били другите разходи (11%). През 2024 г. най-много са нараснали разходите за настаняване (25%), следвани от разходите за храна (17%), разходите за транспорт (14%) и най-нисък ръст е отчетен при другите разходи (4%) спрямо 2023 г.

Резултати на предприятията в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“

Приходите на предприятията с дейност хотелиерство и ресторантьорство за 2023 г. са 9 588,6 млн. лв. и са нараснали с 12% спрямо предходната 2022 г. Разходите на тези предприятия за 2023 г. са 8 403,4 млн. лв. и са нараснали с 13% спрямо 2022 г. (НСИ).

През 2023 г. произведената продукция на предприятията в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ е била на стойност 7 424,3 млн. лв. Оборътът на тези предприятия възлиза на 9 042 млн. лв., като най-голям дял от оборота е реализиран от най-малките предприятия (с от 0 до 9 заети) – 26%. Добавената стойност по факторни разходи за сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ е 3 659,7 млн. лв., като най-голям е дялът по този показател на предприятията с от 50 до 249 заети – 26%. Покупките на стоки и услуги на предприятията от сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ са на стойност 5 504,7 млн. лв. Разходите за персонал на тези предприятия са 2 099,8 млн. лв. Разходите за възнаграждения в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ възлизат на 1 828,2 млн. лв., от които най-много средства са изразходвани от предприятията в Югозападния статистически район – 39%, а най-малко – от

предприятията в Северозападния – 4%.

Преку чуждестранни инвестиции в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ възлизат на 462 568 евро през 2023 г. и отчитат растеж с около 19% спрямо предходната 2022 г. Стойността на дълготрайните материални активи на предприятията в сектора през 2023 г. е 7 552,6 млн. лв. и е нараснала с около 8% спрямо 2022 г. (НСИ).

Резултати на местата за настаняване

По данни на НСИ през 2024 г. са отчетени общо 2 402 232 149 лв. приходи от нощувки в местата за настаняване в България, като ръстът е с 15% спрямо предходната 2023 г. През 2024 г. приходите от нощувки на чужди граждани са 59% от общите приходи от нощувки на местата за настаняване в България. Най-много приходи от нощувки в местата за настаняване общо и на чужденци в частност са реализирани в Област Бургас (35% от общите приходи от нощувки на местата за настаняване в страната и 42% от приходите от нощувки на чужденци), следвана от Област Варна (18% от общите приходи и 25% от приходите от чужденци) и Област София (столица, 10% от общите приходи и 13% от приходите от чужденци). Преобладаващата част от приходите – три четвърти от приходите за всички обекти общо или 75% са реализирали високо-

категорийните обекти, следвани със значително по-нисък дял от среднокатегорийните – 15%, и нискокатегорийните обекти – 10%. Най-много приходи от нощувки са реализирани през летните месеци на 2024 г. – август (24% от приходите за цялата година) и юли (22%), следвани от месеците юни (11%) и септември (10%). През останалите месеци са реализирани по около 4-5% от приходите от нощувки за всеки от месеците.

През 2024 г. заетостта на леглата в местата за настаняване в страната е била около 40% и е с 1% по-висока от тази през предходната 2023 г. Може да се заключи, че наг една трета от капацитета на местата за настаняване в страната е реализиран. Заетостта на стаите през 2024 г. обаче е била 57%, т.е. наг половината от капацитета от стаи в местата за настаняване в България е бил оползотворен. И по този показател през 2024 г. се отчита заетост с около 1% по-висока спрямо предходната 2023 г. Най-висока е била заетостта на леглата в Област Бургас (52%), следвана от Областите Варна и София (столица) – с по 42%. Най-голяма заетост е реализирана през летните месеци – август (73,8% заетост на стаите и 65,8% заетост на леглата) и юли (69,3% за стаите и 62,2% на леглата), следват месеците юни (50,8% на стаите и 42,7% на леглата) и септември (43,8% на стаите и 37,2% на леглата). Най-голяма заетост е отчетена в най-го-

лемите обекти (с 250 и повече легла) – 74,8% заетост на стаите и 49,7% заетост на леглата, а най-малка – в най-малките обекти (с до 25 легла) – 23% заетост на стаите и 18,8% заетост на леглата.

Приходите от една нощувка в местата за настаняване през 2024 г. в страната са били средно 86,89 лв. и са нараснали с около 9,47 лв. спрямо предходната 2023 г. Приходи от една нощувка, по-високи от средните приходи от нощувка за страната (86,89 лв.) през 2024 г., са отчетели областите София (столица) – 110,48 лв., Благоевград – 103,55 лв., София – 93,40 лв., Добрич – 92,44 лв., Варна – 92,28 лв., и Пазарджик – 87,93 лв. Приходите на налично легло средно за страната са били 32,64 лв. и са нараснали с около 4,10 лв. спрямо предходната 2023 г. По-високи спрямо средните за страната приходи на налично легло (32,64 лв.) през 2024 г. са отчетени в областите София (столица) – 46,45 лв., Бургас – 43,33 лв., Варна – 38,77 лв., Пазарджик – 35,27 лв. и Добрич – 34,62 лв.

ИЗВОДИ И ПЕРСПЕКТИВИ

В България има добри условия и предпоставки за развитие на разнообразни видове туризъм. Най-добре развит обаче е морският ваканционен туризъм, което е причина за изразената териториална концентрация на развитието на туризма в определени региони от страната, както и за изразената сезонност на туризма в България.

Областите, които интензивно развиват морски ваканционен туризъм – Бургас и Варна, отчитат значително по-високи стойности по отношение на показателите, характеризирани степенята на икономическо развитие на туризма в България. Значително по-голямо е туристическото търсене през летните месеци юли и август, отколкото през останалите месеци на годината. Други проблеми са краткосрочният престой на туристите в страната и донякъде ниската заетост на настанителната база. Заетостта на стаите в местата за настаняване обаче е била над 50%, т.е. над половината капацитет е бил оползотворен, което е положително. Положителна тенденция е и растежът през последните години по отношение на стойностите на почти всички показатели, свързани с туристическото търсене, туристическото предлагане и ефективността на туризма.

За реализиране на положителни икономически ефекти за България е необходимо туризмът да продължи да се развива по стабилен и устойчив начин. Устойчивото развитие на туризма едновременно постига растеж и осигурява развитие и в бъдеще чрез опазване на ресурсите за следващите поколения. Устойчивото развитие на туризма се постига чрез балансиране на интересите на заинтересуваните страни – туристи, местно население, бизнес организации и др. Устойчивото развитие носи икономически, социални и екологични ползи за всички заинтересувани страни.

Икономическите ползи се изразяват в нарастване на приходите на предприятията, данъчните приходи и т.н. Социалните ползи включват създаване на работни места и доходи за населението. Екологичните ползи се състоят в опазване на природната и културната среда.

За постигане на устойчиво туристическо развитие в България като туристическа дестинация е необходимо добро управление, а всяко добро управление се нуждае от данни. Необходимо е да се изберат подходящи социално-икономически и екологични индикатори за състоянието и развитието на туризма, за които да се събират данни. Следва да се използват новите технологии за събиране и анализ на данните.

В тази насока (по данни на <https://www.tourism.government.bg/>, сайта на Министерството на туризма, 2025) от 1.10.2019 г. всички хотелиери, включително физическите лица, които предоставят настаняване в къщи за гости, стаи за гости и апартаменти за гости, трябва да подават информация към Единната система за туристическа информация (ЕСТИ) съгласно изискванията на чл. 116, ал. 5 от Закона за туризма. ЕСТИ е онлайн платформа, която се използва за регистриране на всички нощувки в местата за настаняване в България. ЕСТИ е част от Националния туристически регистър и е включена в общата система за управление на туризма.

Данни се съдържат и в Националния туристически регистър на България. Национал-

ният туристически регистър съдържа данни за местата за настаняване, заведенията за хранене и развлечения, туроператорите и туристическите агенти. Поддържат се регистри за екскурзоводи и планински водачи, балнеолечебни, СПА, уелнес и таласотерапевтични центрове, туристическите сдружения, организации за управление на туристическите райони и туристическите информационни центрове. Налични са регистри на туристическите фестивали и събития и туристическите забележителности.

Доброто управление на туризма с оглед постигане на икономически ефекти за страната изисква и гарантиране качеството на туристическите услуги и обекти. В България качеството на туристическите услуги се осигурява чрез системите за регистриране, категоризиране, сертифициране и т.н. на туристическите обекти и лица в страната, като: регистрация на туроператори и туристически агенти; категоризация на местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения, туристически хижи, туристически спални, туристически учебни центрове и прилежащи заведения за хранене; сертифициране на балнеолечебни, СПА и уелнес центрове; сертифициране на туристически информационни центрове; регистриране на туристическите сдружения; регистриране на екскурзоводи и планински водачи и др.

ТУРИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ,

прочетен през архива на Българската телеграфна агенция

Богатият архив на Българската телеграфна агенция (БТА) съхранява новини от всеки ден от основаването на агенцията през 1898 година до днес. През цялото това време разнообразна информация за туризма и неговото развитие на територията на нашата страна се пази по страниците от новинарските бюлетени и емисиите на БТА. В списание ЛИК помещаваме много малка символична част от историята на тази многолетна проява в културния, обществен и икономическия ни живот. Първата публикация в тематичната ни хронология е почти на 120 години. През десетилетията БТА следи движението както на родните, така и на чуждестранните туристи около най-атрактивните ни дестинации, разказва за инициативите на организираното туристическо движение в България, за изграждането на морските, планинските и балнеокурортите ни, за появата на едни от най-емблематичните ни хотели и хижи. В новини се превръщат и инициативите на представители от туристическия бранш, предизвикателствата, пред които се изправят, и добрите практики, които превръщат в част от своето работно ежедневие.

1907

На 23 април БТА предава новина от Цариград, в която се казва следното: „Снощи пристигнаха тук учениците от Казанлъшкото педагогическо училище, които правят екскурзия. Те бидоха посрещнати на сиркеджийската гара от двама чиновници на Българското дипломатическо агентство, които ще ги придружават при екскурзиите им из града. Един представител на императорските власти тоже им е пожелал добре дошли на гарата. Екскурзиантите са 32; те са очаровани от приема, който им се е направил в Одрин.“

1910

В новина от 19 май от Киев се посочва, че през първата половина на месец юни и за София, Плевен, Шипка и грузи градове ще замине група с учители и

ученици от местните гимназии, със студенти от тукашния университет и с ученици от Бирзулското железопътно училище. „Комитетът по уреждането на поклонничеството на светите места в България е изработил маршрутите за редицата пътувания, които ще направят екскурзиантите, за да видят разните паметници и музеи, които българският народ е издигнал в памет на Освобождението“, се посочва в публикацията. От друга новина научаваме, че пътуването им ще продължи три седмици.

В новина от 18 юни четем за пристигането на групата в Бяла. „Днес в 11 часа пристигнаха от Русе учениците от Киевската губерния на брой 85 заедно с учителите си и директора си свещеник Стелматенко. Те бидоха посрещнати на гарата от местните власти и известно число граждани. Екскурзиан-

тите бидоха отведени в града с файтони, а на край града причакани от ученици и граждани“, четем в съобщението. В него се допълва, че гостите слизат в къщата-музей в града, предвидена е вечеря за всички, а нощувката им е в квартира извън града. На следващия ден им предстои отпътуване до Плевен.

1929

В новина от Варшава от 16 септември се посочва, че представители на градове от Полша, Чехословакия, Югославия и България – а именно кметовете на Варшава, Краков, Прага, Бърно, Любляна и кметът на София г-н Вазов, са решили на конференция, състояла се предходния ден, да образуват комисия за разбирателство между градовете на четирите славянски държави с цел да се

постигне сближаване помежду им. Те предлагат това да се случи „чрез размяна на доклади по тяхната дейност в стопанската област чрез организиране на конгреси, изложби и екскурзии и чрез размяна на сказчици“.

1931

В новина от 25 април пише следното: „Съобщават от Стамбул: днес се откри конгрес на туристическата федерация, организиран от Балканския съюз. В конгреса участват делегатите на България, Гърция,

Румъния, Югославия, Албания и Турция.“ Губернаторът на Стамбулската област и кмет на Стамбул – Мюхитин бей, откривайки конгреса, казва, че това събрание е един щастлив инцидент, който няма подобен на себе си в историята на мира и на приятелството на народите на Балканите и на Близкия изток. Той изказва задоволството си, че може да председателства подобен конгрес и поздравява участващите от името на турското правителство и в качеството си на кмет на Стамбул, а също и от

името на населението на този град. За финал той казва, че желае горещо успеха на подобни събрания не само в областите на общите отношения, а и в тези на стопанските отношения и на мира. Делегатите на Турция, Гърция, Румъния, България, Югославия и Албания се присъединяват последователно към пожеланията на Мюхитин бей.

1933

В новина от 19 юни четем за резолюциите, взети от Подкомисията

*Юндола, 27 юли 1958 г. В красивата местност в Родопите провежда първият Национален туристически събор, на който присъстват хиляди туристи от различните краища на страната.
Снимка: Владимир Иванов, БТА*

ЛИК 2025

за съобщенията на Балканската конференция, която заседава в София от 15 до 17 т.м. с участие на делегати от всички балкански страни. Сред резолюциите е предложението да се поиска от Президиума на четвъртата Балканска конференция да включи въпроса за спорт в компетентността на подкомисията за туризма на конференцията и да я нарече „Подкомисия за туризма и за спорта“; да се помоли Президиумът на Четвъртата конференция да прибави към дневния ред въпроси за създаването на балкански съюз на хотелите, поставен под един еднобразен режим; за активното и редовно сътрудничество с пътническите агенции; за създаването на еднакво законодателство за междубалканска размяна на девизи за туризма; да се отбележи особена важност на въпроса за средствата на федерацията, която се нуждае от значителни суми за общото рекламиране, необходимо за привличане към изток на западната туристическа клиентела.

1939

В публикация от 18 май четем за Общото събрание на туристическата организация, което заседава във Варшава и разглежда важните въпроси „за развитието на международния туризъм и за сътрудничеството между националните пътнишки бюра“. Решено е да се създаде комитет за сътрудничество между пътнишките бюра на държавите от Източна, Южна и Северна Европа, образуван от представители на България, Чехословакия, Естония, Летония, Югославия, Румъния, Турция и Полша.

1944

В новина от 28 ноември се посочва, че министърът на вътрешните работи г-н Югов получава следната телеграма от Юношеското туристическо дружество в Пловдив: „Туристическата младеж на Пловдив, организирана в борческия клон „Родопи“ от Юношеския тури-

стически съюз, която даде 34 свои свигни жертви в борбата срещу фашизма, днес събрана на Първо общо годишно събрание след 9 септември, смята за свой приятен дълг да изрази пред Вас, другарю Югов, наш съгражданин, своята безгранична любов и преданост към българския народ (...)“

1947

„Днес преди обед в салона на кино „Д. Благоев“ бе тържествено открит първият конгрес на учредения през м. декември м.г. Народен физкултурен съюз, обединяващ Народния съюз за гимнастика и спорт, Народния туристически съюз и Българския народен колоездачен и мото съюз. Художественният колектив при Народната милиция изпълни „Шуми Марица“, славянския и физкултурния химн и музикална програма, след което председателят на Народния физкултурен съюз ген-лейт. Тодор Тошев откри конгреса“, се посочва в новина от 20 април.

София, 4 декември 1970 г. Подписване на спогодба между България и Италия за сътрудничество в областта на туризма.
Снимка: Георги Дойчинов, БТА

* * *

На 26 май в Народния театър тържествено е подписана културната спогодба между България и Румъния. В член 11 от споразумението се посочва, че договорените страни ще помагат на усилията за взаимно опознаване и сътрудничество в областта на науката, изкуствата и физкултурата, като един от начините, по които това ще се случва, е сътрудничество за поощряване и развиване на туризма между двете страни чрез съответните средства (туристически съюзи или дружества и др.), както и по отношение на почивните станции, лечебните бани и летовища.

1948

Новина от 1 август съобщава, че „Балкантурист“ е открил клон на ъгъла на бул. „Г. Димитров“ и ул. „Тито“, в който ще се издават абонаментни карти за пътуване по железниците и ще се продават билети за вътрешността на страната. В централния клон на ул. „Левски“ 9 се продават билети за чужбина, за вътрешността на страната, за речно плаване по Дунава и се уреждат екскурзии до различни краища на страната.

* * *

В новина от 22 август се разказва за национален звездообразен туристически поход до с. Шипка в Стара планина, който ще се проведе от 25 до 29 август, организиран от Централния туристически комитет при Народния физкултурен съюз по случай 71-вата годишнината

от Шипченската епопея. В публикацията са посочените маршрутите и датите на тържване от различните посоки и хижи. В края на текста се обобщава, че всички групи ще нощуват на 26 август на връх Св. Никола, където ще се проведе тържество. Пътуването по БДЖ ще бъде с намаление, а за сведения и записвания – желаещите могат да се обърнат към местните физкултурни дружества.

* * *

„В чест на конгреса на БКП Върховният комитет за физкултура и спорт и Централният туристически комитет проведоха в събота и неделя – 6 и 7 т.м. – масов поход до Бузлуджа. В похода участваха от всички по-големи селища на страната около 4000 физкултурници и много граждани и селяни от Казанлък и околността“, се посочва в новина от 18 ноември.

1950

На 30 май по телефона от Козлодуй за БТА предават за честванията в памет на поета и революционер Христо Ботев. След тържествата и полагането на цветя пред паметника на Ботев започва „големият туристически поход „По стъпките на Ботевата чета“ от Козлодуйския бряг до връх Вола, организиран от републиканската секция за туризъм при ВКФС. В похода участват над 100 души работници, ударници, служаци, учащи се и други от София, Сталин, Пловдив, Русе, Бургас, Айтош, Сандански и Лом“, се посочва в новината. „Днес участниците в похода

напуснаха село Борован и след усилен преход към 11 часа пристигнаха на връх Милин камък, където Ботевата чета е водила първото сражение с редовна турска войска и башибозук. Хиляди трудещи се от селата Баница, Мраморен, Чирен и Криводол образуваха внушителен митинг, на който почетоха паметта на загиналите 30 Ботеви четници начело със знаменосеца на четата Курто“, предават за БТА по телефона на 31 май.

В новина от 1 юни четем следното: „Днес участниците в големия туристически поход от Козлодуй до Вола присъстваха на тържествения митинг на Ботева могила – мястото, където Ботевата чета след боя на Милин камък е направила почивка, очаквайки подкрепа от Врачанския революционен комитет.“

1951

Извънредно издание на бюлетин на БТА от 29 май съобщава за туристическия поход по стъпките на Ботевата чета, достигнал до козлодуйското село Оряхово. „Днес в селото пристигнаха над 160 души участници в похода по стъпките на Ботевата чета, организиран от ВКФС. След разглеждане на паметника водачите на групата туристи другарите Иван Райков и Васил Потрев говориха за безсмъртното дело и героичния поход на Христо Ботев – се посочва в съобщението. – Българските туристи, верни на заветите и разбиранията на Ботев за предана служба на

народ и родина, най-добре ще честват неговата памет, когато, минавайки по кървавите стъпки на Ботевата чета, проявят съзнание и дисциплина, каквото проявяват Ботевите четници, и дадат клетва за неотстъпна борба за щастието на нашия народ, като я изпълнят както Ботевите четници изпълниха клетвата си – умряха за свободата на нашия народ“, казва Райков.

1952

„Грижа за лятната почивка на трудещите се“ е заглавието на статията от 18 март. „Настъпва пролетта. Лъчите на прелетното слънце огряват и изпълват със светлина и нов живот всички прекрасни кътове на нашата свободна родина. Най-красивите наши летни курорти в планините и по бреговете на Черно море ще приемат и през тази година хиляди трудещи се за почивка и отмора“, гласят първите ѝ редове. В публикацията се посочва още, че управление „Почивни домове и санаториуми“ при ЦСПС подготвя навременното обзавеждане на своите летни почивни станции. Отпускат се големи суми за подобряване и разширяване на станциите, ремонтират се помещенията, обзавеждат се градини и паркове, водолечебници, плажове и др. Подготвя се радиофицирането на почивните домове в Костенец, Ракитово, Троян, Велинград и Сталин. При всички почивни станции ще бъдат открити библиотеки с богата литература. През това лято ще бъдат обзаведени и

открити 25 почивни станции. В началото на май във Велинград ще бъде открит най-големият образец почивен дом за 300 души. Построен от изкуствен мрамор, домът е обзаведен с киносалон и зимна градина.

1953

„През лятната ваканция пионерите и средношколците предприеха масови пътешествия за опознаване на родния край. В окръга са преведени и се провеждат повече от 60 пътешествия“, се посочва в новина от Бургас на 20 юли. Ученици от мъжкото средно училище в града наскоро са се завърнали от пътешествие до нос Емине за изучаване на родното крайбрежие. Пътешествието е проведено много добре благодарение на предварителната подготовка, която е започнала още от началото на годината. Дни наред младежите са изучавали задълбочено флората и фауната на крайбрежието, а след това нагледно се запознават с минералните находки, животинския и растителния свят по брега. „Опознавайки природните богатства, историческите забележителности и красотите на редния край, младежи и пионери обикват още повече наша прекрасна родина“, пише още в публикацията.

1956

Новина от 7 юни припомня, че в района на разложкото село Баня има много и обилни топли минерални извори, част от които се използват в лечебна-

та баня край селото. През тази пролет започва издирване-то на нови извори. „Още първият сондаж даде насърчителни резултати. На дълбочина повече от 45 метра, преодолявайки дебели гранитни пластове, сондата достигна находището на топлиите води, които започнаха да избликват нагоре. Новият топлин минерален извор има постоянен дебит 7,2 литра в секунда с 55 градуса температура на водата“, четем в публикацията.

1957

„Създаден е Български туристически съюз“, гласи заглавието на новина от 5 юни. „Днес в столицата се състоя съвещание на пленумите на републиканските секции по туризъм и алпинизъм с туристическия актив от София и страната за образуване на Български туристически съюз. В съвещанието участваха представители на Българския съюз за физкултура и спорт, Централния комитет на Димитровския съюз не на родната младеж и Централния съвет на професионалните съюзи“, се посочва в съобщението.

За необходимостта от образуване на Български туристически съюз и предстоящите задачи на съюза говори Марин Кожухаров. Участниците в съвещанието приемат еднотушно решение, с което се създава самостоятелна физкултурна туристическа организация под името Български туристически съюз (БТС). Българският туристически съюз ще обединява и ще ръководи

туристическите гружества в страната, които се създават на териториален и на производствен принцип, с туристически секции при предприятията, учрежденията, учебните заведения и други. Досегашните републикански секции по туризъм и алпинизъм, както и секциите при окръжните съвети на БСФС се преустройват във Временен централен съвет и Окръжен съвет на БТС.

* * *

„Този сезон малкият град Банско е твърде оживен. Тук идват много наши и чуждестранни туристи. Най-много посетители през тези дни идват в къщата-музей „Никола Йонков Вапцаров“, четем в новина от 18 юни. В нея се допълва, че посетителите проявяват голям интерес към живота и делото на поета революционер. Някои от тях записват своите впечатления с вълнуващи слова. „Всеки кът, всяка вещь в тази светиня будят у нас чувство на гордост, че народът ни е възпитал такъв герой“, пишат например група посетители от Трявна. А наскоро къщата-музей е посетена и от китайския писател Го Бао-Шюан, който е добър познавач на творчеството на Вапцаров.

* * *

В архива на БТА се пази публикацията от 20 юли, която уведомява за Указа на президента на Народното събрание за наименование на новия представителен хотел в центъра

Банско, 2 август 1953 г. Откриване на къща-музей „Никола Йонков Вапцаров“ в града
Снимка: Георги Викентиев, БТА

на столицата. Той е съобразен с членове от Указа за наименованията с народностно и обществено значение и постановява новият представителен хотел в София да се нарича „Балкан“.

1958

Новина от бюлетин от Истанбул, публикувана в бюлетин „Международна информация“ на 16 октомври, определя България като „туристическа страна“. „Ежедневно през Народна република България преминават стотици чуждестранни граждани – пътници и туристи“, се посочва в съобщението, което допълва, че преминаващите през страната ни чужденци са от най-различни националности: иранци, иракци, граждани на Обединената арабска република, сирийци и египтяни, германци, австрийци, французи, холандци, белгийци, англичани, датчани и др. „Средно по 50 чуждестранни пътници пристигат ежедневно и от България в Истанбул. Те изразяват възхищението си от красотите

на нашата родина, от благоустройството и чистотата на Пловдив и София, от хубавите и образцово уредени хотели и ресторанти и от удобните пътища. Сърдечността и гостоприемството на българския народ правят силно впечатление на всеки чужденец, минал през България, която е вече завоювала име на една от най-хубавите и много посещавани от чуждестранни туристи страна“, пише в бюлетина.

1959

„Пещера Магурата – национален туристически обект“ е заглавието на статията от 13 април. „Със своите грамадни зали, изваяни от природата, с хиляди дребни и големи сталактити и сталагмити и красивите варовикови образувания пещера Магурата буди интерес не само сред местното население, но и у любителите на природата в цялата страна. В нея са запазени единствените по рода си у нас скални рисунки на първобитния човек от IX-VIII век преди новата ера“, са изреченията

В началото на новината, в която се посочва още, че поради трудната проходимост на пещерата тя все още се посещава от сравнително малък брой туристи. В разработения идеен проект се предвижда тя да стане добре уреден туристически обект, а около нея и близкото Рабишко езеро да бъде създаден голям лесопарк от излолистни и декоративни дървета. Още тази година пещерата ще бъде електрифицирана и осветявана от специални прожектори. За улеснение на посетителите ще бъдат построени мостове и стълбища, а на подходящи места ще се поставят табла с материали, намерени в пещерата. Скалните рисунки, които говорят, че това място е било светилище на първобитния човек, ще бъдат почистени и запазени. Художественото оформяне на пещерата и създаването на удобни за отмора и красиви около нея места ще я направят интересен обект за нашия и за международния туризъм.

* * *

Златни пясъци, Слънчев бряг, Варна и редица наши други курорти вече са широко известни и зад пределите на страната. България се превръща в голям международен курорт и броят на чужденците, които прекарват лятната си почивка у нас, ежегодно нараства“, пише БТА на 5 май. За улесняване на курортистите и екскурзиантите чужденци при опознаване красотите на нашата слънчева родина е съставен специален маршрутен атлас за пътища-

та в България. В маршрутните карти са дадени описания и на редица наши големи курорти, исторически места, туристически обекти и други.

* * *

„От двете страни на река Асеница е разположен известният със своята лечебна минерална вода психоневрологичен курорт Нареченски бани – един от най-радиоактивните в Европа минерални извори, чиито води лекуват стотици трудещи се“, четем в новина от 11 август. В нея се посочва още, че през последните няколко години курортът е преобразен. Тук са построени два басейна и 12 вани, открит е санаториум на Министерството на народното здраве, обзаведена е модерна физиотерапия, сестринска манипулационна, масажно отделение, клинична лаборатория, модерна пералня, парно-котелно отделение и други. Създадени са много добри условия за летовниците. До момента в курорта почиват и се лекуват ежегодно над 22 хиляди души.

„Нашият национален курорт Боровец става все по-хубав“, гласи заглавие от 10 юни. В новината се казва, че през тази година прави впечатление голямото подобряване на курорта. Всички вили и почивни станции са основно ремонтирани, централните пътища са асфалтирани, а до вилите са направени пътечки от базалтови плочки. В центъра на курорта тази пролет е израснал големият строеж на хотел на „Балкантурист“ и ресторант на два етажа за около 400 души. „Курортът Боровец бързо се благоустроява. Той става все по-хубав, а в него се създават прекрасни условия за отмора, за културни забавления. Почивката на трудещите се тук ще бъде още по-приятна, интересна и съдържателна“, се посочва в съобщението.

* * *

Неотдавна работници от окръжното пътно управление

София, 20 май 1958 г. Изглед към хотел „Балкан“ в столицата
Снимка: Симеон Ненов, БТА

започнаха строежа на първия туристически автостан (къмпинг) в окръга, четем в ловешка новина от 2 август. По пътя Ловеч-София в местността Боаза край живописния бряг на река Вит вече се очертават първите постройките на автостана. Иззидан от бял и черен камък, битовият павилион привлича погледа със своята кокетност. Подравнен е вече и плацът за гариране на колите.

Предвижда се построяване на спортно игрище с необходимите физкултурни съоръжения. В района на автостана ще бъде направен и басейн с пясъчен плаж.

* * *

„Туристически събор в Родопите“ е заглавието на новина от връх Рожен на 7 август. „Всеки свободен ден родопчани прекарват сред красивите местности на окръга, обрасли с вековни борови гори. По инициатива на Окръжния съвет на Българския туристически съюз-Смолян бе организиран събор, посветен на мира и свободата. След завършване на вчерашния работен ден зелените поляни на връх Рожен се изпълниха от хора. Вечерта се състоя тържествена заря, на която присъстваха повече от 20 000 души“, се казва в съобщението.

* * *

„От вчера по нашето Черноморие гостува голяма група от над 300 английски, американски и гръцки туристи, предимно археолози и историци“, четем

новина от Варна на 2 септември. Чуждестранните гости, които са пристигнали с параход в Бургас, отиват с автобуси до Несебър, където с голям интерес разглеждат историческите старини и забележителности. Във Варна те посещават археологическия музей, който им прави силно впечатление.

1961

„Във вчерашния брой на илюстрираното списание „Столица“ е поместена статия от арх. Тадеуш Баруцки за курортния комплекс Слънчев бряг край Несебър“, четем в новина от 26 юни от Варшава. В статията се отбелязва, че Слънчев бряг е пример на действително интересна модерна архитектура, която при това притежава красотата на местната и регионалната атмосфера на тази хубава страна. Керемидените стрехи на стените, полукръглите проходи в тях, уютните интериори с шуртяща вода от малки фонтани, младият парк, цветята – всичко това създава идеални условия за почивка.“

1962

„Изостанал, обречен на забравя и разруха в миналото, днес старинният град, сгушен в полите на Средна гора, е възрожден и превърнат в истински музей“, пише в новина за Копривищица от началото на февруари. Цели ансамбли от копривищенски къщи, показващи богатството и красотата на старата българска архитектура, са реставрирани. Регионални паметници,

мостове, чешми и улици – направени, забележителни исторически местности – разхубавени. Докато преди в града е имало само един музей, сега тук са обзаведени 9 музея и музейни кътове и над 200 други паметници на културата, които ежедневно се посещават и разглеждат от стотици трудещи се от страната и чужбина. В града са издигнати паметници на Любен Каравелов, Георги Бенковски, Тодор Каблешков, Найден Геров, Антон Иванов. Наред с оформянето ѝ в културен и музеен център, Копривищица се превръща в голям планински курорт.

* * *

„Рилският манастир – национален музей“ е заглавието на статия от 5 февруари, която припомня, че манастирът е основан от отшелника Иван Рилски и е изграден от неговите ученици през X век. „За запазването на тази общонародна историческа ценност от разрушителното действие на времето Министерският съвет реши да обяви Рилския манастир за национален музей под ръководството на Министерството на просветата и културата“, се казва в новината от деня. В нея се посочва още, че досега манастирът е посещаван годишно от 400 хиляди души, между които 20-25 хиляди чужденци, затова голямо внимание се отделя за разширяване възможностите му като туристически обект.

* * *

На 25 юли четем новина от Виена, която разказва за публикация за българския туризъм, поместена в австрийската преса. „Със своите общо 157 курорта – морски, планински, климатични и бански, България се развива като туристическа страна (...) Сравнително малката страна има не само живописен черноморски бряг, но и девствени планински кътове с вековни гори, прочути със своето целебно действие минерални бани, изобилие от архитектурни и културни паметници от древността (...) Всеки от трите морски курорта – Златни пясъци, Дружба и Слънчев бряг, се налага с различно своеобразно архитектурно оформление и органическа му свързаност с природата (...) Международното реноме на българските морски курорти на Черно море се дължи главно на прекрасните плажове: безкрайно дълги и широки златистожълти ивици с най-ситен пясък...“ – са част от акцентите в статията. Авторът изброява и редица забележителности, които биха били интересни за чужденците, сред които са Несебър, Велико Търново, Пловдив, Мелник и др.

1963

В новина от 7 януари е съобщено, че в чест на стогодишнината на Алеко Константинов, която се навършва през тази година, Българският туристически съюз обявява месец май за агитационен месец на туризма. Ще бъде уреден туристически поход до хижа „Алеко“ на Ви-

тоша и туристическа щафета до лобното място на писателя. Литературните издания и изданията на Българския туристически съюз ще посветят страници и броеве на Алеко Константинов.

* * *

Новина от 20 януари разказва за известното село Боженците в Габровския край. „Още в най-старо време Боженците е било буген занаятчийски център“, пише БТА. Още тогава това малко селце родило и една голяма самобитна култура, която дала своя отпечатък не само на произведенията на старите майстори, а и върху архитектурата и бита на цялото село. И сега, векове оттогава, човек не може да не се възхищава на оригиналните боженски къщи с гървени чардаци и писани тавани, на уютните калдъръмени улички, на тежките каменни покриви. Затова габровската общественост заедно с Института за памет-

ниците на културата при Министерството на просветата решава да реставрира и запази за идните поколения тези наистина ценни старини. Селото е обявено за архитектурен резерват. Реставрирането на някои къщи вече е започнало, очаква се в близките години селото да се превърне в рядко красив и интересен туристически обект за нашите и за чуждите туристи.

1964

„Проектира се нов курортен комплекс край язовир „Батак“, казва заглавието на статията от 28 май. По цялата крайбрежна ивица, дълга около 30 километра, на подходящи места ще бъдат построени почивни станции, пионерски и средношколски лагери, частни вили, кампинги, хотели, мотели и ресторанти, красив панорамен път ще обикаля езерото. Идейно-застроителният план на първия етап от курорта – местността между Дълбоки дол и кон-

*Древните стенописи в пещера Магурата край село Рабиша
Снимка: Ирена Данаилова, БТА*

трасираната на язовира, известна под името Цигов чарк, е вече изработен и одобрен от Държавния комитет по строителство и архитектура.

* * *

„Открита е най-голямата туристическа хижа в страната“ – с това заглавие на 2 юни се съобщава за прерязването на лентата на най-модерната хижа в страната, разположена по устието на река Камчия. В трите етажа на туристическия дом са разположени 66 комфортно обзаведени стаи с бани и други удобства за 140 души. Към комплекса има голям ресторант с тераса за 1200 души, от където се открива чудна панорама към морето, устието на реката, камчийския лес и Балкана. Хижата е нова голяма придобивка за туристите от окръга и от цялата страна.

* * *

„Ще се строи голям курортен комплекс в Рила“, съобщава новина от 9 ноември. В нея се посочва, че най-високата планина на Балканския полуостров – Рила, привлича със своята красота и близостта си до столицата все по-голям брой наши и чужди туристи. Само през хижите Мусала, Мальовица и Ястребец минават годишно около 50 000 туристи. На няколко места – като курорта Боровец, Рилския манастир, Меча поляна и други, са изградени или се строят хотели, почивни станции, туристически бази. За да се създадат по-добри условия

за почивка, ски, алпинизъм и туризъм, се предвижда до 1980 година да се изгради материална база за международен туризъм. Ще бъдат оформени четири курортни района: Боровец – Говедарци, Рилски манастир – Партизанска поляна, Семково – Горица – Трещеник – Нехтеница и язовир Белмекен – Джаферица – Чаира. Планира се да бъдат построени няколко лифта с кабинички и столчета, с които ще се достига до ски терените и високотландските бази.

1965

Публикация от 23 юли отбелязва 115 години от откриването на минералните извори във Вършец. Тя припомня как за първи път лековитостта на топлиите минерални извори става позната през 1850 година. Контузен селянин, който пада от гърбо, бил потопен 10-15 пъти във водата, в резултат на което оздравял. Научил за това чудо, през март 1867 година идва и русенският валия Митхад паша, който нарежда да се направи навес над извора от пръти и шума, за да се предпазват къпещите се от слънчевите лъчи. Първобитният начин на използване на минералната вода продължава до 1891 година. Тогава Ломският окръжен съвет взема решение и моли държавата да вземе под своя закрила минералните извори във Вършец. Със закон през 1896 година те стават държавна собственост. Първата банска постройка разтваря врати на 10 юли 1910 година.

* * *

На 11 август в столицата разтваря гостоприемно своите врати новият представителен хотел-ресторант „Плиска“ в квартал „Изток“. Шестнадесететажната монументална постройка предлага на нашите и на чуждестранните туристи всички удобства. Хотелът разполага с 440 легла и три апартамента. Внушителната сграда на хотела е построена само за 22 месеца по проект на архитектите Христо Цветков и Лозан Лозанов.

* * *

„Бурното развитие на нашата красива страна като един от предпочитаните обекти на международния туризъм налага създаването на отлично подготвени специалисти. За да се отговори на тези нужди от новата учебна година при Висшия институт за народно стопанство „Димитър Благоев“ се открива нова специалност за обучение на висши кадри за международен туризъм“, се казва в новина от 20 август от Варна. Студентите от новата специалност – „Икономика и организация на туризма“, наред със специфичните предмети за външнотърговски отношения и туризъм ще изучават три чужди езика, основи на археологията, история на изкуството и др. В учебната година са предвидени и предмети и като планинарство, алпинизъм и ветроходство.

* * *

През август се провежда Вторият национален туристически събор на Рожен. „За мен е много приятно да присъствам на това вълнуващо тържество на Българското туристическо движение, да се обърна към вас като един от стотиците хиляди туристи в страната“, казва в своята реч другарят Тодор Живков. Той споделя, че с радост са следили многобройните прояви, посветени на седемдесетгодишнината на туристическото движение в България, и днес само участват в техния завършек – величествения Втори национален туристически събор на Рожен. „В тези тържествени дни за родния туризъм нека отгадем възхвала на неговите пионери за благородното им и родолюбиво начинание, на родоначалника на туристическото движение в България Алеко Константинов и на председателя на първото туристическо дружество народния поет Иван Вазов“, казва още той.

Част от програмата на събитието е фотоизложбата „70 години организирано туристическо движение в България“, в която с фотоси и табла, с диаграми и цифри е показан славният път на родния туризъм и алпинизъм.

1966

На 3 октомври в столицата е открита първата среща на официалните туристически органи на балканските страни. В съвещанието участват делегации на България, Румъния, Турция и Югославия. Очаква се да пристигне и делегация на съ-

седна Гърция. В продължение на четири дни участниците в срещата ще набележат мероприятия за превръщането на Балканския полуостров в единен обект на международния туризъм. Приветствие от името на българското правителство поднася министър Лъчезар Аврамов. Той изтъква, че наред с икономическите изгоди туризмът служи за развитието на мирното сътрудничество между народите, за създаването на добросъседски отношения, за разширяването на сътрудничеството в областта на транспорта и културата.

1967

„Туризмът – паспорт на мира“ е публикувана статия от Пловдив на 28 април. „Хиляди трудещи се от окръга поемат организирано или самостоятелно към стоте най-известни туристически обекта у нас. Преди две седмици 110 първенци от селското стопанство на окръга посетиха със специален „влак на плодородието“ най-забележителните места на Българското Черноморие. Такъв влак ще бъде организиран през есента и с тазгодишните първенци-кооператори. През цялото лято туристическото бюро „Пирин“ ще организира за трудещите се едноседмични пътувания до най-интересните туристически обекти у нас“, посочва съобщението.

* * *

От 16 до 18 септември в курорта Суофок край езерото

Балатон в Унгария се провежда Дванадесетият конгрес на Международната федерация на журналистите и писателите по туризма, който събира над 300 труженици на перото от 25 страни на Европа, Азия, Америка и Африка. Конгресът преминава под лозунга на Международната година на туризма: „Туризмът – паспорт на мира“. В него взема участие и българска делегация начело с председателя на Българската асоциация на журналистите и писателите по туризма Богомил Нонев, на когото конгресът присъжда и голямата международна награда „Ралф Алоф“, която е в памет на основателя на федерацията и се присъжда веднъж на три години.

1968

Във връзка с провеждането на месеца за защита на природата на 6 май в СБЖ се провежда пресконференция за най-актуалните проблеми на природозащитното дело у нас. Българският туристически съюз по традиция е на челно място в борбата за опазване и защита на природата. С цел да се подпомогне тази дейност още през 1963 година към ЦС на БТС е създадена комисия за защита на природата, която разгръща широка и разнообразна дейност. В последно време усилията на комисията са насочени към култивиране у всеки турист на правилно отношение и разбиране целите и задачите на природозащитата като действена проява на любовта към природата, а също и към създаване атмосфера на

Архитектурно-исторически резерват „Копривица“
Снимка: Благой Кирилов, БТА

нетърпимост срещу всички нарушители на закона за защита на природата. Целта е голямата 900 000 армия на Българския туристически съюз да се превърне и в армия от природозащитници.

„Новият спортно-туристически-планински комплекс „Алеко“ придобива все по-привлекателен вид. Няма да мине много и за него ще се говори не само у нас, но и в чужбина, както се говори за нашите черноморски курорти“, пише в новина от средата на ноември. За да станат лесно достъпни районът на комплекса и околните местности, не е достатъчен само прекараният хубав павиран път от Драгалевци до самия комплекс. Приятелите на планината и ски спорта получават в дар три лифта: първият започва от заслона „Бай Кръстю“ и завършва на Голи връх, на прочутата сред скиорите

Стената е монтиран ски-влек, който извежда скиорите от новия хотел „Щастливеца“ до подножието на върха и тези дни е пусната в експлоатация доставената от Франция двуседалкова пътническа въжени линия от заслона „Романски“ до Резньове.

„След грандиозното строителство по Черноморието, което разнася летовищната слава на България по цяла Европа, дойде ред и на високопланинските спортно-климатични курорти“, се посочва в съобщението.

1969

На 12 май в столицата тържествено е открит още един забележителен обект на социалистическото строителство – модерният грандхотел „София“. Разположен в самия център на столицата и носещ нейното име, този комплексен строеж е забележителен по своята изисканост на оформлението.

Построен е по проект на колектив от „Главпроект“ с ръководител архитект Александър Баров. Новият хотел разполага с 220 стаи общо с 400 легла.

„Световната междуправителствена конференция по туризма, която заседава в София от 15 май, днес приключи своята работа“, пише БТА на 28 май. След оживени и задълбочени разисквания, които протичат в делова атмосфера, в дух на сътрудничество и толерантност, конференцията приема с болшинство проекторезолюция, предложена от 26 страни от Азия, Африка и Латинска Америка. Резолюцията съдържа препоръка към ООН за създаване на междуправителствена организация по туризма, изградена на принципа на универсалността и имаща за цел развитието на националния и международния туризъм. Прилагането на този принцип не означава задължение на всеки член на ООН да принадлежи към организацията.

В залата на Народното събрание след приключването на разискванията отекват много топли думи на благодарност към българското правителство и председателя на Министерския съвет Тодор Живков – почетен председател на конференцията, за голямата подкрепа, оказана за нейната подготовка и провеждане. От името на страните участници в конференцията от Западна Европа, САЩ и Канада ръководителят на италианската

делегация Гуидо Ричи благодари за оказаното гостоприемство в София – столица на световния туризъм, както и за дадената им възможност да посетят Черноморието, „за да мога – казва той, – днес от това място да изкажат своето възхищение от направеното в България през последните години“. Той предлага лозунгът „Туризмът – паспорт на мира“ да бъде превъплътен в нов актуален девиз: „Туризмът – гаранция за мира между всички народи по света“.

1970

В новина от 22 юни от Осака се съобщава, че един от резултатите от първото официално участие на България в Световно изложение е създадената основа за организиран туризъм: японски групи ще посещават нашата страна. Петте големи туристически фирми в Япония обявяват, че са готови да изпращат японски туристи в България и са на мнение, че необходимите условия са налице, а страната ни е получила име в световния туризъм и в същото време чрез хранителните си продукти е станала популярна в Япония.

Представителят на комитета по туризма Я. Караянев уточнява тези дни договорните условия с японските туристически организации, а фирмата „Токио Маруичи Шоджи“, която поддържа оживени делови връзки с Българи, създава на свои разносики представителство в Япония на Българския комитет по туризма. Първите

японски гости се очакват през 1971 година.

1971

„Известен далеч зад границите на България, Рилският манастир се посещава годишно от близо 300 000 души“, пише БТА на 28 февруари. За неговото бъдещо развитие като единен туристически обект комитетът за стопанска координация при Министерския съвет утвърждава перспективен план-програма за ускорено изграждане на материално-техническата база на комплекса – национален културен и архитектурен обект и център за вътрешен и международен туризъм. Строителната програма предвижда да се запазят всички обекти с архитектурно, художествено и историческо значение. Ще се реконструира съществуващият път до манастира, за да се отклони транзитният поток от коли. Върху речната тераса срещу манастира ще бъде построен нов паркинг за повече от 300 коли.

*Седемте рилски езера
Снимка: Минко Чернев, БТА*

1972

„Завърши своята работа XI работна седмица на Международната туристическа организация (АИТ), представители на десетки туристически фирми от над двайсет страни в света обсъдиха важни проблеми на младежкия, пешеходния, водния, къмпинговия и караванния туризъм. Разшириха се контактите между туристическите организации, работещи сред младежта“, пише в новина от Варна от 30 септември. Участниците посещават туристически центрове и обекти по нашето Черноморие и се запознават със солидната база, създадена в нашата страна за по-нататъшното развитие на международния туризъм. По мнението на редица изтъкнати специалисти в областта на туризма България разполага с отлични условия за организиране на отдиха и пътешествията на хиляди хора. „Вашата страна е сред първите в света, направили огромен скок в развитието на туризма“, заявява генералният секретар на АИТ Вл. Кабеш.

1973

В новина от 1 октомври се посочва, че с решението да се създаде в Жеравна оригинален комплекс за отдих и вътрешен и международен туризъм е нова проява на постоянните грижи за съхраняване и най-целесъобразно използване на възрожденското архитектурно наследство и миналото на музейния резерват. Планира се със създаването на комплекса, чието изграждане ще започне от следващата година, да се увеличи броят на чуждестранните поклонници на самобитната народна архитектура, намерила прекрасен израз в жеравненската къща, на родолюбивите туристи от цялата наша страна.

* * *

На 15 декември в профсъюзния културен дом в Бургас е чествана 25-ата годишнина на международния туризъм у нас. Генералният директор на ДСК „Отдых и туризъм“ Костагин Проданов изнася доклад. Подчертано е, че Бургаски окръг е най-големият туристически район в нашата страна, който разполага с най-голямата туристическа база – със 116 хотела с 26 360 легла. От всичките 47 къмпинга по Черноморието 30 са на територията на Бургаски окръг.

1974

„България – страна на конгресния туризъм“ е заглавието на статия от 23 май. В нея се

посочва, че Центърът за международни прояви, който е само на една година, развива много активна и разнообразна дейност, като през миналата година той организира 203 международни прояви. За делегатите и гостите на конгресите центърът организира и изложби от политически, стопански и научно-технически характер, фотоизложби, екскурзии по интересни маршрути из България, богати фолклорни програми. През 1974 година страната ни отново ще бъде домакин на много и интересни международни прояви.

За популяризиране на предлаганите услуги през тази година центърът ще издаде справочник с необходимите условия и цени за организиране на конгресните прояви в България на английски, немски и френски език. Справочникът, както и програмата ще бъдат изпратени до всички конгресни центрове, международни асоциации, организации, авиокомпании и други.

1975

„Навършиха се 80 години от деня, в който бе създадено Организираното туристическо движение в България, от деня, когато по призива на големия български писател и любител на природата Алеко Константинов 300 ентузиаста от София се изкачиха на Черни връх“, четем в репортаж от 31 август. По случай този юбилей в местността Офелиите на Витоша е организиран национален туристически събор, на

който пристигат хиляди хора от София, Софийски, Пернишки и Кюстендилски окръг, както и представителни групи туристи от цялата страна. В своето слово заместник-председателя на Държавния съвет Пеко Таков казва: „Днес БТС е мощна обществена организация с над 1 100 000 членове, обединени в 872 дружества. В различните туристически прояви всяка година участват повече от 5 милиона трудещи се. За много работнически колективи в условията на петдневната работна седмица лозунгът „Почивните дни – сред природата!“ разкрива все по-големи възможности за активен отдих. Постоянно се подобрява материалната база на туризма. Сега БТС разполага с 230 хижи, заслони и туристически домове с над 16 000 легла. Главната задача, която решават днес туристическите дружества, е чрез активен отдих сред природата да се укрепва здравето на трудовите хора, за да се повишава обществената производителност на труда...“

1976

На 30 януари в столицата се провежда съвместен пленум на Централния съвет на Българския туристически съюз и Централния комитет на Българския червен кръст, посветен на проблемите за безопасността на масовия туризъм и за по-голяма сигурност в планината. Пленумът е ръководен от председателя на ЦС на БТС Пеко Таков. Посочено е, че туристическото движение печели все

Несебър. Снимка: Владимир Шоков, БТА

повече привърженици – членовете на съюза надхвърлят един милион. Успешно се развиват алпинизмът, пещерното дело и ориентирането. Миналата година са организирани близо 6500 състезания, алпиниади, експедиции с над 82 000 участници. За безопасността на туризма се грижат повече от 200 000 санпостовци, 775 планински спасители и 12 000 водни спасители. Участниците в пленума приемат решения за усъвършенстването на борбата за безопасност на масовия туризъм и сигурността в планината.

1977

Държавният съвет е издал указ за създаване от 1 януари 1977 година на Държавен комитет по туризма, който да организира, да ръководи и да осъществява международен и вътрешен стопански туризъм, съобщава новина от 24 януари.

* * *

ЛИК 2025

„България е сключила досега 25 междуправителствени спогодби за сътрудничество в

областта на туризма. За тяхното изпълнение са образувани смесени комисии, които всяка година отчитат постигнатите резултати и набелязват насоки за бъдещето“, четем в публикация от 18 октомври. В периода след съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа се създадоха и благоприятни възможности за промишлено коопериране между България и други страни, което в областта на туризма намери израз в съвместно проектиране, финансиране, строителство и експлоатация на хотели и друга специализирана туристическа база.

1978

На 14 септември в Слънчев бряг е посрещнат четиримилонният турист от изграждането на комплекса. За периода на своето 19-годишно съществуване курортният комплекс Слънчев бряг става център на международния туризъм, който всяка година се посещава от стотици хиляди летовници от различни краища на света.

1979

„Всеки четвърти турист в Европа и всеки шести в света пътува към Балканския полуостров. Благодарение на съвместните усилия и инициативи на туристическите организации от България, Турция, Гърция, Румъния и Югославия с всяка изминала година Балканите се превръщат в активен туристически район. Техните ползотворни контакти, които имат вече 12-годишна история, дават своите положителни резултати“, пише БТА на 11 юли. Припомня се, че през 1966 година в София се провежда първата конференция на официалните туристически организации, която поставя началото на многостранните връзки в тази област.

1980

Ново признание за порасналия авторитет на България като туристическа страна е присъждането на международната награда „Златна ябълка“ на Рилския манастир от ФИЖЕТ – Международната федерация на журналистите и писателите по туризма. Това е още едно свидетелство за уникалността на този исторически и културен паметник на нашата страна, за съхраняването и превръщането му в интересен туристически обект. Наградата е връчена на 19 ноември на председателя на Държавния комитет по туризма Георги Евтимов от председателя на ФИЖЕТ Реми Льору. В словото си генералният комисар на ко-

мисията за „Златната ябълка“ Жорж Оор подчертава, че тази награда ще допринесе за по-нататъшното популяризиране на България като туристическа страна. А председателят на Държавния комитет по туризма Георги Евтимов благодари за високата награда и подчертава, че тя е доказателство за огромните успехи на нашата страна в развитието на международния туризъм и в усилията за съхраняване на историческите и културните паметници.

1981

„С високо признание за развитието на туризма в България гнес завърши петнадесетата изложба на туристическия плакат на страните от Европа, Азия и Африка“, пише на 16 юли от Рим кореспондентът на БТА Хр. Петров. Международното жури присъжда първата награда „Златният слон на град Катания“ на представителството на Държавния комитет по туризма на НРБ в Италия за графичния плакат „България – ваканции сред природата“, реализиран съвместно с фирмата „Хермес Интърнешънъл“. Тази година в изложбата участват 71 гържави с повече от 1500 плаката, които са изложени в замъка „Урсино“ в Катания.

1982

На 23 април е съобщено, че е създадена нова курортно-туристическа асоциация „Хисар“, която е доброволно сдружение на заинтересувани организа-

ции, предприятия и учреждения за хармоничното изграждане и използване на балнеоложкия комплекс. Тя ще съдейства за пълното опазване и рационално използване на минералната вода и другите природно-климатични предимства на хисарската селищна система, за създаването на модерна леглова база и инфраструктура с цел да бъде постигнат максимален социален ефект. Минералните находища в Хисар, Кранево, Старо Железаре с над 36 водозточника позволяват тук да се изгради единен балнеоложки комплекс. Непосредствената близост до Средна гора предлага условия за създаване на туристическа и профилактична база, както и на места за краткотраен отгх.

1983

Разнообразни вкусни ястия от дивеч и безмесни блюда от националната ни кухня ще предложат на гражданите ресторантите в по-големите градове на страната до 23 януари, пише в новина от началото на БТА. Целта на организираната от Държавния комитет по туризма десетдневка е не само да популяризира богатството на нашата природа и националната ни кухня, но и да се напомни на готвачите по-често да „нагичат“ в рецептите за приготвяне на този вид ястия.

От древни времена розите в Казанлъшкото поле са символ на България в края на май, пише

кореспондентът на БТА Еличка Петрова. Когато по върховете на Стара планина още белеят снегове, в долината разцъфтяват нежни розови цветове. Започва един от най-красивите и живописни празници в трудовия календар на българина – розоберът.

Този самобитен национален празник привлича много гости. И тази година от 3 до 10 юни в празника ще участват хиляди туристи от различни страни. В розовите полета край Карлово и Казанлък пред тях ще бъде показан старинният български ритуал розобер. Туристите ще разгледат Музея на розата и неговата богата експозиция от снимки, документи и оригинални експонати, разказващи за производството и търговията с розово масло.

1984

В брой 23 списание „Паралели“ – издание на Българската телеграфна агенция, разказва за подвига на българската хималайска експедиция „Еверест-84“. В своето обръщение към участниците в групата Тодор Живков казва: „От все сърце поздравявам всички участници в експедицията с изключителния успех – изкачването на най-високия връх на планетата Еверест! В тежката и упорита борба за покоряването на „покрива на света“ вие проявихте истински героизъм и себеотрицание (...) Вашата мъжествена победа намери възторжен отзвук и признание не само в нашата страна, но и в целия свят. Имената на незабравимия з.м.с.

Христо Проданов, на з.м.с. Иван Вълчев, на з.м.с. Методи Савов, на м.с. Кирил Досков и на м.с. Никола Петков ще останат в летописа на нашия, на българския социалистически спорт.“

Богомил Нонев пише: „Вие виждате – покоряването на Еверест от българи е преди всичко и над всичко подвиг на духа, преди всичко и над всичко непосредствено доказателство за разширяване на кръгозора на нашата социалистическа нация, израстване на новия човек, човече на красотата и подвига.“

Един юначен българин, един от най-силните алпинисти в света, след като достига целта, остава завинаги под купола на върха. В негова памет българските алпинисти поставят метална плоча със следния надпис: „Христо Проданов (1943-1984), Република България. Покорил Еверест на 20 април сам, без кислород и спускайки се, загинал на 22 април.“ Плочата е монтирана малко под базовия лагер на пътя, по който минават всички алпинисти, устремили се към Еверест.

1985

На 17 април е подписан договор между „Интерхотели-Балкантурист“ и американската хотелска корпорация „Шератон менажмент корпорейшън“, чрез който столичният хотел „Балкан“ се включва в хотелската верига „Шератон“. Корпорацията ще участва в ръководството на обслужването на хотела.

От края на миналата година хотел „Балкан“, построен преди 30 годините, се реконструира.

Той отново ще отвори врати за своите гости в началото на 1986 година и ще се нарича „Шератон София – Хотел Балкан“. Това е първият договор, който известната хотелиерска корпорация „Шератон“ подписва за съвместна експлоатация със социалистическа страна.

1986

„Министърът на търговията и туризма Мишел Крепо поздравя постиженията на българския вътрешен и международен туризъм при посещението си в щанда на Българската асоциация за туризъм и отдих (БАТО) на открития тук XI световен салон на туризма“, предава от Париж на 10 февруари кореспондент на БТА. Заедно с нашата страна, редовен участник в тези срещи на туристическите организации от целия свят, са представени 130 гържави с 628 изложители и 116 специализирани фирми за международен туризъм.

1987

„С многобройни публикации днес китайският печат отново привлича вниманието на читателите към България – израз на подчертания интерес към нашата страна в дните на българо-китайския диалог на най-високо равнище“, предава на 5 май от Пекин специален кореспондент на БТА. В органа на Централния комитет на Китайската комунистическа партия вестник „Женмин жибао“ е публикувана и статия за географското положение, за

историческото и обществено-политическото развитие на България, за красивата природа на страната, която я прави желано място за отдих и туризъм на милиони посетители от целия свят.

1988

Как ще изглежда международният туризъм през 2000 година? Виждания и прогнози за това ще се опитат да дадат журналисти от 23 страни, пишещи за туризма, на откритата на 31 май в столицата международна журналистическа среща „Българска роза“. На семинара, с който започва срещата, италианският журналист Клаудио Алайке, който изнася основен доклад, прави свои предвиждания за бъдещето на туризма и за ролята на журналистите през следващия век. Той смята, че значително ще се намалят цените на билетите за самолетите и за другите транспортни средства за пътувания на малки и средни разстояния, ще се увеличат пътуванията до далечни страни, ще се разшири използването на методи за хранене с полуфабрикати и замразени продукти, туристически билети ще се продават в банките и дори в супермаркетите. Освен това значително ще се увеличи интересът на журналистите към туризма и свързаните с него проблеми, към изучаването на чужди езици и към историята, културата и живота на различни народи.

В седмата среща „Българска роза“ участват 28 журнали-

сти от САЩ, Западен Берлин, Австрия, Белгия, Швейцария, Франция, Испания, Унгария, Чехословакия, Съветския съюз, Гърция, ГДР и други страни.

1989

Изграден преди 10 години, хотел „Витоша – Ню Отани“ е едно от първите проявления на българо-японското икономическо сътрудничество, пише БТА на 7 август. Под един покрив тук са съчетани българското гостоприемство и японската възискателност, което му позволява за кратко време да спечели международен престиж. За това говорят многото отличия, които хотелът е получил досега – Международна гастрономическа награда за 1987 година, международните награди „Трофей за качество“ и трофей „Златен хотел“ за 1986 година и други. Хотелът е построен по проект на известния японски архитект Кйишо Курокава. Той е единственият в Европа от хотелиерската верига „Ню Отани“ и стана своеобразен мост на приятелството между народите на Европа и Азия.

Без да прекъсва своята дейност, в момента хотелът се реконструира и обновява.

1990

Първият цикъл на школата по мениджмънт в туристическия бизнес започва на 5 ноември в столицата. Лекциите се водят от президента на американската фирма „Интернешънъл хоспиталити форум“ г-

Стюарт Файлър. Той е един от най-известните преподаватели в туристическата индустрия и маркетинга. Неговите семинари са известни в Европа, САЩ и Канада. Дългогодишният си практически опит в тази област гостът представя пред управители, собственици, ръководни кадри от туристически агенции, хотели и мотели, ресторанти и увеселителни заведения, пред студенти от Университета за национално и световно стопанство, предвидени са лекции по история и философия на маркетинга в туризма, по използването му като основно средство за успешен бизнес.

1991

На 22 юни във Варна пристига така нареченият влак на историята – композиция от 14 вагона, пет от които са били ползвани от цар Борис Трети, а девет са от правителствения влак. В това първо пътуване на царския влак по царските мес-

та има наши и чуждестранни бизнесмени, които могат да си заплатят удоволствието да прекарат уикенда в съчетание между отгих и делова работа, се посочва в новината от деня. Идеята за този специализиран туризъм е на фирмата БДЖ. В програмата е включено и разглеждане на „Евксиноград“, а на следващия ден влакът ще спре близо до Велико Търново.

1992

Трябва да има не управление по туризма към някое от министерствата, не комитет, а самостоятелно министерство на туризма, след като политици, парламентаристи, бизнесмени говорят за туризма като за приоритетен отрасъл на икономиката ни. Това становище е формулирано като резолюция на 13 май във Варна по време на втората национална конференция на Асоциацията на екскурзоводите у нас. Становището е подкрепено и от Туристическата камара и от асоциациите на

Созопол. Снимка: Владимир Шоков, БТА

туристическите агенции и на хотелиерите и ресторантьорите. То ще бъде изпратено до Народното събрание и до Министерския съвет. Според Асоциацията на екскурзоводите само министерство би могло да отстоява създаването на закон за туризма, нормативните документи в този отрасъл, статута на професиите.

1993

Шуменското акционерно дружество „Мадара-Интертур“ и фондация „Мадарски конник“ са си поставили за цел да превърнат националния историко-археологически резерват „Мадара“ в привлекателен център и за чуждестранни туристи. Музей на открито е замислен да заработи още в началото на новия туристически сезон. В него ще бъдат изложени находки от разкопаните тук материали от каменната пластика, керамика, оръдия на труда, различни видове оръжия. Ще може да се видят и да се докоснат следите, оставени в материалната и духовната култура от петото хилядолетие преди новата ера до XIV-XV век.

1994

Туристическите дейности ще се извършват заанапред само от физически и юридически лица, които притежават лиценз, постановява на 15 декември служебното правителство. То приема три наредби, регламентиращи предоставянето на туристически услуги – Наредба за лицензиране на туристи-

Изглед от курортния комплекс „Златни пясъци“
Снимка: Георги Генчев, БТА

ческите дейности, Наредба за категоризиране на средствата за подслон и Наредба за категоризиране на заведенията за хранене. Лицензът ще се издава от Комитета по туризъм, който има правото да легализира лицензите на чуждестранни туристически фирми.

1995

На 30 май в комплекс „Слънчев ген“ в курорта „Свети Константин“ започва гвудневно национално съвещание по проблемите на туризма. Председателя на Комитета по туризъм Васил Велев говори и за насоките в програмата за управление на туризма за периода 1995–1998 г. През този период ще бъде осигурен регулативен преход на отрасъла към условията на пазарната икономика. Необходимо е прагматично съчетаване на пазарния автоматизъм и държавното регулиране, без да се допуска под никаква форма връщане към команд-

но-административната икономическа система, казва той. Постигането на основната цел може да се извърши чрез формиране на необходимата законова база, приемане и реализиране на национална туристическа политика, привличане на чуждестранни и български инвестиции, преструктуриране на собствеността, подобряване качеството и конкурентоспособността, активна национална туристическа реклама

Новина от 26 октомври разказва за символичната първа копка за строежа на хотел „Хилтън София“, направена от столичния кмет Александър Янчулев в присъствието на представители на инвеститорите от френската фирма „Феал Ентернасионал“, от вице-президента на хотелиерската верига „Хилтън“ Жан-Пол Херцог и посланик на Франция у нас Марсел Тремо. „Хилтън София“

е 169-ият от веригата. Архитектурната му концепция е на мексиканския архитект Рикардо Бофил, а автори на проекта са арх. Лозан Лозанов и арх. Атанас Панов. Разгърнатата площ на сградата, разположена между НДК и музея „Земята и хората“, е 20 хиляди квадратни метра.

1996

Школа по културен туризъм замислят двама учени и бизнесмени – Боян Манев и Благовест Лефтеров, става ясно от доклада им „Развитието на културния туризъм и опазването на културно-историческото наследство“, представен на 7 октомври на симпозиума „Наследството и социалните промени“. Форумът е в рамките на откритата на 5 октомври в София XI генерална асамблея на Международния съвет за паметниците на културата и забележителните места (ИКОМОС). Боян Манев и Благовест Лефтеров са собственици на първата българска частна туроператорска фирма, член на ИКОМОС. Целта на замислената от тях школа е да се подготвят специалисти, които правилно да интерпретират културно-историческото наследство и природните богатства на България пред чуждестранните гости. Така според тях ще се стимулира културният туризъм. Същността на предложението е онагледяване, показване на паметника, въвеждане в неговата история и атмосфера, а не само изброяване на данни и факти, поясняват авторите на доклада.

1997

„Българският туризъм и интернет“ е темата на една от проявите по време на XIV международна туристическа борса „Ваканция'97“. На участниците ще бъде представена възможността да включат офертите си в световната комуникационна мрежа, съобщава за БТА в началото на февруари изпълнителният директор на „Туристреклама“ АД Михаил Бележков. В борсата, организирана под егидата на Комитета по туризъм, ще участват над 100 фирми, предлагащи бази за отдих и развлечение, туроператорски фирми, производители на стоки и съоръжения за туризъм и транспортни организации. Борсата се открива на 26 февруари в Зала 12 на НДК.

* * *

Над 120 хиляди души от 170 страни, от които 50 хиляди професионалисти в областта на туризма, са посетили завършилата на 12 март Международна туристическа борса (ИТБ) в Берлин, четем в новина на БТА. В 31-вото издание на този водещ не само в туризма, но и най-голям изобщо в сферата на услугите панаир в света участват рекорден брой изложители – 6516 туроператори, авиоконпании, курорти и дори отделни хотели от 177 страни и региони в света. България – един от „доайените“ (още от нейното второ издание през 1967 година) на Берлинската борса отбелязва своето 37-о участие в нея. Близко стотина ръководи-

тели на Комитета по туризма, на хотелски и туристически асоциации и на 37 фирми, сред които 8 частни, представят възможностите на туризма в България. Съдействието на програмата ФАР на Европейския съюз за изработването на нова маркетинг и рекламна стратегия на българския туризъм очевидно е повлияло положително и за госта по-добро то оформяне на павилиона от последните години. Ново е и рекламното мото: „България – наистина неповторима!“

1998

Българска асоциация за алтернативен туризъм е учредена на 31 януари във Велико Търново по инициатива на частни компании със съдействието на фондация „Ханс Зайдел“ и Министерството на търговията и туризма. Да подпомага и да насърчава развитието на селския, конния, велосипедния, поклонническият и други видове нетрадиционен туризъм като фотосафари или орнитоложки походи е целта на асоциацията според приетите програмни документи. Те са утвърдени от 42-мата учредители – представители на туроператорски фирми и хотелиерски организации от страната, на национални природни паркове и регионални съвети по туризъм.

* * *

Проект на Закон за туризъм с вносител Министерския съвет е приет на 8 април от парламента на първо четене

със 111 гласа „за“, 34 „против“ и 24 „въздържал се“. Закон за туризма е необходим, дори малко забързан, но за второ четене са необходими поправки и конкретизация на доста текстове, е мнението на повечето от депутатите, участващи в дискусията. Икономическата парламентарна комисия подкрепя в становището си заложените идеи за децентрализация на управлението на туризма, както и механизма за набиране на средства за национална реклама. Тя обаче отправя критики към тенденцията за администриране на управлението на туризма и лицензиране на всички лица, извършващи туристически услуги.

* * *

Около 350 хижи, туристически домове и заслони стопанисва Българският туристически съюз, който на 30 август отбелязва 103-ата годишнина на организираното туристическо движение у нас. По този показател нашата страна е на второ място в Европа след Германия. Строена близо 10 години, през 1922 година отваря врати за посетители първата хижа у нас – домът на търновските туристи „Трапезица“. Същата година започва строежът и на първата хижа на Витоша – „Алеко“, но окончателното ѝ завършване и осветяване става две години по-късно.

1999

На 3 февруари вестникът на българските туристи „Ехо“ отпразнува своята 40-годишнина. В този дълъг период вестникът дава своя голям принос за развитието и популяризирането на българския туризъм, за възпитаването на подрастващото поколение в дух на родолюбие и любов към природата. Над 30 000 енциклопедични страници са отпечатани във вестника през тези 40 години, в някои от които той постигна рекорден 126-хиляден тираж.

* * *

С диплом и бронзов плакет е отличено Министерството на търговията и туризма на XV международно туристическо изложение „Филоксения – 99“ в Солун. Наградата е връчена за отличното представяне на българския туристически продукт, съобщава пресцентърът на министерството. Това е първото участие на министерството във „Филоксения“. На форума са представени ръководители на браншови организации в България, регионални туристически структури, туроператорски фирми,

* * *

На 19 ноември столичното туристическо гружество „Алеко Константинов“ отбелязва 100-годишнината си юбилей. Две години след смъртта на големия български писател и общественик Алеко Константинов негови сподвижници през

юли 1899 година на Илинден на излет в Княжево основават първото туристическо гружество в България, което еднородно наричат на името на Шастливеца. По-късно гружеството се разраства с клонове във Враца, Пловдив и други градове. Под лозунга „Опознай родината, за да я обикнеш“ движението обхваща цялата страна, с което се поставя началото на Българския туристически съюз. Тържеството по случай едновековния юбилей на гружеството ще се състои утре в салона на читалище „Славянска беседа“.

* * *

На 19 ноември 1929 година в салона на читалище „Славянска беседа“ 18 души, представители на българската интелигенция, полагат началото на организирания алпинизъм у нас, като учредяват Българския планински клуб. По-късно – през 1934 година, той е преименуван на Български алпийски клуб (БАК), под което име просъществува до 1946 година. След това алпинизмът преминава в структурата на Българския туристически съюз – републиканска секция и комисия, а от 1972 година – Българска федерация по алпинизъм. През 1993-та се възстановява старото име – Български алпийски клуб. Тържественото честване на 70-годишнината на организирания български алпинизъм е планирано да бъде в аула „Максима“ на Националната спортна академия.

2000

На 16 и 17 септември България отбелязва европейските дни на наследството, които са част от кампанията „Европа, общо наследство“. В честването се включват над 15 български градове. Календарът на българските прояви, свързани с кампанията, започва на 7 септември в Созопол в рамките на фестивала „Аполония“ и завършва на 30 септември с отварянето на Тракийската гробница край село Свещари за публика.

Темата на дните на европейското наследство в България е „Културни маршрути“.

Основният акцент в календара е отварянето на гробницата край село Свещари. Тя е открита през 1982 година, а от 1985-а е сред световните културни паметници на ЮНЕСКО, казва арх. Виктор Попов.

2001

Българските туристи участват в мащабната европейска

туристическа проява „Европo-ход 2001“. На 10 март е планирано те да предадат своите послания към политиките и гражданите на Европа за осигуряване на свободен достъп до планините и защита на природата и културните богатства. Шафетата, в която се намира и посланието, ще бъде предадена на румънските туристи на брега на река Дунав край Видин. Шафетата е предадена от туристите на Гърция в началото на март на българските туристи, които я пренасят през територията на България.

Организатор на голямата туристическа проява на Стария континент, която стартира през май 2000 година, е Европейското сдружение за пешеходен туризъм. До септември 2001 година десетки хиляди туристи ще прекосят границите на европейските страни по 10 маршрута, носейки от село на село, от град на град, от едно културно събитие към друго щафети-послания на хората, подкрепящи кампанията.

*Изглед от Северен Джендем и Връх Ботев в Стара планина
Снимка: Надежда Чипева, БТА*

2002

Представители на туристическия бизнес от САЩ, Европейския съюз, Русия, балканските държави и дори от Сиера Леоне ще участват в първата международна конференция по туризъм на 10 и 11 януари в София. Това съобщават на пресконференция по-рано през месеца организаторите на проявата Максим Бехар от МЗ Комюникейшънс груп и бившият губернатор на Невада Боб Милър.

„България – страна на мечтите“ е мотото на форума, който ще бъде приветстван чрез видеообръщение от бившия президент на САЩ Бил Клинтън. Новоизбраният президент на България Георги Първанов и министър-председателят Симеон Сакскобурзготски ще открият конференцията. Програмата ѝ предвижда представяне на правителствената програма за развитие на отрасъла.

2003

На 29 юли главният секретар на Българския туристически съюз Венцислав Удев връчва на министъра на младежта и спорта Васил Иванов туристическа карта номер 1 за възстановяване на инициативата „100 национални туристически обекта“. След получаването на картата Васил Иванов казва: „Срокът за посещаване на стотте обекта е две години. Надявам се обаче още догодина да си взема златната значка. Бих посъветвал българите да не ходят на почивка в чужбина, а сред нашата красива природа.“

По инициатива на Министерството на младежта и спорта и БТС и по програма „Младеж“ на министерството след 13-годишен застой бе възстановено националното туристическо движение „100 обекта“. Туристите получават златна, сребърна и бронзова значка в зависимост от броя на посетенияте 100 национални обекта. Около 8000 туристи са посетили всичките сто обекта и са станали носители на златната значка на БТС.

Новото мото на родената преди 37 години идея е „България – това е моята родина“. Тези, които се включат в движението, също ще получават златна, сребърна или бронзова значка.

Нулевата серия на книжките на БТС със стоте туристически обекта ще е безплатна за учениците. А обектите на два пъти са осъвременявани във връзка с промените в България през последните 13 години.

2004

По света са добре познати българските черноморски и зимни курорти, но има непознат потенциал във вътрешността на страната, който японските туристи биха искали да опознаят. Това казва на 24 февруари посланикът на Япония у нас Ясуйоши Ичихаши на откриването на Българо-японския икономически форум, посветен на инициативи за насърчаване на туризма. Заместник-министърът на икономиката Евгения Колданова отбелязва, че Япония е важен пазар за българска-

та туристическа индустрия. В края на 2003 година Министерството на икономиката открива туристическо представителство в Токио, което ще предлага на японските туристи пакети туристически услуги. Специално за японския пазар са разработени „Пътят на манастирите“ и обиколен тур „10 дни в България“.

2005

Агенцията по туризъм е награждана със специално отличие за успешно представяне на страната като атрактивна туристическа дестинация на международното туристическо изложение SLOVAKIATOUR'2005, съобщава на 26 януари пресцентърът на Министерството на икономиката. Наградата е за успешно налагане на единна визия на България като атрактивна и разнообразна туристическа дестинация. Представянето на България е с щанд с новото лого на страната ни, нови продуктови брошури и печатни ма-

териали и филми. Изложението се провежда от 20 до 23 януари в Братислава и е най-голямото в навечерието на предстоящия летен туристически сезон.

* * *

На 24 февруари изпълнителният директор на фондацията PAN Parks Золтан Кун връчва на церемония пълния PAN Parks сертификат на дирекцията Национален парк „Централен Балкан“. Сертификатът е валиден за една година. Връчването е в рамките на 22-рото издание на международното туристическо изложение „Ваканция'2005“ в НДК.

Правото да използваме търговската марка на Европейската мрежа на защитените територии PAN Parks е получено след изпълнението на значителен брой изисквания, отбелязва заместник-министърът на околната среда и водите Фатме Илияз. Тя допълва, че малко региони в Европа са сертифицирани с марката PAN Parks, като Националният парк „Централен

Момичета, участващи в автентичния ритуал розобер край Казанлък, който събира гости и туристи от целия свят в розовите масиви край града
Снимка: Атанас Жеков, БТА

Балкан“ е четвъртият, който получава това признание.

Приоритет в туристическата политика е задържането на темповете на развитие в морския и зимния туризъм, както и разработването и налагането на пазара на нови туристически продукти – културен, културно-исторически, екотуризъм, селски, винен туризъм и други. Това посочва на 21 април на откриването на второто издание на международната туристическа борса „Културен туризъм“.

Министърът на културата и туризма посочва, че страната ни може да бъде привлекателна не само с уникалните си паметници на културата, с архитектурното и археологическото наследство, но и чрез многото си таланти в областта на музиката, танца, изобразителното изкуство. По думите на министър Чилова това не само ще провокира културата да потърси модерни форми за презентация, но и ще обогати туристическия продукт, ще му даде ново качество и ще привлече нов сегмент туристи в страната ни.

2006

Започна тридневното туристическото изложение Beijing International Travel and Tourism Market (BITTM) в Пекин, на което България участва за втори път, съобщават на 4 април за БТА от Държавната агенция по туризъм. Китай, чието население

ние възлиза на 1,3 млрд. души, е от потенциалните за българския туризъм пазари. Изложението, което се провежда за втори път, е отворено само за професионалисти. България е обявена за официална дестинация – изискване, наложено от правителството на Китай за всяка държава, която посреща китайски туристи.

Групи за орнитоложки туризъм са първите за летния сезон клиенти в Триград, съобщава през май Костагин Хаджийски, председател на местния пещерен клуб „Силивряк“. Интересът на изкушените от орнитология туристи към Триград е предизвикан главно от обитаващите този район скалолазка и сокол скитник. Групи англичани и шведи почиват през седмицата в Триград, изучавайки поведението на защитените птици в периода на мътене и отглеждане на новоизлюпените, обясняват от хотелиерското сдружение. Резервациите за орнитоложки туризъм в колоритното село са до края на май.

2007

Държавната агенция по туризъм (ДАТ) пусна 45-секунден клип за България по СиЕнЕн, научава БТА през март от агенцията. Той показва страната ни като целогодишна туристическа дестинация – с море, ски туризъм, културно-историческо наследство, СПА туризъм, винен, бизнес, голф туризъм и др. Рекламната кампания по СиЕнЕн

е добра възможност за популяризиране на България в световен мащаб и засилване имиджа на страната като модерна целогодишна туристическа дестинация. Посланието на новия клип на България е „Отворени врати към отворени сърца“.

През май в Норвегия, Швеция и Финландия предстои рекламна кампания за възможностите на българския балнеотуризъм. Това съобщава в средата на април зам.-министърът на здравеопазването Матей Матеев при откриването на Втората национална конференция по проблемите на балнеологията, климатотерапията и козметологията край Варна. Той подчертава, че в страната има 12 специализирани заведения, които може да предложат на туристите качествени услуги.

2008

България е сред най-етичните дестинации в света за 2008 година, обявени днес в доклада, представян на две години, на австралийския сайт „Травел блекборд“, специализиран за туристическа информация. „С всяка година интересът на обществото към отговорния туризъм нараства“, коментира Джеф Грийнуолд, който е изпълнителен директор на „Етични пътешествия“ и съавтор на доклада. Най-етичните туристически дестинации в света за 2008 година по азбучен (латиница) ред са: Аржентина,

Боливия, България, Чили, Хърватия, Коста Рика, Естония, Намибия, Никарагуа и Южна Африка.

На 14 ноември Планинската спасителна служба (ПСС) чества 75-годишнина. На пресконференция по повод юбилея началникът на ПСС при Българския червен кръст Пенчо Бабукчиев и ръководството на БЧК представят информация за историята на планинското спасително дело у нас, за проблемите пред ПСС и как службата да се доближи до европейските стандарти.

Наченки на организиран туризъм у нас се появяват след Освобождението – през 1880 г. в средите на дружеството „Славянска беседа“. През 1885 година по инициатива на Алеко Константинов софийските любители на природата излизат на Черни връх. Станалите нещастия по планините през десетилетието от 1923 до 1933 година поставят въпроса за създаването на постоянно действаща организирана планинска спасителна служба. Така се стига до основаването на Българската планинска спасителна служба, която е рожба на организациите Български туристически съюз (БТС), Български алпийски клуб и Български ски съюз. 15 декември 1933 година е денят на учредителното заседание на ПСС в София. През 1937 г. организацията на спасителните команди вече е създадена и те дежурят на витошките хижи „Алеко“, „Кумата“ и „Момина скала“.

2009

В Белозградчик се създава инициативен комитет в подкрепа на номинацията на Белозградчишките скали за едно от седемте природни чудеса на света. Това съобщава за БТА на 15 януари кметът на Белозградчик Емил Цанков. В комитета Цанков ще покани видни общественици и представители на различни български институции и медии, имащи отношение към развитието на туризма. Белозградчишките скали са единственият български кандидат в номинациите за едно от седемте чудеса на света. Общо 261 природни забележителности са избрани сред 441 номинации от целия свят. Сред тях са Еверест, Везувий, Гранд каньон, Ниагарският водопад, езерото Балатон, Бора-Бора и Лох Нес. Швейцарска фондация е инициатор за определянето на новите седем чудеса на света, допълва Цанков. Новината от деня припомня, че Белозградчишките скали и Белозградчик през 2008 година печелят европейския приз за една от 20-те европейски отлични туристически дестинации.

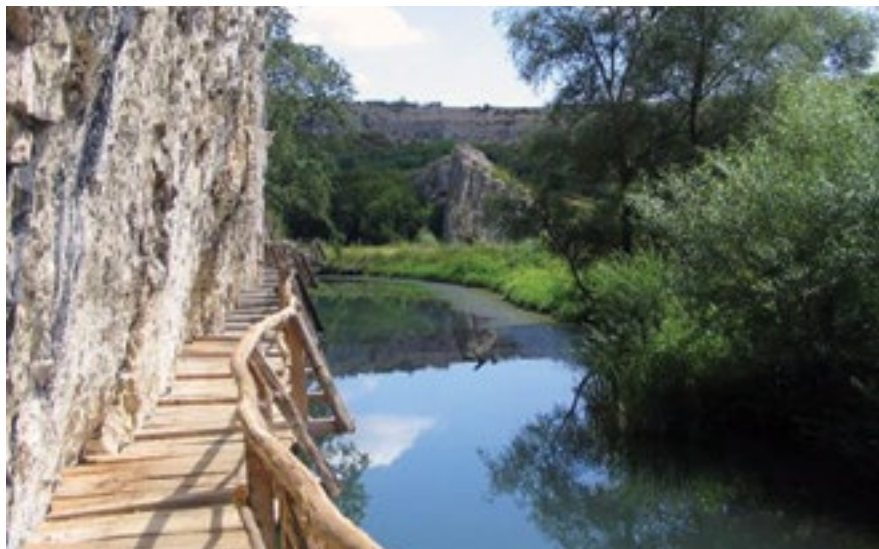
2010

Родопите като обща туристическа дестинация са представени в рекламни и информационни материали, издани съвместно от български и гръцки общини, съобщава през април Златка Николова, изпълнителен директор на Асоциацията на родопски общини (АРО) в Смолян. Съвместната

реклама и популяризиращи каталози показват Планината на Орфей на туристически борси и изложения в различни страни.

Туристически забележителности от Родопите до Беломорието, пешеходни маршрути, български и гръцки курорти, хотелски комплекси са включени в поредицата от брошури и рекламни филми. Следвайки илюстрираните туристически и бизнес пътеводители, туристът проследява уникални природни феномени и места, митове, предания, общи традиции в двата региона.

С поход за изкачване на Черни връх в неделя ще бъде отбелязан Денят на туризма и 115-ата годишнина на организирания туризъм в България, съобщава на пресконференция на 26 август изпълнителният секретар на Българския туристически съюз Венцислав Угев. В похода се очаква да участват организирано около 3100 души. От 15 септември се пускат марки със 100-те национални туристически обекта, така любителите на туризма ще могат да колекционират не само печати от обектите, но и марки, съобщават още от БТС. Цената на една марка ще бъде 1 лев, а средствата ще се събират в специален награден фонд за тези, които са събрали всичките сто печати или марки. В движение „100 национални туристически обекта“ вече са включени 400 хиляди души, казва изпълнителният секретар на БТС.

Екопътеката „Искър-Панеза“ край град Луковит
Снимка: Малин Решовски, БТА

2011

Ученици от СОУ „Христо Ботев“ в Козлодуй – членове на училищния клуб „Да съхраним българското“, започнаха национална дарителска кампания за събиране на средства за ремонт и технически презлед на кораба-музей „Радецки“, съобщава за БТА на 8 февруари ръководителят на клуба Лъчезар Илиев.

Корабът стои закомтен в лимана на козлогуйското пристанище от средата на 2010 година и е обявен извън експлоатация от корабните власти, посочва директорът на Националния музей-параход „Радецки“ Людмила Дамянова. Тя обяснява, че през май миналата година параходът е преминал задължителен презлед в корабостроителницата в Русе, за да получи доково освидетелстване за потвърждение на клас пред Българския корабен регистър. Установено е, че плавателният съд – точно копие на леген-

дарния параход, превзет от Христо Ботев и неговата чета преди 135 години, има нужда от частичен ремонт, повторен технически презлед и освидетелстване, за да може да плава по Дунав. За целта са необходими 200 000 лева. Учениците от Козлодуй сами предложили средствата да бъдат събрани чрез дарителска кампания, като така продължат делото на онези 1,2 милиона българи, които като деца събират средства за възстановяването на историческия кораб преди повече от 55 години.

2012

България заема четвърто място в света като страна с най-добро качество на туристическия продукт на достъпна цена. Това показва последното проучване Holiday Barometer, което се прави ежегодно от британските пощи, съобщава през февруари пресцентърът на Министерството на икономиката, енергетиката и тури-

зма. В проучването са включени 40 държави. В началото на класацията са Шри Ланка, Испания и Чехия, а след нас остават Мексико, Унгария, Португалия, Тайланд, Хърватска, Турция, Дубай, Египет. Според проучването туризмът у нас вече не се дели на летен и зимен, а е част от световния балнео-, СПА, еко- и голфтуризъм. Holiday Barometer събира данни за цените в различните страни по света и групира тези данни в анализ за потенциалните туристи спрямо жизнения стандарт на конкретната дестинация.

2013

Ново лого и слоган „Открий и сподели“ ще рекламират България като привлекателна туристическа дестинация. Заместник-министърът на икономиката, енергетиката и туризма Иво Маринов официално представи новия бранд „България“, съобщава МИЕТ през януари. Той изрази надежда, че новата символика ще направи страната ни конкурентоспособна и разпознаваема сред чуждите туристи. Визуалните елементи на бранд „България“ интегрират символите на слънце и цвете. Те са разположени в различни комбинации с други символи, представящи възможностите на страната ни като туристическа дестинация. Освен националното лого и слоган са разработени и десет подбранда за различните видове туризъм.

* * *

Над 550 000 българи участват в движението „Опознай България – 100 национални туристически обекта“, съобщава в Перник през април експертът в БТС Зорница Радонова. Най-активни сред тях са учещите се младежи, чийто дял е 65 процента, има доста семейства и чужденци. Преди две години vietнамски гражданин е получил златна значка. Чужденецът е посетил всичките 100 обекта у нас. Туристи от Чехия, Полша, Унгария, Русия също членуват в движението. Националното движение „Опознай България“ в момента е във върхова форма“, казва Радонова.

Магарският конник
Снимка: Христо Касабов, БТА

2014

Страната ни получи най-високото отличие за най-добър щанд на международното туристическо изложение EMITT 2014 (East Mediterranean International Travel & Tourism Exhibition) в Истанбул, съобщава за БТА в началото на февруари Министерството на икономиката и енергетиката (МИЕ). Наградата е определена в изключителна конкуренция с националните щандове на 71 страни и още 150 провинции и региони.

В Истанбул страната ни участва за първи път с два щанда, организирани от МИЕ, като особено впечатление за домакините прави представянето на българските зимни курорти, заявява още Бранимир Ботев. Показан е и професионалният филм на турски език за българските планини и ски зони.

На 27 октомври Природният парк „Витоша“ става на 80 години. Той е първият парк в България и на Балканите и е сред най-старите в Европа. Заедно с обявяването на парка за защитена територия е създаден и резерватът „Бистришко бранище“. През 1934 година върху площ 6410 хектара в най-високите части на планината е обявен Национален парк „Витоша“, като териториите са били отчуждени от собствениците им и заплатени със златни български левове от Държавното съкровище. Днес площта на парка е 27 079 хектара и е прекатегоризиран в „природен“. На територията му се намират резерватите „Торфено бранище“ и „Бистришко бранище“. В парка е и природната забележителност Духлата – най-дългата пещера в България. От Витоша води началото си организираното туристическо движение в България. През 1901

година е поставена и първата туристическа маркировка. През парка преминава европейският туристически маршрут Е-4, свързващ Пиренеите с Алпите, Рила и Пелопонес.

2015

Комуникационна кампания на България в печатни и телевизионни медии от целеви за националния ни туризъм страни – Германия, Русия, Румъния, Украйна, Полша и Швеция, е достигнала до 59 млн. души. Това са част от резултатите от проекта на Министерството на туризма "Интегрирани комуникационни кампании за България на целеви пазари", представени от ръководителя му Анелия Генова на пресконференция в БТА. „Това, което най-трайно е останало в създанието на хората от тези страни, са културните обекти и забележителности на България“, казва тя.

През тази година се навършват 120 години от началото на организираното туристическо движение в България и 165 години от рождението на Иван Вазов. По този повод Българският туристически съюз организира поредица от прояви, посочва новина от 25 август. Сред тях са поднасяне цветя на морената пред Народния театър, откъдето през 1895 година са тръгнали 300 души за Черни връх, туристическа вечер на хижа „Алеко“, връчване на юбилейни знамена, поход за изкачване на Черни връх в два лъча, колопоход, поднасяне цветя пред барелефа на Алеко Константинов, концерт на туристически хорове, томбола и др.

Министърът на младежта и спорта Красен Кралев е сред официалните гости на пресконференцията по повод честванията на 26 август. „Искам да отдам своята почит към всички българи, които са работили за туристическото движение и са намерили последователи на любовта си към красивата българска природа и физическата активност. На 27 август преди 120 години Алеко Константинов организира повече от 300 души, които изкачват Черни връх. Вярвам, че вие ще съберете над 5000, което показва колко много работа е свършена през годините. Респект на всичко това, което правите, респект за това, че много български деца стават фенове на туристическото движение и имат възможност да опознаят красотата на българската природа“, казва министърът.

Френски интелектуалци са първите организирани туристи, посетили Варна през 1909 година. Това съобщава на 17 юни по време на среща на тема „95 години – Варна морски курорт“ директорът на общинската дирекция по туризъм Соня Георгиева. Френската група е била повече от 200 души, пристигнали във Варна с круизен кораб от Марсилия. За посрещането на френските туристи тогавашното българско правителство е отпуснало 10 000 лева. Отново заради посещението им е изграден и първият туристически пътеводител за Варна на френски език. При визитата си французите посетили Побитите камъни и Девненските извори.

С наредба на общината от 10 юни 1921 година Варна е определен за специален курортен морски град. От 1925 година пък с указ на царя става официално курортен град. Същата година е създадено и общинското курортно бюро.

Георгиева припомня, че първият смесен плаж във Варна е открит през 1932 година. Шест години преди това са открити и морските бани, посетени през първата година от над 6000 туристи.

2017

Интересът на чуждестранните туристи за посещение на опера и балет в България се засилва. Това е станало известно от срещата на служебния министър на туризма Стела Балтова с директора на Софий-

ската опера и балет Пламен Карталов на 30 март. Български туроператори активно работят за привличането на туристи с цел оперен туризъм, който се съчетава с посещение на културно-исторически забележителности. Чужденци от над 15 страни вече са били на опера и балет в София, е заявил Карталов. Основните пазари са от Германия, Швейцария, Норвегия, Англия, Италия, Австрия. Дори има посещения от Япония и САЩ, като наскоро 96-годишна американка специално е дошла в България с тази цел

* * *

На 31 март в Областна администрация-Смолян се провежда заседание за учредяване на Организация за управление на туристически район (ОУТР) „Родопи“. Това е първата подобна структура в страната съгласно изискванията на Закона за туризма. Осемнадесет общини от общо 27, попадащи в географския обхват на туристически район „Родопи“, и 12 туристически сдружения от областите Пазарджик, Пловдив, Смолян, Кърджали и Хасково са учредители на ОУТР „Родопи“. За седище на бъдещата организация със заповед на министъра на туризма е определен Смолян. Туристическото райониране е предпоставка за развитие на конкурентоспособен туризъм, провеждане на регионална туристическа политика, съобразена с териториалните особености и специфики на различните части на страната.

Като се даде възможност на общините да популяризират винено-кулинарния туризъм, ще се насърчи навлизането на повече туристи към вътрешността на страната, а това допълнително ще помогне за утвърждаване имиджа ни на целогодишна туристическа дестинация. Това казва през октомври министърът на туризма Николина Ангелкова, която заедно с министъра на земеделието, храните и горите Румен Порожанов представи проекта „Сподели България“, съвместна инициатива на двете ведомства. Проектът включва разработване и популяризиране на 12 нови туристически дестинации за винен и кулинарен туризъм в България и в него са включени 50 общини със 100 туристически обекта. „Важно е виното и кулинарията да бъдат включени в туристическия продукт на страната, защото те са част от цялостното преживяване на туристите. България има дългогодишни традиции в производството на вино и то е станало част от културата на народа, както и разнообразните ни кулинарни традиции“, посочва Ангелкова.

2018

Над 3000 любители на планината, природата и здравословния начин на живот изкачват Черни връх по стъпките на Алеко Константинов на 26 август. Всички събития през деня са под егидата на „София – Европейска столица на спорта“. На

Витошкия първенец БТС отбелязва с национален туристически събор 123-годишнината от организираното туристическо движение в България. По дългогодишна традиция в последната неделя на август хиляди туристи от цялата страна се събират на Витоша, за да почетат годишнината от началото на организираното туристическо движение в България. „Столична община и „София – Евростолица на спорта“ обогатяват това събитие като един празник за всички приятели на планината, на активния начин на живот сред природата и чистия въздух. Днес хиляди преминаха по стъпките на Алеко, за да стъпят на Черни връх. От името на кмета на града Йорданка Фандъкова искам да ви уверя, че „София – Евростолица на спорта“ организира и ще организира още много подобни събития във и около Витоша, за да може повече хора да практикуват спорт и туризъм, да се докоснат до богатството на планината“, казва Анатоли Илиев, организационен секретар на София 2018 и член на управителния борд на ACES EUROPE.

2019

България има два нови туристически информационни центъра в Китай – в столицата Пекин и в Чънгу, провинция Съчуан, съобщава през юли Министерството на туризма. На 20 юни в Пекин заработва туристически информационен център, чиято задача е да промотира възможностите за

туризъм в страната ни пред китайските граждани и да осъществява контакти между български и китайски туроператори. На откриването на двата центъра г-жа Милка Нанова подчертава важността им за популяризиране на дестинацията България пред огромния китайски пазар. Министерството на туризма участва със свой щанд и на голямото международно туристическо изложение, открито на 18 юни в Пекин.

Блогъри и влогъри ще рекламират България като туристическа дестинация, съобщава през септември във Варна ресорният министър Николина Ангелкова. По думите ѝ предстои среща с популярни български и чуждестранни личности, които се занимават с такава дейност, като фокусът на разговорите ще бъдат възможностите за културно-исторически туризъм у нас.

През декември Община Ловеч получава наградата „Златна роза“ и грамота за най-добър иновативен туристически атракцион за своя обект Стара градска баня „Дели Хамам“, съобщават от общинската администрация.

Старата градска баня „Дели Хамам“ е единственият в Европа виртуален атракцион, посветен на водата. Затова музеят на водата е получил високите оценки на журито на петото

издание на „балканските туристически оскари“, допълват от общинската администрация. Оттам припомнят, че градската баня е строена през XVII-XVIII век и е архитектурен паметник с национално значение. Смята се, че това е последният турски хамам, използван като хигиенна баня в страната до 70-те години на XX век.

2020

Поради създаването се извършва редното положение в България през 2020 година сдружение „Български туристически съюз“ отлага провеждането на ежегодната томбола на Националното движение „100 национални туристически обекта“ и Националното движение „10-те планински първенеца“ за 2021 година. Това съобщава БТС на интернет страницата си през месец май. Всички регистрира-

ни участници за периода от 1 септември 2019 година до 31 август 2021 година ще участват в томбола, която ще се състои през 2021 година.

2021

България получава първа награда в категорията за най-добър видеоклип, популяризиращ туристическа дестинация, на официална церемония на 21 май по време на 41-вото издание на международното туристическо изложение в Мадрид – FITUR. Това е едно от най-значимите туристически изложения в света, на което участват най-големите испански туроператори и туристически агенции, съобщават от Министерството на туризма. Тази година България е била номинирана в две категории – за най-добър международен видеоклип, популяризиращ туристически продукт, и най-добър

videоклип, популяризиращ туристическа дестинация.

2022

На 7 февруари Българската телеграфна агенция (БТА) и представители на пет браншови организации от лозаро-винарския сектор подписват в пресклуба на БТА договор за медийно партньорство. Под договора подписите си полагат генералният директор на БТА Кирил Вълчев и ръководителите на Българската асоциация на независимите лозаро-винари, Българската асоциация на винените професионалисти, Националната лозаро-винарска камара, Националното сдружение на българските лозари и Черноморската регионална лозаро-винарска камара. „По силата на този договор националният информационен институт на България ще започне системно популяризиране на

*Националният дворец на културата в София
Снимка: Владимир Шоков, БТА*

действието на сдруженията в сектора, подписали документа“, посочва Кирил Вълчев и допълва, че БТА ще открие нова рубрика „БГ Вино“, която ще се излъчва и в английската част на сайта на агенцията и с която ще бъде насърчавана автентичността на местните сортове вина, ще се повишават знанията и ще се популяризира виненият туризъм в България.

* * *

Българската телеграфна агенция има за цел в навечерието на всеки от туристическите сезони да организира форум за обсъждане на посланията, които заедно с ангажираните в туризма институции и медии отправяме. Това казва на 6 юни генералният директор на БТА Кирил Вълчев по време на откриването на първото издание на форума „БГ ТУРИЗЪМ – ЛЯТО 2022“ във Варна. Форумът е организиран от БТА в партньорство с Икономическия университет в крайморския град. „Трябва да намерим верни послания след ковид-19, по време на войната и на набиращата скорост икономическа криза. Идеята е да намерим послания, различни от трите S – трите първи букви на английски за слънце, море, плясък“, казва още Вълчев. Той добавя, че образът на България в туризма се свежда до пет неща – неособено популярна туристическа дестинация, евтина и достъпна, без характерен туристически елемент, ниски очаквания, доста малка познатост на богатото историческо наследство. Генералният

директор на БТА казва още, че в най-различни доклади се говори, че туризмът е приоритет за правителството, но все още не е създаден единен туристически бранд.

Председателят на парламентарната комисия по туризма Илин Димитров посочва, че сигурност, устойчивост, растеж – това са трите направления, по които трябва да работи България за предстоящия летен сезон. А Деница Мирославова, началник на отдел „Маркетинг“ във „Фрапорт“, отбелязва, че трябва да се наблегне да двете неща – безопасност и сигурност. Според нея не е нужно да бягаме от имиджа на България като евтина туристическа дестинация, но е по-добре страната ни да се популяризира, че предлага качествена услуга на добра цена.

* * *

Перспективите пред българския туризъм през тази зима се обсъждат на форум „БГ ТУРИЗЪМ – ЗИМА 2022/2023“ в Банско, който започва на 10 ноември в Тържествената зала на Народно читалище „Никола Вапцаров“ в града. Дискусията е организирана от Българската телеграфна агенция и е открита от генералния директор Кирил Вълчев. Според него ваканция без ограничения и богатството от празници може да са послания на прага на зимния сезон. По думите му животът в България намира израз и в многобройните празници и фестивали, включително и зимни, и когато и да гойдеш в нашата

страна, все някъде, все някога ще попаднеш на празник или най-малкото ще срещнеш живото изкуство. Предложение за послание е и Bulgaria – Life & Health („България – живот и здраве“), израз, който българите често използват, а това може да е трайно послание на туризма в страната.

2023

На 18 май генералният директор на БТА Кирил Вълчев открива форума „БГ ТУРИЗЪМ – ЛЯТО 2023“ в Бургас. В навечерието на летния сезон по Черноморието тази година агенцията отново събира представители на редица държавни институции и на туристическия бранш за обсъждане на перспективите пред туристическия сектор. „Досега имахме два форума – миналата година в началото на юни във Варна и в началото на ноември в Банско. Българите сме изключително силни в това да изтъкваме слабите си страни. Целта на този разговор е, като се съобразяваме с обстановката в целия свят, да изведем конкретно послание, по-различно от добре познатите „България – страна на розите“; „Слънчева страна с хубави плажове“, послание, което всички да знаем, че ще опитваме да следваме, когато представяме страната си през конкретния туристически сезон. Това правят много страни по света, включително и нашите съседи“, казва Кирил Вълчев.

* * *

„Голямата идея на срещите е да проведем разговор, чиято цел не е толкова голямата публичност, а разговор между ръководството на държавно ниво на туризма, местната власт от туристическите дестинации в България, представителите на туристическия бизнес, на научната общност, експертите и представители на ръководствата на медиите – казва генералният директор на БТА Кирил Вълчев на 18 декември при откриването на форума „БГ ТУРИЗЪМ – ЗИМА 2023/2024“ в Самоков. – Целта е да проведем един практичен разговор какво искаме да кажем този сезон. Разчитам, че този разговор ще бъде откровен и ще доведе до практични резултати“, заключава той.

Министърът на туризма Зарница Динкова отбелязва в рамките на форума, че основната цел на Министерството на ту-

ризма е да представя България като сигурна и привлекателна дестинация. Темата за сигурността винаги е на дневен ред, независимо какъв е характерът на сигурността – здравна, геополитическа. Тя посочва, че българският туризъм се нуждае и от добри новини за страната, че туризмът е и визитката на една държава, представяща останалите постижения в индустрията, културата, изкуството, иновациите.

2024

На 31 май генералният директор на БТА Кирил Вълчев открива форума „БГ ТУРИЗЪМ – ЛЯТО 2024“ в курортния комплекс „Албена“. „Добре дошли в курортния комплекс „Албена“, който през тази година отбелязва 55-годишнина. След като през миналата година отбелязахме 115-ата годиш-

нина на „Св. св. Константин и Елена“ със сигурност можем да кажем, че България има традиции в туризма, които надхвърлят нашето поколение и целта ни е да представим добре тези традиции“, казва той. Вълчев се обръща към участниците във форума с думите: „... разчитам, че в този разговор вие като общини, бизнес може да помогнете на медиите да знаят какво всъщност искаме да кажем ние, българите, на света, за да го поканим да дойде през това лято в България.“

Служебният министър на туризма Евтим Милошев открива сред основните послания за летния туристически сезон на България чистотата на морската вода. „Чистотата на водата е ключов въпрос за летния туристически сезон като послание и за българските, и за чуждестранните туристи“,

Смолян, 26 юли 2013 г. Красиво и привлекателно е и лятото в Родопите
Снимка: Сашо Сарандалиев, БТА

ЛИК 2025

казва министърът. Той отбелязва, че туризмът е продукт, базиран на емоция, чувствителен е към посланията на медиите и ги помоли да отразяват проблемите, а да не ги създават. Министърът определя като подходящо посланието за този летен сезон, предложено по-рано от генералния директор на БТА Кирил Вълчев – „Тук си желан!“ и „В България е топло, но не е горещо!“.

* * *

На 13 декември разложкото село Баня е домакин на форума на БТА за зимния туристически сезон. „Идеята на срещата в балнеохотел в подножието на Пирин е конкретното послание да бъде насочено към целогодишен туризъм в България“, казва при откриване на срещата генералният директор на БТА Кирил Вълчев. Във връзка с целогодишния туризъм той посочва, че такова послание е обобщено и от Българския съюз по балнеология и СПА туризъм за представяне на България като земя на трите W – Wellness (Уелнес), Wein (Вино) и Weltkulturerbe (Световно културно наследство). Според него в година, в която на много места по света се говори за икономическа рецесия, страната ни би трябвало да заложи на послания, че зимната почивка у нас е изгодна. Вълчев подчертава, че това не трябва да е с ударение върху ниски цени, а върху добавената стойност, като посочва възможността за съчетаване на ски и СПА. Възможно послание е България – земя на трите S – Ski

(Ski), Sea (Море) и SPA (СПА).

При откриване на срещата Вълчев посочва, че акцентът върху балнео-, СПА, климатичен и медицински туризъм дава възможност България да бъде представена като страна с проучени повече от 550 залежа на термални и минерални води, с над 1600 минерални извора с дебит 4900 литра в секунда, което я поставя на първо място в Континентална Европа и на второ в Европа след Исландия по ресурси на натурална минерална и изворна вода. Вълчев отбелязва още, че страната ни има доказани места с въздух за климатолечение, предлага възможност за таласотерапевтичен туризъм, има и шест езера с лечебна кал и солници.

„Днес повече от всякога българският туризъм трябва да заяви своята идентичност с увереност и самочувствие след присъединяването към сухопътен Шенген от 1 януари 2025 година. Това е ярък знак освен за улеснения трафик и икономически отношения между гържавите и за сигурност в туризма, а в туризма сигурността е от ключово значение – казва служебният министър на туризма Евтим Милошев по време на форума „БГ ТУРИЗЪМ – ЗИМА 2024/2025“. – В контекста на глобалните кризи и конфликти България се утвърждава като сигурно и стабилно място за туризъм. Тук гостите намират спокойствие, гостоприемство и безопасност – ценности, които са от първостепенно значение в съвременния свят. България е мястото, където туристите могат да се по-

чувстват защитени и добре дошли“, заявява министърът.

2025

Форумът „БГ ТУРИЗЪМ – ЛЯТО 2025“ започва на 1 юни в Гранд хотел Поморие в крайморския град. Дискусията е открита от генералния директор на агенцията Кирил Вълчев. Като послание за открития летен туристически сезон той предлага „България – чиста ваканция“. „През последните две-три години обаче в новините за България все по-често се прокрадва внушението, че тук не е достатъчно чисто. Отделни случаи – снаряди, мазут, хранителни отравяния – се превръщат в ударения и обобщения. Затова тази година предлагаме да поставим фокуса върху ясното послание, че в България може да имаш чиста почивка“, казва Вълчев. Като основа за това послание той посочва конкретни примери – 30 български плажове и пристанища са отличени с екологичната награда „Син флаг“ през тази година, които отговарят на международните стандарти за чистота и устойчивост. Генералният директор на БТА говори също за необходимостта от повече видимост на напредъка на България в изграждането на инфраструктура за пречистване на водите, чистите биохрани и лечебни води като тези в Поморие.

Секретарят на президента по култура, образование и туризъм Илин Димитров казва, че

България вече не е дестинация за евтин туризъм. Той обаче изтъква необходимостта от кадри, които да мислят по на-

чин, свързан с обслужването на по-високо категорийни туристи, като отбеляза, че това се отнася и до качество на услугата ни.

Председателят на Парламентарната комисия по туризъм Танер коментира по време на форума, че България има едни от най-добрите условия за развитие на туризма – балнео-, културен, климатичен туризъм.

Заместник-председателят на Управителния съвет на Националния борд по туризъм Мартин Захариев заявява по време на форум на БТА, че има необходимост от създаването на дирекция, специализирана администрация на Министерския съвет, която

да се занимава с Бранд България. Темата „Бранд България“ не може да бъде решена по никакъв друг начин, освен със субординация и императивно от Министерския съвет с политическо решение и лице – вицепремиер, който да управлява процеса, със или без портфейл, заявява Захариев. По думите му тази агенция трябва да има за цел да координира всички министерства и агенции в България, „които промотират името на държавата ни отвъд Калотина в единни стандарти, с единни указания, така щото да имаме дефинитивно ясно... направено послание за света“. Това не е усилие само на туризма, а и на Българската агенция за инвес-

тиции, на Министерството на икономика, на Министерството на култура, на външното министерство, това е политематичен ултраинтегрален процес, който може да бъде координиран само от вицепремиер или премиер. „И ние трябва да решим този въпрос с помощта на БТА“, заяви Захариев.

Поморие, 1 юни 2025 г. Българската телеграфна агенция провежда форума „БГ ТУРИЗЪМ – ЛЯТО 2025“. В дискусиата се включват кметът на Община Поморие Иван Алексиев, заместник-министърът на туризма Павел Петров, генералният директор на БТА Кирил Вълчев, заместник-министърът на туризма Ирена Георгиева и председателят на Комисията по туризъм в Народното събрание Танер Али. Снимка: Христо Стефанов, БТА

ЛИК 2025

ТУРИСТИЧЕСКИ ПЛАКАТИ ЗА КОНКУРС УЛАВЯТ ДУХА НА БЪЛГАРИЯ

През месец май Министерството на туризма в партньорство с Международното триенале на сценичния плакат – София, обявява първия Международен конкурс за туристически плакат на България. Инициативата е без аналог и целта ѝ е да се създадат визуално въздействащи плакати, които да представят страната ни като изкушаваща целогодишна дестинация.

В конкурса, насочен към професионалисти в сферата на плаката и графичния дизайн от страната и чужбина, се включват над 120 автори от 11 страни. Резултатите вече са факт, известни са и отличията. Три равностойни награди за цялостното си представяне получават Страхил Димитров, Наско Атанасов и Люба Халева. Журито присъжда и 8 поощрителни отличия – за Радослава Боор от България/Чехия, Елена Бориславова, Петя Гугова, Константин Лайдов, Мила Лозанова – от България, Хуей Чан от Китай, Доменика Черняк и Марек Осман от Полша.

Проф. Божидар Йонов – един от създателите на Международното триенале на сценичния плакат в София и председател на журито, прегледало всички 144 постъпили плаката в надпреварата, и Албена Спасова – също съосновател на триеналето и сред „двигателите“ на този и на други проекти, свързани с изкуството на плаката, графичния и рекламния дизайн, разказаха пред списание ЛИК за началото на инициативата, за авторите, които участват в нея, и какво предстои да се случи с получените плакати.

ИДЕЯТА ЗА КОНКУРСА

Според Албена Спасова Министерството на туризма проявява голяма активност в последно време, участвайки в различни форуми и платформи, популяризиращи туризма у нас. Конкурсът е част от тези положителни комуникационни практики. „По информация на триеналето това е първият международен конкурс за създаване на туристически плакати, посветени на България. Целта на конкурса е създаването на обобщен и примам-

лив образ на страната ни. Съвсем умишлено оставихме участниците сами да изберат фокуса, през който да развият и да визуализират своята идея“, казва тя.

Проф. Йонов посочва, че в основата на инициативата е министър Мирослав Боршош, който през годините многократно е показвал вкус към качествения и смислен плакат и разбиране за неговата роля в живота на обществото. „Така се роди идеята за конкурса на тема „Бъл-

гария“ – нищо повече, само думата „България“, а всичко останало да е предложение от самите автори – споделя професорът. – Първоначално се опасявах, че заданието ще затрудни авторите, но впоследствие големият интерес ме опроверга и виждаме участие и ангажираност на сериозен брой български творци и такива от различни точки на света – нещо, което ни въодушевява и осмисля начинанието“, казва още той.

Албена Спасова допълва,

Плакътът „Кълбо от емоции“ на Наско Атанасов, който получава една от трите равностойни награди за цялостно представяне в Международния конкурс за туристически плакат на България. Кадърът е част от архива на организаторите на конкурса

NASKO

БЪЛГАРИЯ кълбо
от емоции
a ball of emotions BULGARIA

Серията от два плаката на Люба Халева, които получават една от трите равностойни награди за цялостно представяне в Международния конкурс за туристически плакат на България. Един от тях дори задава облик на корицата на настоящия брой на списание ЛИК. Кадрите са част от архива на организаторите на конкурса

че досега е имало конкурси за рекламни плакати на тема „България“, но те винаги са били локални, в рамките на страната, а тук за първи път се появяват и международни участници. Любопитен факт е, през 1970 година един рекламен плакат за България печели международен конкурс за туристически плакати, но проведен в Италия (плакатът е на Божидар Йонов). Неслучайно в кампанията, популяризираща конкурса, организирахме изложба с ретро плакати, рекламиращи България в различни периоди – от

30-те до края на 70-те години на миналия век.

БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ТВОРЦИТЕ

По думите на проф. Йонов всички автори, включили се в конкурса, покриват изискванията на плакатното изкуство и са успели да концентрират идеята на поставената тема в рамките на класическото за плаката пространство от 70x100 сантиметра. „Всички автори показаха много интересни решения. Важно е, че наградените

плакати са изразители на различни подходи, посоки и като техника, и като съдържание“, казва той. По думите му със съвременното развитие на технологиите почти 99,9% от участниците работят с компютър и използват огромните възможности, които той предлага.

На въпроса какво знаят и как изобразяват туризма у нас автори от Китай например, проф. Йонов посочва, че всеки творец, независимо откъде е, предварително се подготвя – много сериозно и професионално разучава темата, навлиза в дълбочина във всич-

ки посоки като история, природа, традиции, фолклор, символика и така нататък.

„Съвсем естествено най-много са българските участници и общото впечатление е за високо професионално ниво“, казва Албена Спасова.

На въпроса какви послания отправят авторите на плакатите, участващи в конкурса, тя споделя, че те изразяват многообразието от емоции и положителни усещания, породени от красотата на България, от природните и историческите ѝ богатства, което е и прелестта на всяка подобна инициатива, събираща много и различни гледни точки. „Естеството на плаката предразполага към интерпретиране на широк диапазон от главната туристическа тема: кулинарен, спортен, винен, исторически, културен туризъм, а много често и тяхното обединяване“, допълва Спасова. Разнообразието и богатството при резултатите е предпоставено от това, че плакатът владее различни езици, използва различна стилистика и различна изказност. В зависимост от своите лични творчески подбуди авторите са избрали да се изразяват със средствата на колажа, на акварела, на фотографията, на комикса и илюстрацията, на графиката, рисунката, и пр.

Според Албена Спасова плакатът е изкуство, което е в състояние да приковава вниманието и да провокира. „Това е смисълът“, казва тя и допълва, че именно такива са

оачкванията от един или поредица силни и въздействащи плакати. Спасова дава пример, че сред наградените плакати има такива, които „стоят“ и като серия. Те може да се използват както поотделно, така и заедно, защото взаимно се допълват и доразвиват визуалния разказ. Такива са плакатите на Страхил Димитров и на Люба Халева, влиятелните съвременни творци.

„Всеки художник е избрал някаква своя специфична гледна точка. Някакъв образ, знак, символ. Плакатът борава именно с това – с разпознаваем знак, който може да бъде отличен, видян, разбран. Плакатът не се нуждае от дълго съзерцание, той трябва „да грабне“ погледа и вниманието на зрителя, но същевременно и да му остави място за размисъл“, казва Спасова. Тя посочва като положителен пример за поддест мотото на един от премираните плакати – този на Наско Атанасов, което е „Кълбо от емоции“.

„Използвайки мрежата на Международното триенале на сценичния плакат, този конкурс освен конкретни резултати/получени плакати свърши и нещо друго, също толкова важно – много широк кръг от световната художническа колегия научиха за България. Всъщност цялата тази кампания от началото на конкурса и неговата разгласа сред автори от целия свят до получаването на плакатите и оповестяването на наградите беше градивен и комплексен комуникационен

процес, допринасящ за популяризирането на нашата страна не само като примамлива туристическа дестинация, но и като място за културни инициативи“, казва Албена Спасова.

Божидар Йонов подчертава, че вече 30 години триеналето отстоява позицията на влиятелна платформа за български и световни плакати, което обяснява съучастие то на институцията при осъществяването на конкурса и бъдещите изложби на селектираните плакати.

РОЛЯТА НА ЖУРИТО

В журито, определило крайното класиране, участват проф. Божидар Йонов, доц. Георги Лозанов, Камен Балкански, Параскев Фереджанов, Стоян Ганчев, Габриела Телбизова – представител на Министерството на туризма, и д-р Албена Спасова. „Поканихме жури, което да включва автори и експерти с опит в рекламата, нещо повече – трима от тях имат международни награди именно за туристически плакати“, посочва Албена Спасова, а проф. Йонов споделя, че „опитът от провежданите вече 10 международни журита, организирани от триеналето за всяко от неговите досегашни издания, си казва гумата и ни дава професионалната увереност при провеждането на този конкурс и на други подобни проекти“. Той допълва, че, съобразявайки се с получените плакати, журито е решило да

„размножи“ наградите в рамките на предварително обявения награден фонд не само за да може повече автори да получат заслужено признание, а и поради равностойността на постъпилите проекти.

БЪДЕШЕТО НА ПЛАКАТИТЕ ОТ КОНКУРСА

„Получи се един доста интересен конкурс с много български и чужди участници. Неговото естествено продължение е изложба“, казва проф. Йонов. Изложбата ще включва около 30 плаката, специално подбрани за целта от журито. Колекцията може да се показва във всякаква среда – и в интериор, и в екстериор. „Всъщност най-престижната галерия за плакати си остава

улицата и отсега планираме акции на открито“, споделя професорът. За реализирането на подобна идея триеналето работи в тясно взаимодействие с Министерството на туризма и привлича съмишленици от Столичната община и от други общини в страната. „Тази изложба спокойно може да обикаля двестри години всички посолства и институции по света, свързани с България“, смята Божидар Йонов.

Албена Спасова също е на мнение, че пъстрата колекция от плакати може да се превърне в успешна пътуваща изложба. „Заедно с това Министерството на туризма ще използва премираните плакати за различни кампании, изложения, туристически

форуми, борси и др.“, казва тя. Според нея същинският живот на колекцията започва тепърва чрез бъдещите срещи на плакатите с българска и с чужда публика.

Албена Спасова припомня, че „мисията на Международното триенале на сценичния плакат е да развива и да разпространява изкуството на плаката, да формира такава културна ситуация, в която плакатите се вписват хармонично и въздействат върху средата. А това означава повече подобни конкурси, повече плакати по важните за обществото теми, повече плакати в градска среда, повече плакати в действие, плакати из България и за България“.

Плакатите, донесли поощрителни награди за Константин Лайдов (плакатът Вляво) и Петя Гугова. Кадрите са част от архива на организаторите на конкурса

Очаквайте през септември броя на списание ЛИК,
посветен на

*100 ГОДИНИ ОТ
РОЖДЕНИЕТО НА
АКТЬОРИТЕ ГЕОРГИ ПАРЦАЛЕВ И
ГЕОРГИ КАЛОЯНЧЕВ*

ЛИК
Литература Изкуство Култура

ИСТИНСКИТЕ НОВИНИ

- www.bta.bg
- [Bulgarian News Agency](#)
- [bta.bg](#)
- [bta.bg](#)
- [Bulgarian News Agency](#)
- [BTAnewsBG](#)
- [Bulgarian News Agency \(BTA\)](#)
- [bta.bg](#)